

UNIVERZITET SINGIDUNUM
Departman za posleddiplomske studije
i međunarodnu saradnju

STUDIJSKI PROGRAM: POSLOVNA EKONOMIJA

MASTER RAD

FINANSIJSKO IZVJEŠTAVANJE BANAKA
U FUNKCIJI KONTROLE OD STRANE REGULATORA
BANKARSKOG SISTEMA

Mentor:

Doc. dr Goranka Knežević

Student:

Mirjana Milenković-Džinić

Broj indeksa: 401513/10

Beograd, 2011. godina

SADRŽAJ

UVOD	1
<u>I FINANSIJSKO IZVJEŠTAVANJE I REVIZIJA BANAKA.....</u>	5
1. BANKA KAO FINANSIJSKA INSTITUCIJA.....	5
1.1. Pojam poslovanja banke	5
1.2. Principi bankarskog poslovanja.....	5
1.3. Faktori u savremenom bankarstvu	7
1.4. Instrumenti marketing miksa u bankama.....	8
2. REGULATIVA BANKARSKOG SEKTORA REPUBLIKE SRPSKE ...	12
2.1. Zakonska regulativa osnivanja, poslovanja, upravljanja, supervizije i prestanak rada banaka.....	12
2.2. Uloga ABRS u bankarskom sektoru Republike Srpske	14
2.3. Struktura bankarskog sektora Republike Srpske	16
3. REGULATIVA O FINANSIJSKOM IZVJEŠTAVANJU BANAKA.....	18
3.1. Zakon o računovodstvu i reviziji Republike Srpske	18
3.2. Međunarodni računovodstveni standardi	21
3.2.1. Ukratko o MRS/MSFI.....	21
3.2.2. Najvažniji MRS/MSFI koje koriste banke u izradi finansijskih izvještaja.....	22
4. FINANSIJSKI IZVJEŠTAJI KOJE BANKE DOSTAVLJAJU REGULATORU	34
4.1. Osnovni finansijski izvještaji (BS, BU, NT, KAPITAL)	34
4.2. Najvažnije Odluke iz oblasti nadzora i kontrole banaka	37
5. METODOLOGIJA REVIZIJE BANAKA	45
5.1. Uvod u reviziju.....	45
5.1.1. Pojam revizije	45
5.1.2. Značaj revizije	47
5.1.3. Vrste revizije	49
5.2. Načela i standardi revizije	51
5.2.1. Temeljna načela revizije	51
5.2.2. Revizorski standardi	53
5.3. Proces revizije finansijskih izvještaja.....	56
5.3.1. Predrevizijske radnje	56
5.3.2. Planiranje revizije	57
5.3.3. Razmatranje sistema internih kontrola	57
5.3.4. Revizorski testovi.....	58
5.3.5. Dovršavanje revizije	59
5.3.6. Sadržaj revizorskog izvještaja	60
<u>II SPECIJALNI BILANSI SA POSEBNIM OSVRTOM NA LIKVIDACIONI BILANS BANAKA</u>	63
6. SPECIJALNI BILANSI	63
6.1. Suština, pravna priroda i vrste specijalnih bilansa.....	63
6.2. Bilansi osnivanja	64
6.3. Bilansi promjene pravne forme.....	65
6.4. Bilansi fuzije	66

6.5. Bilansi saniranja	67
6.6. Bilansi razdvajanja	69
6.7. Likvidacioni bilansi	70
6.8. Bilansi likvidnosti	71
6.9. Bilansi poravnanja.....	72
6.10. Stečajni bilansi	73
7. LIKVIDACIONI BILANSI.....	75
7.1. Pojam likvidacije.....	75
7.1.1. Vrste likvidacionih bilansa	75
7.1.2. Postupak likvidacije	77
7.2. Važnost načela urednog knjigovodstva i njihov značaj za specijalne bilanse	78
7.3. Procjenjivanje likvidacionog bilansa	78
8. POSTUPAK LIKVIDACIJE BANAKA U REPUBLICI SRPSKOJ.....	79
8.1. Zakonska regulativa	79
8.2. Uloga regulatora u toku provođenja postupka likvidacije banaka..	80
8.3. Propisane procedure u postupku likvidacije banke	82
8.3.1. Sistem informisanja rukovodstva i računovodstva.....	82
8.3.2. Revizija.....	84
8.3.3. Pravna pitanja	85
8.3.4. Raspodjela ovlaštenja	85
8.3.5. Sistem memoranduma za pojedinačne slučajeve	86
8.3.6. Izveštavanje.....	86
8.3.7. Sistem dokumentovanja (fajliranje).....	87
<u>III STUDIJA SLUČAJA BANKE “XY”</u>	89
1. STUDIJA SLUČAJA BR. 1	89
(Analiza poslovanja banke “XY” od strane regulatora)	
2. STUDIJA SLUČAJA BR. 2	102
(Likvidacija banke “XY” pod nadzorom regulatora)	
ZAKLJUČAK	124
LITERATURA I OSTALI IZVORI	126

UVOD

Predmet našeg **istraživanja** je finansijsko izvještavanje banaka u funkciji kontrole od strane regulatora bankarskog sistema i specijalni bilansi sa posebnim osvrtnom na likvidacioni bilans banaka. Banke kao nosioci ekonomsko – finansijskog sistema naše zemlje imaju veoma važnu ulogu u očuvanju stabilnosti bankarskog sektora. Nepridržavajući se zakonske regulative propisane od strane regulatora i ne primjenjujući MRS/MSFI u izradi finansijskih izvještaja, banke mogu postati nelikvidne, te regulator mora nad takvim bankama provesti postupak likvidacije koji nepovoljno utiče na stabilnost čitavog bankarskog sektora Republike Srpske. Zato je veoma važno proučiti i prikazati međusobnu povezanost i uticaj rizika sa kojima su banke suočene u svome poslovanju, ulogu regulatora na smanjenje tih rizika, važnost primjene MRS/MSFI u izradi finansijskih izvještaja i potvrda objektivnosti i istinitosti prezentovanih izvještaja od strane revizije. U tome je teorijski značaj ovog istraživanja.

Aktuelnost istraživanja leži u činjenici da smo već izvjesno vrijeme pod uticajem globalne ekonomske i finansijske krize koja je uticala i na bankarski sektor Republike Srpske i da naša zemlja zbog nedovoljne uređenosti svog političkog sistema, ima otežene i ograničene pristupe novčanim sredstvima na međunarodnom tržištu, što bi se moglo odraziti na likvidnost ovog sektora.

Društveni cilj našeg istraživanja je pomoć poslovnim bankama u Republici Srpskoj u očuvanju njihove finansijske stabilnosti (profitabilnosti i likvidnosti). Finansijski izvještaji banke namijenjeni su određenim internim i eksternim korisnicima, kao izvor informacija za donošenje poslovnih odluka. Prikazivanje „friziranih“ finansijskih izvještaja dovelo bi do nepovjerenja u poslovne banke, što bi rezultovalo propadanjem kompletnog bankarskog sektora naše zemlje.

Naučni cilj istraživanja je usaglašavanje profesionalne i zakonske regulative koje su dijametralno suprotne. Izrada finansijskih izvještaja u skladu sa MRS/MSFI zahtijeva primjenu strogih pravila u pogledu objavljivanja i prezentacije, rezervisanja, priznavanja i mjerenja, svake pojedinačne pozicije koja se prikazuje u finansijskim izvještajima, dok se zakonska regulativa od strane regulatora, zasniva na primjeni Bazela I i II. Osnovni zadatak naučnog dijela istraživanja je usaglasiti i približiti ove dvije metodologije.

U empirijskom dijelu istraživanja uradili smo dvije studije slučaja banke "XY". U prvoj studiji slučaja uradili smo kompletnu analizu poslovanja banke, sa izvedinim zaključcima, za period poslovanja od 01.01. – 31.12.2009. godine. U drugoj studiji slučaja obaradili smo banku kada zapadne u teškoće. Na koji način regulator pokušava da otkloni nastale probleme, a ako u tom postupku ne uspije, kako započinje i završava proces likvidacije problematične banke.

Hipoteze istraživanja

Generalne hipoteze:

- Finansijsko izvještavanje banaka u funkciji kontrole od strane regulatora bankarskog sistema, kao važan faktor u očuvanju finansijske stabilnosti Republike Srpske.
- Specijalni bilansi sa posebnim osvrtom na likvidacioni bilans banaka, imaju zadatak da određenim ciljnim grupama pruže informacije o položaju entiteta (banke) koje ne mogu dobiti iz redovnih bilansa.

Posebne hipoteze:

- Globalizacija finansijskih tržišta zahtjeva pripremu finansijskih izvještaja u skladu sa MRS/MSFI. Zbog toga je veoma važno stalno unapređenje ove oblasti na globalnom nivou.
- Važnost usaglašavanja domaće zakonske regulative sa MRS/MSFI i međunarodnim standardima revizije.
- Zakonom o računovodstvu i reviziji Republike Srpske propisana je obaveznost revizije finansijskih izvještaja, kako bi se dobila potvrda o objektivnosti i istinitosti objavljenih finansijskih izvještaja.
- Kakva je uloga regulatora u održavanju stabilnosti finansijskog (bankarskog) sistema i zašto je neophodno stalno držati poslovanje banaka pod nadzorom.
- Važnost specijalnih bilansa i ciljevi koje oni treba da ispune pružanjem specifičnih informacija kada nastane poseban događaj.
- Koja je funkcija likvidacionih bilansa i koje su to informacije koje treba da pruže odgovornim licima u postupku otvaranja i završetka likvidacije.
- Likvidacija banaka u Republici Srpskoj je uređena Zakonom o likvidacionom postupku, Zakonom o stečajnom postupku, Zakonom o bankama, te propisima i odlukama koje donosi regulator.

- Ukoliko banka prekrši zakone, propise ili odluke i postane nesolventna, obaveza regulatora je da nad problematičnom bankom pokrene postupak likvidacije. Zadatak regulatora je da imenuje likvidacionog upravnika i prati proces likvidacije banke, sve do okončanja likvidacionog postupka.

Metodologija istraživanja

U našem istraživanju korist ćemo osnovne analitičke i sintetičke metode. Od opštenaučnih primjenićemo hipotetičko-deduktivnu, a od metoda prikupljanja podataka primjenićemo analizu studije slučaja i statističku metodu.

Metodom analize, složene segmente istraživanja raščlanili smo na jednostavnije cjeline i prikazali njihovu međusobnu povezanost i uslovljenost, na određenom ekonomskom prostoru i u određenom vremenu, dok je metoda sinteze sve parcijalne činioce spojila u novo saznanje izneseno u zaključku.

Hipotetičko – deduktivnom metodom smo objedinili teorijski i empirijski dio našeg istraživanja. Kao iskustvena i prognostička metoda implementirana je u segmentu istraživanja koji se odnosi na važnost primjene MRS/MSFI kako bi se dobili unificirani finansijski izvještaji i zašto je važno i u našoj zemlji taj proces dovesti do kraja.

Podaci prikupljeni statističkom metodom (bilans stanja, struktura kredita i depozita, klasifikacija, kapital, vanbilansna evidencija, bilans uspjeha, kamatne stope i likvidacioni bilansi) omogućili su nam da u našem istraživanju primijenimo i analizu studije slučaja.

Polazeći od postavljenih hipoteza i ciljeva istraživanja proizilazi sljedeća struktura rada.

U prvom poglavlju osvrnućemo se na savremene trendove u razvoju bankarstva, koju ulogu ima Agencija za bankarstvo u bankarskom sektoru Republike Srpske, važnost primjene MRS/MSFI prilikom sastavljanja godišnjih finansijskih izvještaja i neophodnost njihove potvrde od strane revizora. Na osnovu kojih odluka regulator reguliše i prati upravljanje bankarskim rizicima, te kako započinje i završava proces revizije finansijskih izvještaja, te kojih načela i standarda se revizor mora pridržavati kako bi kvalitetno obavio reviziju.

Predmet drugog poglavlja daje suštinu, pravnu prirodu i vrste specijalnih bilansa i informacije koje oni treba da pruže određenim ciljnim grupama. Objasnićemo pojam

likvidacije i važnost procjenjivanja bilansnih pozicija prilikom sastavljanja likvidacionih bilansa. Koja je to zakonska regulativa koja uređuje postupak likvidacije banaka u Republici Srpskoj i koju ulogu ima regulator u čitavom tom procesu.

U trećem poglavlju obrađene su dvije studije slučaja. U prvoj studiji slučaja urađena je detaljna analiza poslovanja banke "XY" za period od 01.01. – 31.12.2009. godine, a u drugoj studiji slučaja obradili smo proces započinjanja i završetka likvidacije banke "XY" pod nadzorom regulatora.

I FINANSIJSKO IZVJEŠTAVANJE I REVIZIJA BANAKA

1. BANKA KAO FINANSIJSKA INSTITUCIJA

1.1. Pojam poslovanja banke

Finansijski sektor igra ključnu ulogu u ekonomskom sistemu svake zemlje, jer između njih postoji čvrsta veza u smislu da razvijen ekonomski sistem u jednoj zemlji podrazumijeva postojanje razvijenog finansijskog sistema, te da dinamičan razvoj finansijskog sektora povratno inicira brži razvoj ekonomskog sistema u cjelini. Banke predstavljaju jednog od najznačajnijih učesnika na finansijskim tržištima preko kojih se vrši prikupljanje, koncentracija, transfer i alokacija finansijskih resursa.

Etimološki, pojam banka vodi porijeklo od latinske riječi "**banca**" što znači klupa ili sto za razmjenu novca. Prema klasičnim shvatanjima banka je finansijska institucija koja do sredstava dolazi putem prikupljanja depozita kako bi kasnije odobravalala kredite¹. Naime, u privredi uvijek postoje privredni transaktori koji raspolažu slobodnim finansijskim sredstvima i spremni da ih ponude pod određenim uslovima (suficitni transaktori) i oni koji za njima osjećaju potrebu, tj. koji ne raspolažu dovoljnim finansijskim sredstvima za poslovanje i razvoj, a spremni su da ih pribave pod određenim uslovima (deficitni transaktori). Dakle, banke su finansijski posrednici koji vrše prenos finansijskih sredstava od suficitnih ka deficitnim transaktorima i na taj način doprinose normalnom odvijanju privredne aktivnosti. Suština poslovanja banaka je da kamata na odobrene kredite bude veća od kamate koju banka plaća na depozite svojim deponentima. Iz te razlike banka pokriva svoje troškove i ostvaruje zaradu.

1.2. Principi bankarskog poslovanja

U svom poslovanju banke treba da se pridržavaju određenih principa među kojima su najvažniji²:

- Princip likvidnosti,
- Princip rentabilnosti,
- Princip sigurnosti.

¹ Erić D. Dejan, (2003), "*Finansijska tržišta i instrumenti*", Čigoja štampa, Beograd, str.180

² Dušanić B. Jovan, (2003), "*Poslovno bankarstvo*", CONSSECO INSTITUT, S. Sarajevo–Beograd, str.81

Princip likvidnosti je osnovno načelo bankarskog poslovanja koje podrazumijeva sposobnost banke da blagovremeno izmiruje svoje dospjele obaveze. Poštovanje principa likvidnosti je pretpostavka stabilnog i uspješnog poslovanja svake banke. Princip likvidnosti banka treba da ostvari uz istovremeno maksimalno moguće angažovanje svog kreditnog potencijala, kako ne bi bio ugrožen princip rentabilnosti. Naime, prekomjerna likvidnost smanjuje rentabilnost i obrnuto.

Princip rentabilnosti se ogleda u zahtjevu da banka treba da nastoji da ostvari maksimalan profit uz zadovoljavajući nivo sigurnosti i likvidnosti. Maksimizacija profita je jedan od ključnih motiva osnivanja i rada poslovnih banaka. Međutim, banka ne smije da pokušava da ostvaruje što veći profit po svaku cijenu i, eventualno ugrozi ostale principe poslovanja – princip likvidnosti i princip sigurnosti. Dakle, profitabilnost se treba posmatrati ne kao maksimalna nego kao optimalna veličina koja ne ugrožava potreban nivo sigurnosti i likvidnosti.

Princip sigurnosti podrazumijeva takvo plasiranje sredstava od strane banke koje obezbjeđuje visok stepen sigurnosti da će komitenti blagovremeno u cjelini izvršiti sve svoje ugovorom preuzete obaveze.

Može se reći da između ovih principa postoji dosta čvrsta povezanost i uslovljenost, s jedne, ali i izražena međusobna konfliktnost s druge strane. Konfliktnost ovih principa postoji uvijek kada se preferira jedan na uštrb ostalih principa, a to utiče i na povećavanje rizika u poslovanju banke. Prema tome, uspostavljanje optimalnog odnosa između ova tri osnovna principa jeste glavni zadatak upravljanja menadžmenta svake poslovne banke. Postoji veliki broj faktora koji utiču na odluke menadžmenta banke, ali je u prvom redu relativna stopa povrata na pojedini oblik aktive i stepen njene rizičnosti. Ako je menadžment banke profitno orijentisan i ima minimalnu averziju prema riziku, banka će nastojati da u svojoj aktivni koncentriše plasmane koji donose najviši prinos (akcije i obveznice korporacija), ali istovremeno i veći stepen rizika nego sigurnija ulaganja kao što su državne obveznice i visokokvalitetni instrumenti na novčanom tržištu. Ako banke imaju veći stepen averzije prema riziku situacija je obrnuta, menadžment će se orijentisati na sigurnija ulaganja koja nose manji rizik, ali s druge strane, i manju zaradu.

1.3. Faktori u savremenom bankarstvu

U zadnjih nekoliko decenija došlo je do velikih promjena u ekonomskom, tehnološkom i društvenom razvoju, koje su uticale na oblike i način rada finansijskih institucija. Pokretački faktori ovih transformacionih procesa mogu se svrstati u tri grupe:

- 1) Deregulacija
- 2) Informaciona tehnologija, i
- 3) Globalizacija.

Deregulacija podrazumjeva liberalizaciju uslova pod kojima banke posluju, odnosno uklanjanje finansijskih barijera i prepreka što omogućuje fleksibilnije poslovanje i tržišno ponašanje banaka. Deregulacija podrazumijeva slobodnije formiranje kamatnih stopa, naknada i provizija, paralelno učestvovanje banaka i drugih finansijskih institucija na finansijskom tržištu, korištenje novih fleksibilnijih instrumenata, te jačanje vanbilansnog poslovanja banaka. Dakle, suština je u tome, da deregulacija omogućava tržišnu konkurentnost banaka i dovodi do povećanja konkurencije između banaka, kao i između njih i drugih finansijskih institucija. Naime, bankarstvo je iz stanja ograničene konkurencije došlo u stanje povećanog rivalstva³. Pod pritiskom pojačane konkurencije, banke su prisiljene da vode više računa o potrebama potencijalnih korisnika pa se trude da klijentima ponude širi repertoar i bolji kvalitet svojih finansijskih usluga.

Razvoj **informacione tehnologije** (IT), omogućio je bankama veći stepen komunikacije sa korisnicima i konkurentima, odnosno stvorio je mogućnost direktnog komuniciranja između banke i komitenata – preko presonalnih kompjutera. Sve to smanjuje potrebu za postojanjem razuđene mreže filijala banaka, a to dalje vodi u pravcu smanjivanja broja banaka putem fuzija i akvizicija, imajući u vidu visoke troškove savremene informacione tehnologije. Uvođenje informacione tehnologije u poslovanje banaka donijelo je mnogo pozitivnih efekata. IT je omogućila jednostavnije i brže obavljanje i evidentiranje transakcija, oblikovanje i razvoj novih proizvoda i usluga (kreditne i debitne kartice, bankomati itd.), došlo je do značajnog pada operativnih troškova, omogućeno je preciznije vrednovanje i alokacija rizika, itd.

Globalizacija finansijskih tržišta i bankarskog poslovanja podrazumijeva sve veće jačanje poslovne aktivnosti domaćih banaka sa bankama u svijetu. To dalje

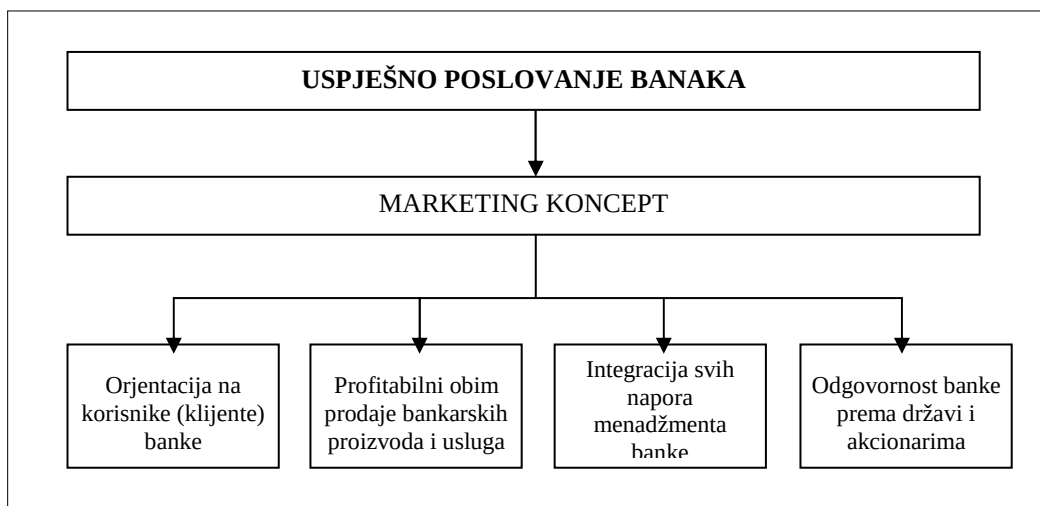
³ Ćirović M., (2001), "Bankarstvo", Bridge Company, Beograd, str.13

podrazumijeva potrebu usaglašavanja, usklađivanja i uspostavljanja jedinstvene metodologije, tehnika i standarda u međunarodnom poslovanju banaka, što je naročito značajno sa stanovišta rizika, profitabilnosti, saradnje, supervizorstva i regulisanja međunarodnih finansijskih aktivnosti.

1.4. Instrumenti marketing miksa u bankama

Banke su dugi niz godina bile po strani kada je riječ o primjeni marketinga, ali promjene koje su se desile u sektoru finansijskih usluga dovele su do toga da se marketing prihvati kao poslovna filozofija. U današnjim uslovima marketing nije više samo profesija, to je način razmišljanja.

Osnovni zadatak marketinga je da identifikuje individualne i društvene potrebe i da ih zadovolji. Finansije, proizvodnja, računovodstvo i druge poslovne funkcije nemaju smisla ukoliko tražnja za proizvodima i uslugama nije dovoljna za ostvarivanje profita⁴. U današnjim tržišnim uslovima privređivanja nezamisliv je opstanak banke bez primjene osnovnih instrumenata marketing miksa. Marketinški miks je skup kontrolisanih, taktičkih, marketinških oruđa, koje kompanija sjedinjuje zajedno da bi proizvela reakciju koju želi da postigne na ciljnom tržištu⁵, tj. da bi se tržištu ponudili proizvodi i usluge koji se traže.

Šema br.1⁶: Marketing koncept banke

⁴ Kotler, P. Keller, K. (2006), "Marketing menadžment", Data status, Beograd, str. 4

⁵ Klasens R., (2007), "Marketing u finansijskim uslugama", Udruženje banaka Srbije, Beograd, str. 33

⁶ Vunjak M.N., Kovačević D.Lj. (2006), "Bankarstvo: bankarski menadžment", Proleter i Ekonomski fakultet, Bečej, Subotica str. 433

Osnovni instrumenti marketing miksa su:

- (1) proizvod ili usluga (banke);
- (2) cijena bankarskih proizvoda ili usluga;
- (3) kanali distribucije bankarskih proizvoda i usluga; i
- (4) promocija bankarskih proizvoda i usluga.

Na savremenom bankarskom tržištu konkurencija je sve veća i zato banke moraju posvetiti posebnu pažnju pravilnom odabiru *proizvoda* i širini bankarskih *usluga*, ne samo da bi obezbijedile konkurentnost, već i da bi ostvarile likvidnost i profitabilnost. Ovome je značajno doprinio razvoj novih tehnologija, jer omogućavaju bankama vršenje usluga uz niže troškove. Razvoj novih tehnologija ima glavnu ulogu u razvoju novih bankarskih usluga, bržoj inovaciji proizvoda, većoj brzini izvršenja transakcije i svemu ostalom što će povećati konkurentnost i uspješnost banke.

Cijena je jedini element u marketinškom miksu banke koja stvara prihod, dok svi drugi elementi dovode do troškova. Prilikom formiranja cijene bankarskih proizvoda i usluga, mora se voditi računa o klijentovom shvatanju cijene i kako to shvatanje utiče na njegovu odluku o kupovini. Cijene bankarskih proizvoda i usluga su odraz poslovanja banke i njene klijentele. Niske cijene ovih usluga ukazuju na činjenicu da banka radi sa širokim opsegom klijenata, dok nekonkurentne cijene dovode banku u zonu neprofitabilnosti i nelikvidnosti. Loša strategija određivanja cijena bankarskih proizvoda i usluga dovešće banku u zonu nekonkurentnosti i istisnuti je sa tržišta.

Kanale distribucije bankarskih proizvoda i usluga treba prilagoditi zahtjevima klijenata. Kanali distribucije ovih proizvoda mogu biti: zatvoreni, suženi i visokoprofesionalno otvoreni⁷. Zatvoreni kanali distribucije dovode banku do stečaja, a suženi u zonu "preživljavanja". Visokoprofesionalno otvoreni kanali distribucije bankarskih proizvoda i usluga razvili su se pod uticajem novih tehnologija i oni omogućavaju dalji razvoj banke (povećanje kapitala, proširenje obima klijenata, veći obim bankarskih transakcija, stalna likvidnost i profitabilnost). Ove nove tehnologije su pomogle bankama da povećaju stepen automatizacije, ali su banke i dalje pod stalnim pritiskom da uvećaju profit, smanje troškove poslovanja i broj zaposlenih. Kanali distribucije bankarskih proizvoda i usluga: filijale, bankomati, debitne kartice, smart kartice, telefon, internet bankarstvo, bankarstvo iz kuće, direktno bankarstvo i on-line bankarstvo.

⁷ Vunjak M.N., Kovačević D.Lj. (2006), "*Bankarstvo: bankarski menadžment*", Proleter i Ekonomski fakultet, Bečej, Subotica str. 434

Promocija je veoma važan segment marketing miksa, jer na taj način banke komuniciraju sa klijentima. Marketinški komunikacioni program banke zove se još i promotivnim miksom, a sastoji se od specifične mješavine reklamiranja, lične podaje, promocije prodaje i odnosa s javnošću. Kod promotivnog miksa veoma je važan odabir strategije banke: (a) guranje naprijed – banka gura proizvod ili (b) vučenje za sobom – ubjeđivanje krajnjeg korisnika da kupi proizvod kroz one kanale distribucije koji se nude. Banka ima pozitivne efekte promocije kada ima bankarske proizvode za kojima klijenti pokazuju poseban interes.

Zbog specifičnih karakteristika koje usluge imaju (neopipljivost, prolaznost, nedjeljivost, promjenljivost i odnosi sa klijentima) razvila su se još tri dodatna instrumenta marketing miksa, tzv. 3 P⁸:

- (1) ljudi (engl. *people*),
- (2) uslužni ambijent (engl. *physical evidence*),
- (3) proces pružanja usluge (engl. *process*).

Ljudi su veoma važan faktor uslužnog marketinga, jer objedinjuju i zaposlene i potrošače/klijenti banke. Veoma je važan način na koji zaposleni stvaraju kontakt sa potrošačem i kako isporučuju bankarske usluge krajnjim korisnicima (potrošačaima), jer od toga zavisi lojalnost potrošača prema banci i ostvarivanje konkurentske prednosti. Uslužnost osoblja utiče na cjelokupan imidž jedne banke. U ovom procesu veoma važnu ulogu ima sektor za ljudske resurse. Ljudski resursi zajednički je izraz za sve aspekte menadžmenta koji se bave ljudima⁹. Zadatak sektora za ljudske resurse je da promoviše timski rad, utiče na stil rukovođenja i da stvore takvu radnu sredinu gdje će svaki zaposleni biti motivisan da je unaprijedi svojim radom. Njihov zadatak je da odaberu kvalitetne kadrove, da im obezbjede dobru obuku i stalno stručno usavršavanje kako bi što kvalitetnije pružili uslugu. Uspostavljanje dugotrajnog odnosa sa potrošačem postaje prioritet većine banaka, jer nova marketing koncepcija nije više usmjerena samo na pridobijanje novih klijenata već na uspješnom zadržavanju postojećih. Iz tih razloga ljudski faktor je naročito dobio na značaju kada su u pitanju banke i zato su veoma važan instrument marketing miksa.

Uslužni ambijent je veoma bitan element marketing miksa, jer utiče na stvaranje dobrog imidža banke i omogućava da se usluga ispruči na adekvatan

⁸ <http://scribd.com/usluzni-menadzment>, od subote 14. maja 2011. godine

⁹ Klasens R., (2009), „*Banka u savremenom svetu*”, Udruženje banaka Srbije, Beograd, str. 175

način. Usluge su neopipljive i apstraktne i zato se pokušava kroz stvaranje dobrog uslužnog ambijenta izvršiti njena materijalizacija.

Bitni elementi uslužnog ambijenta su:

- uslužni prostor kojeg čine:
 - eksterijer (dizajn, lokacija, parking i okolina) i
 - enterijer (dizajn, boje, oprema, kvalitet i temperatura vazduha, raspored u objektu i unurašnje označavanje);
- ostali opipljivi elementi, kao što su: uniforme, brošure, WEB stranice, vizit kartice, kancelarijski materijal, itd.

Uslužni ambijent daje sadržaj usluzi i njen je integralni dio i zato je veoma važno imati dobro dizajniran uslužni ambijent, jer on ne utiče samo na proces pružanja usluga već i na određeno ponašanje zaposlenih i potrošača.

Uticaj uslužnog ambijenta na ponašanje potrošača. Uslužni ambijent utiče na prirodu interakcije između potrošača i između potrošača i zaposlenih. Loše dizajniran uslužni ambijent (buka, dugački redovi, ustajao vazduh, loše osvetljenje i sl.) dovodi do nezadovoljstva potrošača i na taj način utiče na motivaciju zaposlenih i njihovu sposobnost za kvalitetan rad. Dobro dizajniran uslužni prostor omogućava kvalitetnije isporučivanje usluga što će značajno uticati na profitabilnost banke i zadržavanje klijenata. Banka na taj način obezbjeđuje dobar poslovni imidž i daljni opstanak na konkurentnom tržištu.

Uticaj na zaposlene. Dobro dizajnirano poslovno okruženje utiče pozitivno na zaposlene. Osoblje je ljubaznije i motiviranije za rad. Zaposleni su više posvećeni organizaciji, spremni da ostaju duže i da efektivno ispune svoje uloge. Svojim radom osoblje može privući, održati i unaprijediti odnos sa klijentima (potrošačima) što će se pozitivno odraziti na imidž banke i zadržavanje konkurentske prednosti.

Kvalitet **uslužnog procesa** ima značajnu ulogu u sticanju i održavanju konkurentske prednosti banke. Potrebno je kreirati takav uslužni proces koji će biti primjenjiv u praksi i u skladu sa potrošačevim potrebama. Kod uslužnog procesa veoma je važno znati da imamo usluge koje imaju veće učešće fizičkog kontakta između osoblja i potrošača i usluge koje imaju niži nivo kontakta između zaposlenih i potrošača.

Kod prvog tipa usluga potrošači moraju doći lično u banku (centralu, filijalu, eskpozituru) i prisutni su tokom cijelog procesa isporučivanja usluge. Kod ovog tipa usluge dolazi do aktivnog kontakta između zaposlenog i potrošača, ali i sa uslužnim

ambijentom i opremom, odnosno sa svim elementima frontstejdža (za potrošača vidljivi dio procesa usluživanja).

Drugi tip usluga ima malo ili nimalo fizičkog kontakta između zaposlenih i potrošača. Usluge se isporučuju elektronskim kanalima i zato je neophodna jaka tehnička podrška *bekstejža* i to je onaj nevidljivi dio za potrošača koji omogućava brz i kvalitetan proces usluge. U ovaj tip usluga spadaju bankarske usluge koje se obavljaju putem bankomata, Interneta, mobilnih telefona i sl. i na njihovu pojavu uticao je razvoj novih tehnologija. Kod ovog tipa pružanja usluga može se pojaviti problem korištenja novih tehnologija, jer njihova upotreba zahtjeva posjedovanje određenih znanja potrošača. Zato je neophodno da banka putem raznih promotivnih materijala edukuje klijente (potrošače) kako bi izbjegli njihovo nezadovoljstvo zbog nepoznavanja procesa njihovog korištenja. Previše sofisticirane tehnologije, umjesto da impresioniraju klijente, mogu da izazovu suprotan efekat što se može negativno odraziti na imidž banke.

Uslužni proces je neizostavni element procesa dizajniranja usluge, gdje je pored uređenja uslužnog procesa potrebno definisati i sam uslužni koncept, kao i dizajniranje cijelog uslužnog sistema. Ipak, ne treba zaboraviti da krajnju ocjenu uslužnog procesa daju sami potrošači i zato je važno shvatiti da kvalitetan i brz uslužni proces utiče i na poziciju konkurentnosti banke.

2. Regulatora bankarskog sektora Republike Srpske

2.1. Zakonska regulatora osnivanja, poslovanja, upravljanja, supervizije i prestanak rada banaka

Način osnivanja, poslovanja i prestanak rada banke je regulisan Zakonom o bankama Republike Srpske¹⁰. U skladu sa propisanim Zakonom, banke se osnivaju i posluju kao akcionarska društva i moraju imati najmanje dva osnivača. Osnivači banke mogu biti domaća i strana, pravna i fizička lica. Minimalni iznos uplaćenog novčanog osnivačkog kapitala banke i najniži iznos neto kapitala koji banka mora održavati ne može biti manji od 15.000.000 KM.

Zakonom o bankama regulisano je da niko ne može u svoje ime i za svoj račun primati depozite u novcu niti davati kredite na području Republike Srpske ako nema dozvolu za rad izdatu od Agencije za bankarstvo Republike Srpske. Zahtjev za

¹⁰ „Službeni Glasnik Republike Srpske”, broj 44/2003

izdavanje dozvole za rad, osnivači podnose Agenciji pismeno, a izdata dozvola od strane Agencije je uslov za upis u sudski registar. Upisom u sudski registar banka je stekle uslove za početak rada.

Banka svoje poslovanje obavlja u skladu sa Zakonom o bankama i propisima Agencije za bankarstvo. Banka je dužna da neprekidno prati i održava adekvatnost kapitala i sposobnost plaćanja, i da osigura diverzifikaciju svoje aktive (plasiranje sredstava većem broju različitih pravnih i fizičkih lica). Banka je u obavezi da formira i svoje organe kako bi što uspješnije poslovala. Organi banke su:

- (1) Skupština - čine je akcionari banke;
- (2) Nadzorni odbor - ima od 4 do 6 članova koje imenuje Skupština na period od četiri godine. Zadatak Nadzornog odbora je da nadgleda poslovanje banke i rad uprave, usvaja izvještaje o poslovanju i podnosi Skupštini godišnji izvještaj o poslovanju banke;
- (3) Uprava - čine je direktor i izvršni direktori koji organizuju rad i rukovode poslovanjem;
- (4) Odbor za reviziju - odgovoran je za poslovanje interne revizije i angažovanje vanjske revizorske firme koja će obaviti reviziju godišnjih finansijskih izvještaja.

Propisanim Zakonom, banka može obavljati sljedeće djelatnosti:

- primanje novčanih depozita i drugih novčanih sredstava;
- davanje i uzimanje kredita i finansijski lizing;
- davanje svih oblika jemstva;
- učešće, kupovina i prodaja instrumenata tržišta novca i kapitala za svoj ili tuđi račun;
- usluge domaćeg i međunarodnog platnog prometa i prenosa novca;
- kupovina i prodaja strane valute;
- izdavanje i upravljanje sredstvima plaćanja, uključujući kreditne kartice, putne i bankarske čekove;
- čuvanje i upravljanje HoV i drugim vrijednostima;
- usluge finansijskog menadžmenta;
- kupovina i prodaja HoV;
- i druge poslove koji proizilaze iz prethodno navedenih.

Banci se može oduzeti dozvola za rad na njen zahtjev, i u slučaju da svoje poslovanje ne obavlja u skladu sa Zakonom o bankama i propisima Agencije za bankarstvo.

2.2. Uloga Agencije za bankarstvo u bankarskom sektoru Republike Srpske

Bankarski sektor Republike Srpske obuhvata banke, mikrokreditne organizacije, štedno-kreditne organizacije i druge finansijske organizacije kojima Agencija izdaje dozvolu za rad.

Agencija za bankarstvo Republike Srpske osnovana je Zakonom o Agenciji za bankarstvo Republike Srpske¹¹. U smislu ovog Zakona, Agencija se osniva kao samostalna neprofitna institucija Republike Srpske koja ima zadatak očuvanja zdravog i stabilnog bankarskog sektora Republike Srpske, te unapređenja njegovog sigurnog, kvalitetnog i zakonitog poslovanja. Agencija je nezavisna u svom radu.

Osnovni zadaci Agencije su:

- a) izdavanje dozvola za osnivanje i rad banaka i drugih finansijskih organizacija;
- b) nadziranje poslovanja banaka;
- c) ukidanje dozvole za rad bankama i drugim finansijskim organizacijama;
- d) upravljanje i nadzor nad postupkom sanacije i likvidacije banaka;
- e) donošenje podzakonskih akata kojima se reguliše rad banaka;
- f) vrši ocjenu ispunjavanja uslova i daje saglasnost za izdavanje akcija narednih emisija;
- g) vrši radnje u pomaganju antiterorističkih mjera koje se odnose na banke;
- h) i druge zadatke propisane Zakonom.

Organ upravljanja Agencijom je Upravni odbor, koji ima pet članova koje imenuje Narodna Skupština Republike Srpske na period od pet godina. Upravni odbor za svoj rad odgovara Narodnoj Skupštini Republike Srpske. Direktora i zamjenika direktora, na prijedlog Vlade, imenuje Narodna Skupština Republike Srpske na period od pet godina. Oni su za svoj rad odgovorni Upravnom odboru i Narodnoj Skupštini.

¹¹ „Službeni Glasnik Republike Srpske”, broj 67/2007 (Prečišćeni tekst)

Banke su dužne dostavljati Agenciji izvještaje u skladu sa propisima Agencije. Revidirane bilanse i druge finansijske izvještaje, banke predaju Agenciji do 31. maja tekuće godine za prethodnu godinu.

Agencija vrši kontrolu rada i zakonitosti poslovanja banaka i drugih finansijskih organizacija, te nalaže i preduzima mjere za otklanjanje utvrđenih nezakonitosti i nepravilnosti u radu. Izvještaj o radu i stanju u bankarskom sektoru Republike Srpske, podnosi Narodnoj Skupštini.

2.3. Struktura bankarskog sektora Republike Srpske

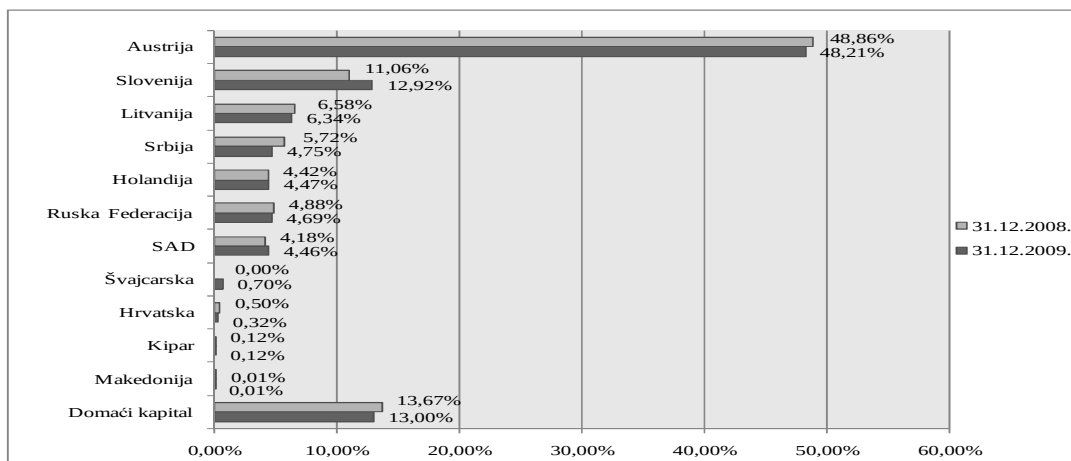
Banke Republike Srpske posluju na prostoru Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine putem široke mreže poslovnih jedinica.

Bankarski sektor Republike Srpske ima 10 banaka. Banke su privatne sa velikim učešćem stranog privatnog kapitala, što vidimo iz donje tabele:

Red. br.	Banka	Privatni kapital		Državni kapital		Zadružni kapital	
		Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%
	Većinski privatni kapital						
1.	UniCredit Bank a.d. Banja Luka	60.777	98	1.202	2	75	0
2.	Hypo Alpe-Adria-Bank a.d. B.Luka	125.820	100	0	0	17	0
3.	Bobar banka a.d.Bijeljina	23.776	100	0	0	0	0
4.	NLB Razvojna banka a.d. B.Luka	52.003	100	0	0	0	0
5.	Volksbank a.d. B.Luka	23.728	100	0	0	0	0
6.	Balkan Investment Bank a.d. B.Luka	27.000	100	0	0	0	0
7.	Pavlović International Bank a.d. Bijeljina	18.088	98	0	0	287	2
8.	Nova banka a.d. Banja Luka	53.021	99	0	0	272	1
9.	Komercijalna banka a.d. B.Luka	20.000	100	0	0	0	0
10.	IEFK banka a.d. B.Luka	20.000	100	0	0	0	0
	UKUPNO	424.213	100	1.202	0	651	0

Izvor: Izvještaj o bankarskom sistemu RS za period od 01.01.2009.-31.12.2009.godine

Struktura akcionarskog kapitala prema kriterijumu zemlje porijekla sa 31.12.2009. godine, može se vidjeti iz sljedećeg grafikona:

Izvor: Izvještaj o bankarskom sistemu RS za period od 01.01.2009.-31.12.2009.godine

Iz grafikona uočavamo da dominantno mjesto u vlasničkoj strukturi drži Austrija, dok su domaći akcionari vlasnici samo 13% akcionarskog kapitala bankarskog sektora Republike Srpske.

Tržišno učešće banaka u ukupnoj aktivni, kapitalu i depozitima mjereno prema vrsti vlasništva vidi se iz sljedeće tabele:

(u %)

Banke	31.12.2008.				31.12.2009.			
	Učešće u ukupnoj aktivni	Učešće u kupnom kapitalu	Učešće u depozitima	Broj banaka	Učešće u ukupnoj aktivni	Učešće u kupnom kapitalu	Učešće u depozitima	Broj banaka
1.sa većinskim domaćim privatnim kapitalom	3,2	3,5	3,3	1	3,6	4,7	3,5	1
2. sa većinskim stranim privatnim kapitalom	96,8	96,5	96,7	9	96,4	95,3	96,5	9

Izvor: Izvještaj o bankarskom sistemu RS za period od 01.01.2009.-31.12.2009.godine

Uočava se da je devet banaka u većinskom stranom vlasništvu i da je njihovo učešće na tržištu i uticaj na bankarski sektor veliki, a samo je jedna banka sa većinskim domaćim kapitalom i njeno učešće na tržištu i uticaj na bankarski sektor je zanemariv. Strani akcionari upravljaju sa ukupno 5,4 milijarde KM aktive ili 96% od ukupne bruto aktive, dok domaći akcionari upravljaju sa 202 miliona KM ili 4% aktive.

Strukturu aktive i pasive bankarskog sektora Republike Srpske možemo vidjeti iz prikazanog bilansa stanja sa 31.12.2009. godine sa uporednim podacima u odnosu na isti period 2008. godine.

OPIS	31.12.2008.		31.12.2009.		Indeks
	Stanje	Učešće u %	Stanje	Učešće u %	
1	2	3	4	5	6=4/2
AKTIVA (IMOVINA)					
1.Novčana sredstva	1.972.299	34	1.505.932	28	76
2.Vrijednosni papiri za trgovanje	14.542	0	52.034	1	358
3.Plasmani drugim bankama	19.677	0	40.984	1	208
4.Neto krediti	3.467.501	60	3.504.199	65	101
5.Vrijednosni papiri koji se drže do dospeljeća	603	0	420	0	70
6.Poslovni prostor i ostala fiksna aktiva	204.364	4	201.788	4	99
7.Ostala aktiva	69.604	2	75.637	1	109
8.UKUPNO AKTIVA:	5.748.590	100	5.380.994	100	94
9.Ukupno vanbilans (10+11+12)	930.123		827.426		89
10. Aktivni vanbilans	639.276		545.837		85
11. Klasifikovana aktiva – gubitak E	148.414		149.423		101
12. Komisioni poslovi (agentski)	142.433		132.166		93
13.SVEUKUPNO AKTIVA (8+9):	6.678.713		6.208.420		93
PASIVA (OBAVEZE):					
14.Depoziti	4.702.503	82	4.160.764	77	88
15.Uzete pozajmice	0	0	0	0	0
16.Obateve po uzetim kreditima	384.510	7	557.003	10	145
17.Subordinirani dugovi	11.034	0	10.905	0	99
18.Ostale obaveze	104.253	2	97.061	2	93
19.Rezerve za potencijalne gubitke	22.191	0	22.867	1	103
20.Kapital	524.099	9	532.394	10	102
21.UKUPNO PASIVA (OBAVEZE I KAPITAL):	5.748.590	100	5.380.994	100	94
22.Ukupno vanbilans (23+24+25)	930.123		827.426		89
23. Aktivni vanbilans	639.276		545.837		85
24. Klasifikovana aktiva – gubitak E	148.414		149.423		101
25. Komisioni poslovi (agentski)	142.433		132.166		93
26.SVEUKUPNO PASIVA (21+22):	6.678.713		6.208.420		93

Izvor: Izvještaj o bankarskom sistemu RS za period od 01.01.2009.-31.12.2009.godine

Iz prikazanog bilansa može se uočiti pad ukupne aktive (od 7%) u odnosu na 31.12.2008. godine. Ovo znači da je svjetska finansijska kriza imala uticaja i na finansijski sektor Republike Srpske.

Do značajnog pada novčanih sredstava (za 24%) došlo je usljed povlačenja depozita, kao osnovnog izvora finansiranja banaka, što ukazuje na pojavu određenog stepena nepovjerenja u bankarski sektor. U 2009. godini nije došlo do kapitalnog jačanja banaka u Republici Srpskoj, što se odrazilo i na kreditnu aktivnost. Najveću stopu rastu od 45% su imale obaveze po uzetim kreditima. To su sredstva odobrena od Vlade, a plasirana preko banaka, za razvoj poljoprivrede i malog biznisa.

Na kraju se može zaključiti da je pad depozita uticao na restriktivniju kreditnu politiku što znači da je bankama primarni cilj poslovanja bila sigurnost i likvidnost, a ne povećanje profita.

3. Regulatora o finansijskom izvještavanju banaka

3.1. Zakon o računovodstvu i reviziji Republike Srpske

Zakonom o računovodstvu i reviziji uređuje se oblast računovodstva i revizije, funkcionisanje sistema knjigovodstva i računovodstva, priprema i prezentacija finansijskih izvještaja, formiranje i rad Savjeta za računovodstvo i reviziju Republike Srpske, revizija finansijskih izvještaja, nadzor nad radom pravnih lica i preduzetnika koji su registrovani za pružanje usluga računovodstva i revizije, kao i sticanje zvanja, sertifikata i licenciranje¹².

Odredbe ovog Zakona primjenjuju se na sva privredna društva, berze i banke, na druge finansijske organizacije, zadruge, druga profitna i neprofitna pravna lica sa sjedištem u Republici, kao i preduzetnici koji svoje poslovne knjige vode po sistemu dvojnog knjigovodstva, na obračunskoj osnovi.

Pravna lica u zavisnosti od prosječnog broja zaposlenih, ukupnog godišnjeg prihoda i vrijednosti imovine utvrđene na dan sastavljanja finansijskih izvještaja, razvrstavaju se na mala, srednja i velika.

Poslovne knjige se otvaraju početkom poslovne (kalendarske) godine i u njima je prikazano stanje sredstava i izvora sredstava na dan kada je završen prethodni obračunski period. To su jednoobrazne evidencije o stanju i promjenama na imovini, obavezama i vlastitom kapitalu, kao i ostvarenim prihodima i nastalim rashodima.

¹² „Službeni Glasnik Republike Srpske”, broj 36/2009

Poslovne knjige čine: dnevnik, glavna knjiga i pomoćne knjige, vode se po sistemu dvojnog knjigovodstva i zaključuju nakon urađenih svih potrebnih knjiženja.

Finansijski izvještaji se sastavljaju i prezentuju javnosti za poslovnu godinu koja se završila 31. decembra tekuće godine sa uporednim podacima za prethodnu godinu.

Godišnje finansijske izvještaje čine:

- a) Bilans stanja – Izvještaj o finansijskom položaju na kraju perioda,
- b) Bilans uspjeha – Izvještaj o ukupnom rezultatu za period,
- c) Bilans tokova gotovine – Izvještaj o tokovima gotovine,
- d) Izvještaj o promjenama na kapitalu, i
- e) Napomene uz finansijske izvještaje – pripremljene u skladu sa MRS 1 (Prezentacija finansijskih izvještaja) ili MRS 34 (Periodični finansijski izvještaji).

Godišnji finansijski izvještaji se predaju u Registar¹³ do kraja februara tekuće godine, a polugodišnji do 31. jula tekuće godine i obavezno još sadrže:

- a) sve značajne događaje nastale u periodu od završetka poslovne godine do datuma predaje finansijskog izvještaja,
- b) procjenu očekivanog budućeg razvoja pravnog lica,
- c) najvažnije aktivnosti u vezi sa istraživanjem i razvojem,
- d) informacije o otkupu vlastitih akcija i udjela,
- e) informacije o poslovnim segmentima pravnog lica,
- f) korištene finansijske instrumente za procjenu finansijskog položaja i uspješnosti poslovanja pravnog lica,
- g) ciljeve i politike pravnog lica u vezi sa upravljanjem finansijskim rizicima, zajedno sa politikama zaštite od rizika za svaku planiranu transakciju za koju je neophodna zaštita i
- h) izloženost pravnog lica cjenovnom, kreditnom, tržišnom, valutnom, riziku likvidnosti i drugim rizicima prisutnim u poslovanju pravnog lica.

Sva pravna lica koja imaju javnu odgovornost dužna su da obezbijede reviziju svojih finansijskih izvještaja. Preduzeće se smatra javno odgovornim ako ispunjava jedan od sljedećih kriterijuma:

¹³ Registar finansijskih izvještaja je centralni izvor informacija o poslovanju i bonitetu pravnih lica u Republici Srpskoj.

- a) ukoliko ima obavezu da podnosi svoje finansijske izvještaje Komisiji za hartije od vrijednosti ili nekoj drugoj regulatornoj agenciji, radi emitovanja bilo koje vrste finansijskih instrumenata na berzi ili drugom organizovanom tržištu,
- b) ukoliko spada u finansijska preduzeća, kao što su banke i druge finansijske institucije, osiguravajuće kompanije, penzijski fondovi, brokeri ili dileri hartijama od vrijednosti, privatizacioni investicioni fondovi i slično,
- c) ukoliko je riječ o preduzeću koje pruža značajne javne usluge, u koje spadaju sva javna preduzeća sa većinskim državnim kapitalom, udruženja koja pružaju javne usluge i javna glasila osnovana radi ostvarivanja dobiti.

Preduzeća čiji godišnji ukupan prihod nije veći od 3.000.000 KM ne podliježu obavezi godišnje revizije, a mogu je sprovoditi u skladu sa vlastitim aktima i Pravilnikom o reviziji finansijskih izvještaja u Republici Srpskoj.

Sve oblike revizije obavljaju privredna društva za reviziju koja su registrovana u Republici Srpskoj i posjeduju dozvolu za rad – licencu i ako su upisana u sudski registar i registar kod Ministarstva finansija.

Dozvolu za rad – licencu fizičkim licima – ovlašćenim revizorima Ministarstvo izdaje na osnovu uputstva o izdavanju licenci, koje donosi ministar finansija. Ministarstvo vodi registar svih revizora kojima je u skladu sa Zakonom i Pravilnikom izdata licenca ovlašćenog revizora. Licencu ovlašćenog revizora mogu dobiti lica: koja posjeduju sertifikat ovlašćenog revizora ili su postupkom nostrifikacije dobili sertifikat profesionalne asocijacije Republike Srpske, koja nisu osuđivana za krivična djela koja ih čine nedostojnim za obavljanje revizije, koja su časna, poštena i imaju dobar ugled, shodno odredbama Osme direktive Evropske unije.

Privredno društvo za reviziju dužno je da obezbijedi poštovanje odredbi Međunarodnih standarda o kvalitetu revizije i rada revizora. Kontrolu kvaliteta revizije i rada revizorskih društava vrši Ministarstvo.

Radna dokumentacija i spisi prikupljeni u toku revizije povjerljive su prirode i mogu se koristiti samo za potrebe revizije i podliježu zaštiti o tajnosti podataka. Privredno društvo za reviziju mora omogućiti uvid u podatke samo ako su oni potrebni za utvrđivanje činjenica u istražnim ili kaznenim postupcima. Podaci se mogu dostaviti na uvid samo na osnovu pisanog zahtjeva suda.

Ovlašćeni revizor i privredno društvo za reviziju ne može obavljati poslove revizije kod pravnog lica:

- a) u kome su vlasnici udjela akcija,
- b) u kome su učestvovali u vođenju poslovnih knjiga ili izradi finansijskih izvještaja za kontrolisani period,
- c) ako su poslovno povezani na način da bi mogla postojati sumnja u nezavisnost i pristrasnost.

Svako pravno lice samostalno odlučuje o izboru privrednog društva za reviziju putem javne ponude. Jednom odabrano privredno društvo za reviziju ne može vršiti reviziju uzastopno duže od pet godina. Revizija se obavlja na osnovu zaključenog ugovora koji mora biti u pisanoj formi. Privredno društvo za reviziju ima pravo na naknadu za obavljanu reviziju, a iznos naknade se utvrđuje ugovorom. Izvještaji o izvršenoj reviziji i finansijski izvještaji čuvaju se trajno u originalnom obliku.

3.2. Međunarodni računovodstveni standardi

3.2.1. Ukratko o MRS/MSFI

Finansijski izvještaji su veoma važan segment u poslovnom odlučivanju. Da bi se obezbjedila njihova uporedivost i tačnost neophodno je prilikom njihovog sastavljanja pridržavati se određenih pravila i kriterija. Iz praktičnih razloga došlo je do nastanka i usvajanja MRS/MSFI.

Računovodstveni standardi detaljnija su razrada odabranih računovodstvenih načela i čine jednu od osnovnih računovodstvenih regulativa većine obračunskih sistema¹⁴. MRS/MSFI predstavljaju računovodstvene standarde kreirane da bi se postigla veća transparentnost i jednoobraznost finansijskih izvještaja, bilo kojeg poslovnog subjekta, bez obzira na djelatnost koju obavlja i zemlju u kojoj posluje.

U Londonu je 2001. godine formiran Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB). Ciljevi IASB-a su da u javnom interesu razviju skup visokokvalitetnih globalnih računovodstvenih standarda koji zahtjevaju transparentne i uporedive informacije o opšteprihvaćenim finansijskim izvještajima, da podstiču usvajanje i strogu primjenu tih standarda i da aktivno sarađuju sa nacionalnim tijelima koja donose standarde kako bi se usaglasili nacionalni i međunarodni standardi¹⁵.

¹⁴ Žager K. i Žager L., (1999), "Analiza finansijskih izvještaja", Masmedia, Zagreb, str. 111

¹⁵ Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja, (2004), str.8

Donošenje MRS/MSFI i njihovo stalno prilagođavanje novonastalim uslovima poslovanja je dugotrajan i ozbiljan posao koji se odvija po fazama.

Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB) u saradnji sa Komitetom za tumačenje međunarodnog finansijskog izvještavanja (IFRIC) donio je MRS i MSFI sa tumačenjima i stavljeni su na raspolaganje i primjenu svim zainteresovanim korisnicima. MRS/MSFI mogu biti prihvaćeni kao glavni izvor računovodstvene regulative u nekoj zemlji ili se na osnovu njih mogu donositi vlastiti nacionalni standardi¹⁶. U našoj zemlji su prihvaćeni kao glavna računovodstvena regulativa, a od stranih nacionalnih standarda najveći uticaj na MRS ima GAAP (Američki računovodstveni standardi).

3.2.2. Najvažniji MRS/MSFI koje koriste banke u izradi finansijskih izvještaja

U ovom poglavlju obradićemo MRS/MSFI koji se najviše koriste u izradi finansijskih izvještaja banaka, zbog specifičnosti njihovog poslovanja u odnosu na druge subjekte. Pokušaćemo da što više pojednostavimo ovu obimnu materiju, a da ne izgubi na svojoj važnosti i značaju.

Finansijski instrumenti prema IFRS 7: Objavljivanje

U primjeni je od 1. januara 2007. godine i istovremeno prestaje da važi MRS 30. Cilj IFRS (MSFI) 7 je da propiše objavljivanja koja će pomoći korisnicima finansijskih izvještaja da procijene značaj finansijskih instrumenata za finansijski položaj i rezultate poslovanja subjekta, prirodu i obim rizika koje oni nose, i kako subjekt upravlja tim rizicima.

Bilans stanja

Kategorije finansijske aktive i finansijske pasive

Iznosi koji se vode za svaku od sljedećih kategorija, kako to definiše MRS 39, će biti objavljeni bilo u samom bilansu stanja ili u napomenama:

- a) finansijska aktiva po fer vrijednosti preko dobiti ili gubitka, gdje se odvojeno prikazuje
 - ona koja je označena kao takva nakon inicijalnog knjiženja;
 - ona koja je klasifikovana da se drži za trgovanje u skladu sa MRS 30;
- b) investicije koje se drže do dospijeca;

¹⁶ Žager K. i Žager L., (1999), "Analiza finansijskih izvještaja", Masmedia, Zagreb, str. 117

- c) krediti i potraživanja;
- d) finansijska aktiva na raspolaganju za prodaju;
- e) finansijska pasiva po fer vrijednosti preko dobiti ili gubitka, gdje se odvojeno prikazuje:
 - ona koja je označena kao takva nakon inicijalnog knjiženja;
 - ona koja je klasifikovana da se drži za trgovanje u skladu sa MRS 30;
- f) finansijska pasiva mjerena po trošku amortizacije.

Finansijska aktiva ili finansijska pasiva po fer vrijednosti preko dobiti ili gubitka

Ako subjekt označi kredit ili potraživanje da su po fer vrijednosti preko dobiti ili gubitka, to će u izvještaju objaviti ovako:

- a) maksimalna izloženost kreditnom riziku kredita ili potraživanja na dan podnošenja izvještaja (iznos koji najbolje predstavlja maksimalnu izloženost kreditnom riziku ne uzima u obzir kolateral ili drugo povećanje kreditnog boniteta);
- b) iznos za koji svi derivati vezani za rizik ili slični instrumenti umanjuju takvu maksimalnu izloženost kreditnom riziku;
- c) iznos promjene fer vrijednosti kredita ili potraživanja koja se može pripisati promjenama kreditnog rizika za finansijsku aktivu određenu bilo kao:
 - iznos promjene fer vrijednosti koja se ne može pripisati promjenama tržišnih uslova koji povećavaju tržišni rizik,
 - korištenjem alternativne metode za koju subjekt vjeruje da vjernije prikazuje iznos promjene fer vrijednosti koja se može pripisati promjenama kreditnog rizika aktive;
- d) iznos promjene svih derivata vezanih za kredit ili sličnih instrumenata do koje je došlo u toku perioda i kumulativno od momenta kada je kredit ili potraživanje bilo određeno.

Ako je subjekt odredio finansijsku obavezu po fer vrijednosti kroz dobit ili gubitak u skladu sa stavom 9 standarda MRS 39, moraće u izvještaju prikazati:

- a) iznos promjene fer vrijednosti finansijske obaveze, u toku perioda i kumulativno, koju je moguće pripisati promjenama kreditnog rizika takve obaveze koja je određena bilo kao:
 - iznos promjene fer vrijednosti koja se ne može pripisati promjenama tržišnih uslova koji povećavaju tržišni rizik,

- korištenjem alternativne metode za koju subjekt vjeruje da vjernije prikazuje iznos promjene fer vrijednosti koja se može pripisati promjenama kreditnog rizika pasive;
- b) razlika između iznosa koji se vodi za finansijsku obavezu i iznosa koji bi se po ugovoru tražio da subjekt isplati po dospijeću nosiocu obaveze.

Reklasifikacija

Ako je subjekt reklasifikovao finansijsku aktivu kao da je izmjerena prema trošku ili amortizovanom trošku ili fer vrijednosti, on će unijeti u izvještaj iznos reklasifikovan u ili iz svake kategorije i razlog za takvu reklasifikaciju.

Nepriznavanje

Subjekt je mogao izvršiti transfer finansijske aktive na takav način da se dio ili cjelokupna finansijska aktiva ne kvalifikuje za priznavanje. Subjekt će u izvještaj unijeti za svaku klasu takve finansijske aktive: karakter aktive i rizika, knjigovodstveni iznos aktive i povezanih obaveza.

Kolateral je knjigovodstveni iznos finansijske aktive koja je založena, te rokove i uslove korištenja, kao i fer vrijednost kolaterala koji se drži.

Račun za gubitke povezane sa kreditima

Kada je finansijska aktiva umanjena zbog kreditnih gubitaka i subjekt evidentira takvo umanjenje na posebnom računu umjesto da direktno smanjuje knjiženi iznos aktive, on će u izvještaju prikazati usaglašavanje promjena na tom računu u toku perioda za svaku klasu finansijske aktive.

Složeni finansijski instrumenti sa višestruko ugrađenim derivatima

Ako je subjekt emitovao instrument koji sadrži i obavezu i komponentu akcionarskog kapitala, a taj instrument ima višestruke ugrađene derivate čije su vrijednosti međusobno zavisne, on će u izvještaju prikazati postojanje takvih karakteristika.

Neispunjenje i kršenje obaveza

Za plative kredite priznate sa datumom izvještavanja, subjekt će u izvještaju prikazati:

- a) detalje svih neplaćanja u toku perioda koji se odnose na glavnici, kamatu, amortizacioni fond, ili uslove otkupa ovih plativih kredita;
- b) knjiženi iznos plativih kredita koji se ne otplaćuju sa datumom izvještavanja;
- c) da li je ovo neplaćanje popravljeno, ili su dogovoreni novi uslovi za otplatu kredita, prije nego što je odobreno izdavanje finansijskih izvještaja.

BILANS USPJEHA I KAPITAL

Stavke prihoda, rashoda, dobitka ili gubitka

Subjekt će prikazati u izvještaju sljedeće stavke prihoda, rashoda, dobitka ili gubitka, bilo u samom finansijskom izvještaju ili u napomenama:

a) neto dobici ili neto gubici u:

- finansijskoj aktivi ili finansijskoj pasivi po fer vrijednosti kroz dobit ili gubitak, gdje će se odvojeno prikazati ona finansijska aktiva ili finansijska pasiva označena kao takva po prvobitnom prihvatanju, i ona finansijska aktiva ili finansijska pasiva koje su klasifikovane kao da se drže za trgovanje;
- finansijskoj aktivi raspoloživoj za prodaju, gdje se odvojeno prikazuje iznos dobitka ili gubitka direktno prenesen u akcionarski kapital u toku perioda i iznos isknjižen iz akcionarskog kapitala i prihvaćen kao dobit ili gubitak za taj period;
- investicije koje se drže do dospelosti;
- krediti i potraživanja; i
- finansijska aktiva mjerena po amortizacionom trošku;

b) ukupni prihod po kamatama i ukupni rashod po kamatama (izračunate metodom efektivne kamate) za finansijsku aktivu i finansijsku pasivu koje nisu uzete po fer vrijednosti kroz bilans uspjeha;

c) prihod i rashod po naknadama nastali po osnovu:

- finansijske aktive ili finansijske pasive koje se ne uzimaju po fer vrijednosti kroz dobit ili gubitak; i
- trust i druge fiducijarne aktivnosti koje imaju za rezultat držanje ili investiranje aktive u ime pojedinca, trustova, planiranja penzionih povlastica i drugih institucija;

d) prihod po kamati obračunatoj na umanjenu finansijsku aktivu; i

e) iznos bilo kakvog gubitka zbog umanjenja po svakoj kalsi finansijske aktive.

KARAKTER I OBIM RIZIKA KOJI NASTAJU PO OSNOVU FINANSIJSKIH INSTRUMENATA

Subjekt je dužan objaviti informacije koje korisnicima finansijskih izvještaja omogućavaju da procijene prirodu i stepen rizika koji proizilaze iz finansijskih instrumenata, a kojima je subjekt izložen na izvještajni datum.

Kvalitativni podaci koji se unose u izvještaj, za svaki tip rizika, odnose se na: izloženost riziku, ciljeve, politike i procese upravljanja rizikom i metode korištene za mjerenje rizika, i promjene u odnosu na prethodni period.

Kvantitativni podaci koji se unose u izvještaj, za svaki tip rizika, odnose se na: sumarne kvantitativne podatke o izloženosti riziku na izvještajni datum, podatke koji nisu pobrojani u prethodnom zahtjevu i koncentracija rizika.

Kreditni rizik

Kreditni rizik je rizik da će jedna strana finansijskog instrumenta drugoj strani prouzrokovati finansijske gubitke zbog neispunjenja obaveze. Subjekt objavljuje podatke po klasama finansijskih instrumenata:

- a) maksimalnu izloženost kreditnom riziku;
- b) opis kolateralu i drugih instrumenata osiguranja naplate kredita;
- c) informacije o kreditnoj kvaliteti finansijske aktive koja nije ni neotplaćena niti umanjena;
- d) knjiženi iznos finansijske aktive koja bi inače bila neotplaćena ili umanjena, a za koju su dogovoreni novi rokovi otplate;
- e) vremensku analizu dospjele finansijske aktive.

Rizik likvidnosti

Rizik likvidnosti je rizik da će se subjekt suočiti s poteškoćama u ispunjenju obaveza povezanih sa finansijskim obavezama. Subjekt mora unijeti u izvještaj analizu ročnosti za finansijsku pasivu koja pokazuje preostale ugovorene ročnosti i opis kako upravlja rizikom likvidnosti.

Tržišni rizik

Tržišni rizik je rizik fluktuacije fer vrijednosti ili budućih novčanih tokova po finansijskim instrumentima zbog promjene tržišnih cijena. Tržišni rizik se sastoji od tri vrste rizika: valutni, kamatni i ostali cjenovni rizici. Subjekt treba objaviti: analizu osjetljivosti za svaku vrstu tržišnog rizika kojem je subjekt izložen gdje će prikazati kako bi na dobit ili gubitak i akcionarski kapital uticale promjene varijabli relevantnog rizika, a koje su prema zdravom razumu bile moguće taj dan, metode i pretpostavke korištene u izradi analize osjetljivosti, i promjene korištenih metoda i pretpostavki u odnosu na prethodni period i razloge za takve promjene. Ako subjekt priprema vlastitu analizu osjetljivosti treba objaviti obrazloženje metode korištene u izradi analize osjetljivosti i obrazloženje o cilju te metode i njenih ograničenja.

Finansijski instrumenti prema MRS 32: Objavljivanje i prezentacija

Ovaj standard je u primjeni od 01. januara 2005. godine i obrađuje sve vrste finansijskih instrumenata, priznate i nepriznate. Finansijski instrument je bilo koji ugovor koji povećava finansijsku aktivu jednog preduzeća i finansijsku pasivu ili kapital drugog preduzeća.

Finansijska aktiva je bilo koja aktiva koja je:

- gotovina;
- ugovorno pravo primanja gotovine ili finansijske aktive (npr. dužnički i derivatni instrumenti);
- ugovorno pravo razmjene finansijskih instrumenata pod potencijalno povoljnim uslovima; i
- instrument kapitala drugog preduzeća (npr. ulaganja u akcije).

Zalihe i patenti ne predstavljaju finansijsku aktivu, pošto ne povećavaju postojeće pravo primanja gotovine ili druge finansijske aktive.

Finansijska pasiva je svaka ugovorna obaveza:

- isporuke bilo koje finansijske aktive (uključujući derivatne finansijske instrumente); i
- razmjene finansijskih instrumenata pod potencijalno povoljnim uslovima.

Obaveze određene zakonskim propisima ne smatraju se finansijskim obavezama, jer nisu nametnute ugovorom.

Instrument akcijskog kapitala je bilo koji ugovor koji dokazuje preostalo učešće u aktivu preduzeća nakon odbijanja svih obaveza. Obaveza emitovanja instrumenata kapitala ne predstavlja finansijsku obavezu, jer dovodi do povećanja kapitala i ne dovodi do gubitka. Emitent finansijskog instrumenta klasifikuje instrument ili njegove komponente kao obavezu ili kapital u skladu sa sadržajem ugovora pri početnom priznavanju i definicijama finansijske obaveze, finansijskog sredstva i instrumenata akcijskog kapitala.

Suština finansijskog instrumenta, a ne njegova forma, odlučuje o njegovoj klasifikaciji u bilansu stanja pravnog lica. Neki finansijski instrumenti poprimaju pravnu formu kapitala, ali su suštinski obaveze, a drugi mogu kombinovati obilježja instrumenata akcijskog kapitala i obilježja finansijskih obaveza. Jednom izvršena klasifikacija se ne mijenja čak iako dođe do promjene ekonomskih uslova, a posebno priznavanje i prezentacija dijelova ne stvara dobit/gubitak.

Kamate, dividende, gubici i dobici koji se odnose na finansijsku aktivu/pasivu treba prikazati u bilansu uspjeha kao rashod ili prihod. Raspodjela instrumenata akcionarskog kapitala vlasnicima ide direktno na teret kapitala. Klasifikacija finansijskog instrumenta kao finansijske obaveze ili instrumenta akcionarskog kapitala određuje da li se kamate, dividende, dobici ili gubici koji se odnose na taj instrument priznaju kao prihod ili rashod u bilansu uspjeha. Dividende na akcije koje su klasifikovane kao obaveze, klasifikuju se kao rashod na isti način kao i kamate na kredit. Dobici i gubici od amortizacije ili refinansiranja instrumenata klasifikovanih kao obaveza, prikazuju se u bilansu uspjeha, dok se otkup ili refinansiranje instrumenta akcionarskog kapitala priznaju kao promjene samo u kapitalu.

Za svaku klasu finansijske aktive, pasive i instrumenata kapitala treba objaviti (a) informacije o obimu i prirodi, uključujući bitne propise i uslove koji mogu uticati na iznos, vremenski raspored i izvjesnost budućih novčanih tokova i (b) usvojene računovodstvene politike i metode, uključujući i primjenjene kriterije priznavanja i osnovicu mjerenja.

Rizik kamatne stope – za svaku klasu finansijske aktive i pasive objaviti: (a) ugovoreni datum ponovnog vrednovanja ili dospeljeća, uzimajući bliži datum, (b) efektivne kamatne stope i (c) ostale informacije o izloženosti riziku kamatne stope.

Kreditni rizik – za svaku klasu finansijske aktive objaviti: (a) najreprezentativniji iznos za maksimalnu izloženost kreditnom riziku, bez uzimanja u obzir fer vrijednosti kolaterala, (b) značajnu koncentraciju kreditnog rizika i (c) ostale informacije o izloženosti kreditnom riziku.

Za finansijsku aktivu koja se knjiži iznad fer vrijednosti potrebno je objaviti: (a) knjigovodstveni iznos i fer vrijednost, individualno ili za odgovarajuće grupe te aktive i (b) razloge zbog kojih se nije smanjio knjigovodstveni iznos, uključujući dokaze koji podržavaju povratak iznosa.

Kada se finansijski instrument knjiži kao zaštita rizika vezanih za očekivane buduće transakcije potrebno je objaviti: (a) opis očekivanih transakcija, uključujući vremenski period u kome se očekuju, (b) opis instrumenata zaštite, (c) iznos razgraničenog ili nepriznatog dobitka/gubitka i (d) očekivani tajming priznavanja u prihod ili rashod.

MRS 37: Rezervisanja, potencijalne obaveze i potencijalna sredstva

Ovaj standard je u primjeni od 01. jula 1999. godine i važi za sve subjekte prilikom knjiženja rezervisanja i eventualnih obaveza, osim onih koje su nastale od:

- finansijskih instrumenata koji se knjiže po fer vrijednosti;
- izvršnih ugovora;
- ugovora osiguranja sa vlasnicima polise; i
- događaja ili transakcija koje obrađuje drugi MRS.

Ovaj standard pravi razliku između ostalih obaveza, rezervisanja i potencijalnih obaveza na sljedeći način:

- a) obaveza je sadašnja obaveza subjekta koja je nastala od prethodnih događaja, čijim se izmirenjem očekuje odliv sredstava;
- b) rezervisanje je obaveza sa neizvjesnim rokom dospijeca ili neizvjesnim iznosom; i
- c) potencijalna obaveza je:
 - (1) moguća obaveza, jer tek treba potvrditi da li subjekt ima sadašnju obavezu koja može dovesti do odliva sredstava; i
 - (2) sadašnja obaveza koja ne ispunjava kriterijume priznavanja, jer nije vjerovatno da će se odlivom sredstava podmiriti obaveze, ili nije moguće napraviti pouzdanu procjenu iznosa obaveze.

Rezervisanja treba priznati tek kada: (a) subjekt ima sadašnju obavezu koja je rezultat prošlih događaja, (b) postoji vjerovatnoća da će za podmirenje obaveze biti neophodan odliv sredstava i (c) moguće je izvršiti pouzdanu procjenu iznosa obaveze. U nekim slučajevima, kao što su sudski sporovi, nejasno je da li subjekt ima sadašnju obavezu. U tim slučajevima prošli događaj će proizvesti sadašnju obavezu, ako je vjerovatno da sadašnja obaveza postoji na datum bilansa. Rezervisanja treba revidirati na svaki datum bilansa stanja i izvršiti njihovu ispravku da bi se odrazile najbolje procjene.

Standard pruža uputstvo za primjenu principa priznavanja i mjerenja u tri specifična slučaja:

- (1) rezervisanja ne treba priznavati za buduće operativne gubitke. Očekivani budući operativni gubici jesu indikator da može doći do umanjenja određene poslovne aktive i tada se primjenjuje MRS 36: Obezvrijeđenje sredstava;

- (2) sadašnja obaveza prema štetnom ugovoru trebala bi se priznati i mjeriti kao rezervisanje. Štetni ugovor je onaj ugovor u kojem troškovi izvršenja ugovorene obaveze premašuju ekonomske koristi koje se očekuju prema tom ugovoru; i
- (3) restrukturiranje je program koji je planiran i kontrolisan od strane menadžmenta, a koji značajno mijenja obim i način vođenja posla. Rezervisanje za troškove restrukturiranja se priznaje kada se ispune uobičajeni kriteriji za priznavanje rezervisanja.

Za svaku vrstu rezervisanja, subjekt treba da objavi:

- detaljno poravnanje po stavkama knjigovodstvenog iznosa na početku i na kraju računovodstvenog perioda (uporedne stavke nisu potrebne);
- kratak opis prirode obaveze i očekivane rokove svih rezultirajućih odliva ekonomskih koristi;
- indikaciju neizvjesnosti u vezi sa iznosom ili vremenskim rasporedom ovih odliva;
- iznos očekivanih nadoknada, navodeći iznos bilo koje aktive koja je priznata za tu očekivanu nadoknadu.

Za svaku klasu potencijalnih obaveza treba objaviti:

- kratak opis vrste obaveze;
- procjenu finansijskog efekta;
- indikaciju neizvjesnosti u vezi sa iznosom ili vremenskim rasporedom svakog odliva;
- mogućnost bilo kojih nadoknada.

Za svaku klasu potencijalne aktive treba objaviti:

- kratak opis prirode potencijalnih sredstava; i
- procjenu finansijskog efekta.

Izuzeci

- a) Kada informacije o eventualnim obavezama/aktivi nisu objavljene zbog neizvodljivosti, treba navesti tu činjenicu;
- b) u veoma rijetkim slučajevima objavljivanje nekih ili svih potrebnih informacija može ozbiljno ugroziti poziciju preduzeća koja su u sporu sa drugim strankama oko rezervisanja, potencijalnih obaveza ili potencijalne imovine.

U takvim slučajevima ne treba objaviti informacije, ali potrebno je objaviti vrstu spora, uz objašnjenje razloga neobjavljivanja informacija.

Finansijski instrumenti prema MRS 39: Priznavanje i mjerenje

Standard je u primjeni od 1. januara 2005. godine. Svi subjekti trebaju da primjenjuju ovaj standard na sve vrste finansijskih instrumenata, osim:

- podružnice, pridružena preduzeća i zajedničke poduhvate;
- prava i obaveze pod lizingom;
- aktive i obaveza prema planovima primanja zaposlenih;
- prava i obaveza prema osiguravajućim ugovorima;
- instrumente kapitala emitovanih od strane izvještajnog subjekta;
- ugovora o finansijskim garancijama koji se odnose na neplaćenje dospjelih ugovora; i
- potencijalnih stavki u poslovnom spajanju.

Početno priznavanje

Subjek će priznati finansijsko sredstvo ili finansijsku obavezu u svom bilansu stanja kada postane jedna strana ugovornih odredaba instrumenta. Kod uobičajene kupovine ili prodaje finansijskog sredstva, za priznavanje se koristi datum trgovine ili podmirenja.

Prestanak priznavanja

Sa priznavanjem finansijske aktive ili dijela finansijske aktive se prestaje kada subjekt izgubi kontrolu nad ugovornim pravima koja čine finansijsku aktivu i to putem realizacije, isteka ili prodaje tih prava. Kada se prestane sa priznavanjem finansijske aktive, razliku između dobitka i knjigovodstvenog iznosa treba uključiti u dobitak ili gubitak perioda, a kada se prestane sa priznavanjem dijela finansijske aktive, knjigovodstveni iznos se proporcionalno raspoređuje na prodati dio koristeći fer vrijednost na datum prodaje, a rezultirajući dobitak ili gubitak se uključuje u dobitak ili gubitak perioda. Finansijska obaveza prestaje da se priznaje kada se ugasi.

Početno mjerenje

Finansijska aktiva i finansijske obaveze se početno priznaju po njihovoj fer vrijednosti koja je data ili primljena. Također se uključuju i troškovi transakcija, kao i određeni dobici/gubici hedžinga.

Naknadna mjerenja

U svrhu mjerenja finansijskog sredstva nakon njihovog početnog priznavanja, ovaj standard klasifikuje imovinu u četiri kategorije:

- (1) krediti i potraživanja koji nisu namijenjeni trgovanju;
- (2) ulaganja koja se drže do dospelosti;
- (3) finansijska sredstva koja se mjere po fer vrijednosti kroz bilans uspjeha; i
- (4) finansijska sredstva raspoloživa za prodaju.

Nakon početnog priznavanja sva naknadna odmjerenja finansijske imovine i finansijskih obaveza mogu se sumirati na sljedeći način:

	Vrednovanje po fer vrijednosti	Vrednovanje po amortizovanoj vrijednosti	Vrednovanje po amortizovanom trošku
Finansijska imovina	- finansijska sredstva koja se mjere po fer vrijednosti kroz bilans uspjeha. Priznavanje promjena fer vrijednosti kroz dobitak ili gubitak. - imovina raspoloživa za prodaju. Promjene fer vrijednosti se priznaju u izvještaju o sveobuhvatnim prihodima nakon testiranja na umanjenje vrijednosti.	- kredit i potraživanja koji nisu namijenjeni trgovanju; - ulaganja koja se drže do dospelosti. Testiraju se na obezvrjeđivanje.	—
Finansijske obaveze	- derivatne obaveze, osim onih koje su određene kao zaštitni instrument u zaštiti novčanih tokova; - obaveza namijenjena trgovanju; i - sve obaveze koje su od strane subjekta svrstane prilikom njihovog izdavanja za mjerenje po fer vrijednosti kroz bilans uspjeha. Priznavanje promjene fer vrijednosti kroz dobitak ili gubitak.	—	sve ostale obaveze koje nisu pobrojane

Šema br.2¹⁷: Vrednovanje finansijske imovine i finansijskih obaveza

Umanjenje finansijske aktive - dobici ili gubici

Subjekt treba da procijeni, na svaki datum bilansa, da li je došlo do umanjenja finansijske aktive. Svi gubici od umanjenja uključeni su u neto dobitak ili gubitak perioda, bez obzira na kategoriju finansijske aktive. Ipak, ukoliko dođe do gubitka od umanjenja za finansijsku aktivu koja je raspoloživa za prodaju, a čije se ponovno mjerenje po fer vrijednosti priznaje u kapital, iznos treba prenijeti iz kapitala u neto dobitak ili gubitak perioda. Gubitak od umanjenja se može stornirati u budućim

¹⁷ Interno uputstvo ABRS za vrednovanje finansijske imovine i finansijskih obaveza

periodima, ali storniranje ne smije da premaši amortizovani trošak za onu aktivu koja nije ponovo mjerena po fer vrijednosti.

Hedžing

Hedžing je određivanje derivata ili instrumenta koji nije derivat, a koji će biti nadoknada promjene fer vrijednosti ili gotovinskih tokova zaštićene stavke. Računovodstvo zaštite je dopušteno pod uslovom da je odnos zaštite jasno definisan i dokumentovan, mjerljiv i stvarno efikasan. MRS 39 navodi tri vrste zaštite:

- (1) zaštitu fer vrijednosti: ako subjekt sprovodi zaštitu od promjene fer vrijednosti priznatog sredstva ili obaveze ili čvrste ugovorne obaveze, promjene fer vrijednosti priznatog sredstva i zaštićene stavke u zaštiti od unaprijed određenog rizika priznaje se u bilansu uspjeha kada nastane;
- (2) zaštitu novčanog toka: zaštićuju se novčani tokovi koji se odnose na priznatu aktivu ili pasivu, prognoziranu transakciju i čvrstu obavezu (ugovor o kupovini ili prodaji aktive po fiksnoj cijeni u izvještanoj valuti preduzeća); i
- (3) zaštitu neto ulaganja u inostrano pravno lice: zaštićuje se izloženost vezana za promjene deviznih kurseva.

Za zaštitu novčanog toka važe sljedeća pravila:

- dio dobitka ili gubitka od instrumenata zaštite, koji se smatra efikasnom zaštitom, priznaje se direktno u kapital, preko promjena u izvještaju o kapitalu. Neefiksni dio se prikazuje u neto dobitku ili gubitku;
- ako zaštita čvrste obaveze ili predviđene transakcije ima za rezultat priznavanje aktive ili pasive, dobitak ili gubitak u kapitalu treba izuzeti i unijeti u početno priznavanje troškova nabavke aktive ili pasive;
- za zaštitu novčanog toka koji ne rezultiraju aktivom ili obavezom, dobitak ili gubitak u kapitalu treba unijeti u dobitak ili gubitak kada dođe do transakcije;
- za zaštitu neto ulaganja u inostrano pravno lice, dio dobitka ili gubitka od instrumenata zaštite, koji se smatra efikasnom zaštitom, priznaje se direktno u kapital preko promjena u izvještaju o kapitalu. Neefikasn dio se priznaje u neto dobitku ili gubitku.

4. Finansijski izvještaji koje banke dostavljaju regulatoru

4.1. Osnovni finansijski izvještaji banke

Osnovni finansijski izvještaji koje banke dostavljaju regulatoru propisani su Zakonom o računovodstvu i reviziji¹⁸ i Odlukom o obliku i sadržaju izvještaja koje banke dostavljaju Agenciji za bankarstvo Republike Srpske¹⁹ i Uputstva za izradu bilansa stanja banaka i pratećih obrazaca²⁰, a čine ih:

- (1) Bilans stanja,
- (2) Bilans uspjeha,
- (3) Izvještaj o novčanom toku i
- (4) Izvještaj o stanju kapitala.

Bilans stanja je formalni prikaz date ekonomske situacije u preduzeću²¹. To je tabelarni prikaz imovinske situacije pravnog lica na određeni dan. Sadržaj bilansa stanja su sredstva, obaveze i kapital i njegov izgled prikazan je u narednoj tabeli.

Bilans stanja
na dan 31.12.2009. godine

(u hiljadama KM)

AKTIVA	Napomene	2009.	2008.
Gotovina, gotovinski ekvivalenti i Depoziti kod Centralne banke	10	45.816	37.849
Sredstva kod drugih banaka	11	14.945	7.617
Kredit i plasmani bankama	12	243	238
Kredit i plasmani komitentima	13	73.068	76.712
Dugoročna ulaganja	14	545	960
Osnovna sredstva	15	12.333	12.567
Dospjela kamata i naknada		723	622
Ostala aktiva	15	2.133	1.625
Ukupna aktiva		149.806	138.190
PASIVA			
Depoziti od banaka	17	8.796	5.607
Depoziti od komitenata	18	106.954	101.444
Obaveza po kreditima	19	2.394	0
Ostala pasiva	20	2.569	2.499
Ukupne obaveze		120.713	109.550
Dužoročna rezervisanja za potencijalne gubitke i preuzete potencijalne obaveze	8b	3.860	3.137
KAPITAL	21	25.233	25.503
Ukupno obaveze i kapital		149.806	138.190
POTENCIJALNE I UGOVORENE OBAVEZE	22	15.447	19.443

Izvor: www.blberza.com

¹⁸ "Službeni Glasnik Republike Srpske", broj 36/2009

¹⁹ "Službeni Glasnik Republike Srpske", broj 61/2008

²⁰ <http://abrs.ba>, od petka 01. aprila 2011. godine

²¹ <http://ets-becej.edu.rs>, od petka 01. aprila 2011. godine

Bilans uspjeha prikazuje uspješnost poslovanja pravnog lica i ostvareni finansijski rezultat za određeni vremenski period.

Bilans uspjeha
za godinu koja se završava
31.12.2009. godine

(u hiljadama KM)

	Napomene	2009.	2008.
Prihodi od kamata	3.1, 4a	7.846	7.845
Rashodi kamata	3.1, 4b	(2.253)	(2.119)
Neto prihod po osnovu kamata		5.593	5.726
Prihodi od naknada	3.1, 5a	4.265	4.336
Rashodi po osnovu naknada i provizija	3.1, 5b	(317)	(276)
Neto prihod naknada		3.948	4.060
Pozitivne kursne razlike	3.2	1.933	2.275
Ostali poslovni prihodi	3.1, 6	4.193	5.753
Negativne kursne razlike	3.2	(1.279)	(1.950)
Drugi poslovni rashodi	7	(9.666)	(10.674)
Troškovi rezervi za kreditne i druge potencijalne gubitke	8a	(4.461)	(3.270)
Dobit iz poslovanja prije oporezivanja		243	1.920
Porez na dobit	3.9, 9	(95)	(302)
Dobit tekuće godine		148	1.618

Izvor: www.blberza.com

Nedostatak prikazanog skraćenog bilansa uspjeha je u tome što vanjskim korisnicima finansijskih izvještaja ne može da pruži dovoljno informacija.

Izvještaj o novčanom toku ima svrhu da osigura informacije o novčanim primicima i novčanim izdacima poslovnog subjekta tokom računovodstvenog razdoblja²². Ovaj izvještaj klasifikovan je u tri kategorije:

- (1) poslovne aktivnosti;
- (2) investicione ili ulagačke aktivnosti; i
- (3) finansijske aktivnosti.

²² Robert F. Meigs & Walter B. Meigs, (1999), "Računovodstvo: Temelj poslovnog odlučivanja", Mate, Zagreb, str.876

Izveštaj o novčanim tokovima
za godinu koja se završava
31.12.2009. godine

(u hiljadama KM)

	2009.	2008.
Novčani tokovi iz poslovnih aktivnosti:		
Prilivi po osnovu kamata	7.749	7.733
Odlivi po osnovu kamata	(2.096)*	(1.890)
Prilivi po osnovu naknada i provizija	4.174	4.252
Odlivi po osnovu naknada i provizija	(316)	(276)
Naplaćena otpisana potraživanja	284	2.963
Ostali prihodi	303	252
Odlivi po osnovu zarada i troškova	(9.384)	(8.681)
Neto novčani tokovi prije promjena na poslovnim sredstvima i obavezama	714	4.353
Promjene na poslovnim sredstvima i obavezama:		
Neto povećanje / (smanjenje) plasmana bankama	3.786	(3.021)
Neto povećanje / (smanjenje) kredita plasiranih komitentima	710	(7.546)
Neto smanjenje ostale aktive	(160)	(176)
Neto povećanje depozita bankama	3.189	1.137
Neto povećanje depozita komitentima	5.522	6.738
Neto smanjenje ostale pasive	(528)	(1.224)
Neto novčani tokovi iz poslovnih aktivnosti	12.519	(4.092)
Novčani tokovi iz aktivnosti investiranja:		
Povećanja ulaganja	507	0
Povećanje uzetih kredita	2.394	0
Odlivi za nabavku / (prodaju) osnovnih sredstava	(752)	605
Neto novčani tokovi iz aktivnosti investiranja	2.149	605
Neto novčani tokovi iz aktivnosti finansiranja		
Kursne razlike po osnovu preračuna gotovine i ekvivalenata gotovine	(87)	168
Neto povećanje gotovine i ekvivalenata gotovine	15.295	1.034
Gotovina i ekvivalenti gotovine na početku godine	45.466	44.432
Gotovina i ekvivalenti gotovine na kraju godine	60.761	45.466
Gotovina i ekvivalenti gotovine se sastoje od sljedećih pozicija:	2009.	2008.
Novčana sredstva i sredstva kod Centralne banke	45.816	37.849
Sredstva kod drugih banaka	14.945	7.617
	60.761	45.466

* Iznosi u zagradama se oduzimaju

Izvor: www.blberza.com

Izveštaj pruža detaljne informacije o stanju i promjenama gotovine i gotovinskih ekvivalenata, što se ne može uočiti posmatranjem bilansa stanja i bilansa uspjeha. Iz ovog izvještaja povjerioci dobijaju potrebne informacije: o sposobnosti pravnog lica da generiše gotovinu u budućnosti; šta je uticalo na pojavu razlike u dobiti koja je prikazana u bilansu uspjeha i neto novčanih tokova iz poslovnih aktivnosti; i gotovinskom i negotovinskom aspektu investicionih i finansijskih aktivnosti. Novčani tok može biti pozitivan ili negativan, što zavisi od toga, da li su u tekućem periodu bili veći prilivi ili odlivi gotovine.

Izveštaj o promjenama na kapitalu je veoma važan za vlasnike, ulagače i dioničare, jer prikazuje nastale promjene u kapitalu. Izveštaj prikazuje kako se

finansijski položaj i uspješnost poslovanja pravnog lica odrazila na vrijednost akcionarskog kapitala u proteklom periodu.

IZVJEŠTAJ O PROMJENAMA NA KAPITALU
za godinu koja se završava
31. decembra 2009. godine

(u hiljadama KM)

	Akcionarski kapital	Revalorizaci- one rezerve	Zakonske rezerve	Akumulirani dobitak	Ukupno
Stanje na dan 1. januara 2008. godine	15.802	5.059	1.609	292	22.762
Efekti revalorizacije materijalne i nematerijalne imovine	0	571	0	0	571
Efekti revalorizacije dugoročnih ulaganja	0	(111)	0	0	(111)
Neto dobiti/gubici koji nisu iskazani u bilansu uspjeha	0	0	0	663	663
Emisija akcija u toku godine-raspored dobiti	292	0	0	(292)	0
Dobit tekuće godine	0	0	0	1.618	1.618
Stanje na dan 31. decembra 2008. godine	16.094	5.519	1.609	2.281	25.503
Stanje na dan 1. januara 2009. godine	16.094	5.519	1.609	2.281	25.503
Emisija akcija u toku godine-raspored dobiti	2.281	0	0	(2.281)	0
Efekti prodaje učešća u kapitalu	0	(418)	0	0	(418)
Efekti amortizacije revalorizacionih rezervi	0	(51)	0	51	0
Dobit tekuće godine	0	0	0	148	148
Stanje na dan 31. decembra 2009. godine	18.375	5.050	1.609	199	25.233

Izvor: www.blberza.com

Izveštaj o promjenama na kapitalu daje prikaz o povećanju kapitala, efektima revalorizacije i akumuliranoj dobiti ili gubitku iz prethodnog perioda, i uvijek obuhvata razdoblje od dvije godine.

4.2. Najvažnije odluke iz oblasti nadzora i kontrole banaka

Zakonsku funkciju nadzora i kontrole finansijskog stanja i stabilnosti poslovanja banaka, Agencija za bankarstvo Republike Srpske obavlja kontrolom na licu mjesta u bankama i analizom izvještaja koje banke dostavljaju Agenciji u skladu sa Zakonom o bankama Republike Srpske i podzakonskim aktima Agencije.

U cilju efikasnog upravljanja rizicima u bankarskom sektoru Republike Srpske, ABRS je donijela veliki broj odluka kojih se poslovne banke moraju pridržavati, a mi ćemo navesti samo neke od njih²³.

Prema **Odluci o minimalnim standardima za upravljanje kapitalom banaka** bliže se uređuju minimalni standardi kapitala i minimalni standardi za kreiranje i sprovođenje programa za upravljanje kapitalom. Pošto kapital predstavlja rijedak ekonomski i strateški resurs, upravljanje kapitalom mora da čini jednu od najbitnijih komponenata opreznog, efikasnog i strateškog planiranja upravljanja bankom. Kapital je nosilac svih pozitivnih i negativnih tendencija u poslovanju banke i on predstavlja garanciju velikim klijentima u slučaju da dođe do likvidacije banke (mali klijenti su zaštićeni Agencijom za osiguranje depozita).

Kapital banke čine osnovni i dopunski kapital, te odbaite stavke kapitala i njegova struktura vidi se iz naredne tabele:

O P I S	31.12.2008.	31.12.2009.	INDEKS
1	2	3	4=3/2
1. OSNOVNI KAPITAL BANKE			
1.1 Akcionarski kapital	410.208	426.066	104
1.2 Emisiona ažia	23.899	23.899	100
1.3 Zakonske rezerve	27.260	38.250	140
1.4 Ostale rezerve	20.778	23.431	113
1.5 Neraspoređena dobit	10.652	5.336	50
1.a Ukupno (1.1 do 1.5)	492.797	516.982	105
1.6 Nepokriveni gubici prethodnih godina	495	2.207	446
1.7 Gubitak iz tekuće godine	1.712	4.640	271
1.8 Iznos nematerijalne imovine	23.319	26.288	113
1.b Ukupno (1.6 do 1.8)	25.526	33.135	130
1.IZNOS OSNOVNOG KAPITALA (1a-1b)	467.271	483.847	104
2. DOPUNSKI KAPITAL BANKE			
2.1 Akcionarski kapital po osnovu traj.kumul.akcija	0	0	0
2.2 Iznos opštih rezervi za ketegoriju rizika "A"	75.289	68.964	92
2.3 Tekuća dobit (revidirana)	32.823	22.259	68
2.4 Iznos dobiti za – privremena obustava raspodjele	0	0	0
2.5 Iznos subordinisanih dugova najviše 50% iznosa os.kap.	11.034	10.905	99
2.6 Iznos stavki-ob.trajnog karaktera bez obaveze za vraćanje	12.000	12.000	100
2. IZNOS DOPUNSKOG KAPITALA (2.1 do 2.6)	131.146	114.128	87
3. ODBITNE STAVKE OD KAPITALA BANKE			
3.1 Ulozi ban. u kapit, drugih prav. lica preko 5% osn.kap.ban.	0	1.570	0
3. IZNOS ODBITNIH STAVKI OD KAPITALA BANKE	0	1.570	0
4. IZNOS NETO – KAPITALA BANKE	598.417	596.405	100

Izvor: Izvještaj o bankarskom sistemu RS za period od 01.01.2009.-31.12.2009.godine

²³ „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 12/2003

Neto-kapital banke služi za obračun stope adekvatnosti kapitala. Zadatak regulatora je da prati kretanje stvarne i propisane stope kapitala banke i ukoliko stvarna stopa padne ispod propisane da preduzme konkretne mjere prema banci. Propisana stopa adekvatnosti kapitala u Republici Srpskoj je 12%.

Postavljanjem propisanih stopa kapitala banke, od strane regulatora, utvrđuju se uslovi za kreditni rejting banke kao i uslovi razvoja i ekspanzije banke²⁴. Regulator može propisati banci posebne zahtjeve u pogledu kapitala koji su veći od zakonom propisanih, ako procijeni da je banka izložena većim rizicima u svom poslovanju.

Prilikom upravljanja rizikom likvidnosti banke u Republici Srpskoj se moraju pridržavati **Odluke o minimalnim standardima za upravljanje rizikom likvidnosti banaka**. Prema ovoj odluci banka je dužna da kreira, sprovodi i održava jasne i racionalne politike koje obezbjeđuju da njene stavke aktive nisu previše koncentrisane, odnosno banka treba da bude usmjerena na provođenje principa racionalne diverzifikacije i ročne strukture izvora njenih sredstava i plasmana. Te politike moraju da uključe sljedeće zahtjeve:

1. ročno usklađivanje dospijeca aktive i pasive pri čemu banka mora da:
 - a) najmanje 85% izvora sredstava sa rokom dospijeca do 30 dana angažuje u plasmane sa rokom dospijeca do 30 dana;
 - b) najmanje 80% izvora sredstava sa rokom dospijeca do 90 dana angažuje u plasmane sa rokom dospijeca do 90 dana;
 - c) najmanje 75% izvora sredstava sa rokom dospijeca do 180 dana angažuje u plasmane sa rokom dospijeca do 180 dana.
2. održavanje prosječnog desetodnevnog (dekadnog) minimuma likvidnosti u novčanim sredstvima u visini od najmanje 10% iznosa kratkoročnih izvora sredstava prema knjigovodstvenom stanju na zadnji dan prethodnog kalendarskog mjeseca, s tim da ni na jedan dan visina novčanih sredstava ne može iznositi manje od 5%.

Takođe, prema članu 11. ove odluke, banka je dužna da o poziciji svoje likvidnosti dekadno izvještava ABRS najkasnije 5 dana od posljednjeg dana izvještajne deкаде i kvartalno o ročnoj usklađenosti aktive i pasive, i strukturi najvećih izvora, u roku od 30 dana od poslednjeg dana izvještajnog kvartala, na obrascima koje propisuje ABRS.

²⁴ Nenad M. Vunjak i Ljubomir D. Kovačević, (2006), "Bankarstvo", Bečej, Proleter; Subotica, Ekonomski fakultet, str.325

Od kvaliteta upravljanja rizikom likvidnosti i sposobnosti održavanja likvidne pozicije zavisi stabilnost poslovanja banke, izgradnja povjerenja i tržišna pozicija na finansijskom tržištu. Održavanje likvidnosti i upravljanje rizikom likvidnosti je veoma složen i važan segment poslovanja svake banke i bankarskog sistema u cjelini i odgovornost za to leži na menadžmentu banke.

Uticaj svjetske finansijske krize se reflektovao i na bankarski sektor Republike Srpske. Kriza je uticala na usporavanje rasta bilansnog nivoa banaka i ukazala na neophodnost strogog držanja pod kontrolom tekuće likvidnosti banaka i povećan stepen opreznosti kod planiranja buduće pozicije likvidnosti svake banke.

Prema **Odluci o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom i klasifikaciji aktive banaka** kontrolne procedure banke moraju da obuhvate najmanje procese za:

1. praćenje karakteristika stavki aktive banke,
2. klasifikaciju aktive banke,
3. pregled kredita i internu kreditnu kontrolu (kao poseban segment sistema interne kontrole banke), te internu reviziju (kao posebna vrsta kontrola koje osigurava banka), sa odgovarajućim minimumom obuhvatnosti i učestalosti.

Banka je dužna da uspostavi sistem koji omogućava grupisanje i praćenje stavki aktive, odnosno kreditnog portfolia prema pojedinim korisnicima ili grupama povezanih lica, prema vrsti kreditnih usluga, prema privrednoj grani ili geografskom području korisnika, i to na takav način da koncentraciju rizika može uporedno ispitivati, mjeriti i kontrolisati kao i da kreditni rizik prema grupama povezanih lica može pravovremeno uočiti, pratiti i ograničavati.

Prema članu 15. ove odluke, banka je dužna da stavke izloženosti kreditnom riziku, periodično, odnosno najmanje kalendarski kvartalno, klasifikuje u sljedeće kategorije:

- Kategorija A – Dobra aktiva;
- Kategorija B – Aktiva sa posebnom namjenom;
- Kategorija C – Substandardna aktiva;
- Kategorija D – Sumnjiva aktiva;
- Kategorija E – Gubitak.

(u 000 KM)

Kategorija klasifikacije	31.12.2008.	Učešće u %	31.12.2009.	Učešće u %
A	3.702.417	86	3.437.142	79
B	475.817	11	632.215	14
C	78.593	2	215.549	5
D	51.856	1	82.581	2
E	0	0	0	0
Ukupno aktiva na koju se obr. rezerve	4.308.683	100	4.367.487	100
Aktiva na koju se ne obrač. rezerve (kla. u A)	2.217.169		1.754.990	
Pot. opš. rez. za pot. kred. gub. (A)	74.048		68.742	
Već formirane opš. rezerve (A)	75.288		68.964	
Razlika za A:	1.240		222	
Pot. poseb. rez. za pot. kred. gub. (B–E)	84.757		149.381	
Već form. posebne rezerve (B–E)	84.889		149.549	
Razlika za (B–E)	132		168	

Izvor: Izvještaj o bankarskom sistemu RS za period od 01.01.2009.-31.12.2009.godine

Analiza kvaliteta rizične aktive u posmatranom periodu ukazuje na pogoršanje kroz porast učešća viših kategorija rizika. U strukturi klasifikovane aktive prema stepenu rizičnosti, najveće je učešće kategorije rizika A 79% i ima stopu pada od 7% u odnosu na 31.12.2008. godine. Kategorija B ima učešće od 14% i veća je za 33% u odnosu na kraj prethodne godine. Ipak, prilikom ocjene kvaliteta aktive posebna pažnja se posvećuje strukturi i učešću nekvalitetne aktive u ukupno klasifikovanoj aktivni koju čine potraživanja klasifikovana u najviše kategorije rizika C, D i E, jer je kod ovih kategorija rizika potencijalno najveća mogućnost kreditnih gubitaka. Nekvalitetna aktiva sa 31.12.2009. godine iznosi 298,1 miliona KM sa stopom rasta od 129% u odnosu na 31.12.2008. godine i sa učešćem od 7% od aktive na koju se obračunavaju rezerve. Rast aktive klasifikovane u kategoriju rizika B – E ukazuje na pogoršanje kvaliteta aktive i na veličinu i složenost kreditnog rizika u bankarskom sektoru RS.

Prilikom procjene kvaliteta, odnosno klasifikacije stavki aktive, banka je dužna da formira rezerve za kreditne gubitke (RKG) putem terećenja troškova rezervi za kreditne gubitke koje kada se za to steknu uslovi u skladu sa odredbama ove odluke služe za otpis loše klasifikovane aktive, djelimično ili u cjelini. U skladu sa ovom odlukom, RKG formirane za stavke aktive klasifikovane kao kategorija A – Dobra aktiva, nazivaju se Opšte rezerve za kreditne gubitke (ORKG), a RKG formirane za stavke klasifikovane u kategorije B, C, D i E, nazivaju se Posebne rezerve za kreditne gubitke (PRKG).

Prema članu 22. iste odluke, banka je dužna da ORKG i PRKG pravovremeno i uredno formira i kontinuirano održava po kategorijama klasifikovane aktive, a najmanje u sljedećim procentima:

KATEGORIJA AKTIVE	ORKG i PRKG
A	2% ORKG
B	5 – 15% PRKG
C	16 – 40% PRKG
D	41 – 60% PRKG
E	100% PRKG

Izvor: Službeni glasnik Republike Srpske 12/03

Banka je dužna da po izvršenoj klasifikaciji svoje aktive dostavlja kvartalne izvještaje kao i posebnu listu nekvalitetne aktive, koje se dostavljaju Agenciji za bankarstvo Republike Srpske.

(u 000 KM)

R/b	O P I S	31.12.2008.	31.12.2009.	INDEKS
1.	Ukupna rizična aktiva (na koju se izdvajaju rezerve)	4.308.683	4.367.487	101
	- aktiva klasifikovana u A	3.702.417	3.437.142	93
	- aktiva klasifikovana u B, C, D, E	606.266	930.345	153
2.	Izdvojene rezerve	160.177	218.513	136
	- aktiva klasifikovana u A	75.288	68.964	92
	- aktiva klasifikovana u B, C, D, E	84.889	149.549	176
3.	Odnos ukupnih rezervi/ Ukupno rizična aktiva	3,7%	5,0%	
4.	Odnos opštih rezervi/ Aktiva klasifikovana u A	2,0%	2,0%	
5.	Odnos posebnih rezervi/ Aktiva klasifikovana u B - E	14,0%	16,1%	

Izvor: Izvještaj o bankarskom sistemu RS za period od 01.01.2009.-31.12.2009.godine

Odnos ukupnih rezervi (opštih i posebnih) koje iznose 218,5 miliona KM i aktive na koju se obračunavaju rezerve (4.367,5 miliona KM) je 5% i za 1,3 procentna poena je veći u odnosu na kraj 2008. godine. Odnos opštih rezervi i aktive klasifikovane u "A" kategoriju je 2%, što je u skladu sa propisanom stopom. Odnos posebnih rezervi i aktive klasifikovane u "B" do "E" iznosi 16,1% što je za 2,1 procentna poena više u odnosu na prethodnu godinu. Aktiva klasifikovana u kategorije "B" do "E" iznosi 930,3 miliona KM i veća je za 53%, a izdvojene rezerve na ovu grupu klasifikacije iznose 149,5 miliona KM i porasle su za 76%, što je rezultiralo povećanjem prosječne stope sa 14% na 16,1% sa 31.12.2009. godine.

Pored rezervi za potencijalne gubitke koje su banke obavezne da izdvajaju shodno Zakonu o bankama Republike Srpske, banke su takođe obavezne izdvajati i zakonske rezerve do visine od 10% akcionarskog kapitala shodno Zakonu o

preduzećima. Ove rezerve se formiraju iz ostvarene dobiti i mogu se koristiti za povećanje akcionarskog kapitala ili za pokriće gubitaka.

Procjena kreditnih i drugih gubitaka i nivo izdvojenih rezervi po kategorijama klasifikacije odražavaju kvalitet aktive svake banke i bankarskog sektora u cjelini i zbog toga se moraju kontinuirano držati pod nadzorom.

Prema **Odluci o minimalnim standardima za upravljanje koncentracijom rizika** banaka ukupna izloženost kreditnom riziku (UIKR) banke prema pojedinačnom korisniku ili grupi povezanih lica ne smije da prijeđe iznos od 40% iznosa osnovnog kapitala banke koji predstavlja najveće ukupno dozvoljeno izlaganje kreditnom riziku (NIKR) banke. Banka može da dostigne NIKR prema pojedinačnom korisniku ili grupi povezanih lica samo ako osigura njegovu sljedeću strukturu i ograničenja:

1. da izlaganje banke kreditnom riziku prema pojedinačnom korisniku ili grupi povezanih lica, koje nije pokriveno instrumentima za obazbjedjenje naplate (kolateral), ne smije da pređe iznos od 5% iznosa osnovnog kapitala banke;
2. da izlaganje banke kreditnom riziku prema pojedinačnom korisniku ili grupi povezanih lica koje prelazi 5% do najviše 25% iznosa osnovnog kapitala banke mora biti pokriveno kolateralom;
3. da izlaganje banke kreditnom riziku prema pojedinačnom korisniku ili grupi povezanih lica koje prelazi 25% iznosa osnovnog kapitala banke do iznosa NIKR mora biti pokriveno kvalitetno naplativim zalogom čija vrijednost, utvrđena pouzdanim i stabilnim ocjenama, prelazi iznos tog izlaganja banke tj. prvoklasnim kolateralom u smislu odredaba člana 14. Odluke o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom i klasifikaciju aktive banaka;
4. da ukupno izlaganje banke kreditnom riziku u potencijalnim vanbilansnim obavezama prema pojedinačnom korisniku ili grupi povezanih lica, osim garancija za dobro izvršenje posla, ne smije da pređe iznos od 20% iznosa osnovnog kapitala banke.

Banke upravljaju deviznim rizikom na osnovu **Odluke o minimalnim standardima za upravljanje deviznim rizikom**. Devizni rizik predstavlja izloženost banke mogućem uticaju promjena deviznih kurseva u zavisnosti od visine i dužine trajanja izloženosti i stepena devizne usklađenosti finansijske aktive, pasive i vanbilansa, odnosno od stepena usklađenosti deviznih novčanih tokova. Zbog mogućnosti negativnog uticaja promjena deviznih kurseva na finansijsku poziciju

banke, propisani su minimalni standardi kojih se banke moraju pridržavati u obavljanju deviznih aktivnosti, donošenju i sprovođenju programa, politika i procedura za praćenje, kontrolu i upravljanje deviznim rizikom.

Razlika između stavki aktive i pasive po pojedinim valutama je otvorena individualna devizna pozicija koja može biti duga ili kratka pozicija.

Duga pozicija je kada vrijednost stavki aktive po određenoj valuti veća od vrijednosti stavki pasive, a kratka pozicija je kada su vrijednosti stavki pasive veće od aktive. Zbir svih dugih i kratkih pozicija čine deviznu poziciju banke.

Propisani limit devizne pozicije banke je 30% od osnovnog kapitala, koliko iznosi i za EUR, dok je limit za ostale valute 20% od osnovnog kapitala.

Devizna usklađenost finansijske aktive, pasive i vanbilansa se prati dnevno na osnovu izvještaja koje banke dostavljaju Agenciji za bankarstvo Republike Srpske.

Banke su u obavezi da konstantno vrše procjenu adekvatnosti kapitala za pokriće svih rizika kojima su u svom poslovanju izložene, a zadatak ABRS je da analizira i procijeni da li menadžment banke primjenjuje razboritu procjenu tih rizika. U skladu s tim ABRS je donijela i Odluka o minimalnim standardima za upravljanje operativnim rizikom u bankama (primjena od 31.03.2009. godine) kako bi što bolje pratila upravljanje rizicima u bankarskom sektoru RS.

Da bi banke upravljale operativnim rizikom moraju se pridržavati **Odluke o minimalnim standardima za upravljanje operativnim rizikom u bankama**. Upravljanje operativnim rizikom obuhvata njegovu identifikaciju, mjerenje, kontrolu, praćenje i formiranje adekvatnog kapitala za ovu vrstu rizika. U smislu ove odluke, operativni rizik predstavlja mogućnost nastanka gubitka za banku i negativnih efekata na kapital banke.

Izvore operativnog rizika banka je dužna da prati po njenim organizacionim dijelovima:

1. poslovanje sa privredom;
2. poslovanje sa finansijskim instrumentima;
3. poslovanje sa stanovništvom;
4. agentski poslovi;
5. poslovi platnog prometa;
6. poslovi upravljanja imovinom;
7. poslovi trgovine finansijskim instrumentima.

Banka je dužna da za potencijalne gubitke po osnovu izloženosti operativnom riziku formira i održava iznos MAKOR (iznos minimalnog adekvatnog kapitala za zaštitu od nastanka gubitka po osnovu operativnog rizika), koji čini 15% prosječnog iznosa bruto dobiti ostvarene u posljednje tri poslovne godine. Pored MAKOR-a, banka je u obavezi da izvrši i dodatni obračun POR (ponderisani operativni rizik) tako što će iznos MAKOR-a pomnožiti brojem 8,33 (recipročna vrijednost minimalne stope neto kaitala dobijena po formuli $100\% : 12\% = 8,33$). Iznos POR, banka treba da doda iznosu rizika ponderisane aktive i kreditnih ekvivalenata i ponderisanom tržišnom riziku (PTR).

5. Metodologija revizije banaka

5.1. Uvod u reviziju

5.1.1. Pojam revizije

Riječ revizija potiče od glagola „revidere“, što u prevodu s latinskog znači ponovo vidjeti. U literaturi postoji mnogo definicija revizije, mada među njima nema nekih bitnih razlika. Prema Stevanu Kukoleči, revizija je svaka sistemska i detaljno provedena naknadna kontrola poslovanja privredne organizacije i vrši se kada je potrebno precizno rasvijetliti pravo stanje, kada se sumnja na postojanje finansijskih zloupotreba, itd²⁵.

Tom Li reviziju definiše na sljedeći način: “Revizija je sredstvo pomoću koga se jedno lice uvjerava od strane drugog lica u kvalitet, stanje i status nekog predmetnog pitanja koje je ovo drugo lice ispitivalo²⁶.”

Na osnovu ovih definicija revizije možemo zaključiti kako ona nije ništa drugo nego ispitivanje finansijskih izvještaja, podataka o poslovanju, poslovnih knjiga i drugih dokumenata s ciljem dobijanja pouzdanog mišljenja o ekonomskom i finansijskom položaju klijenta. Predmet revizije su informacije o poslovnim transakcijama i događajima koji se mogu kvantifikovati, dok informacije koje se ne mogu kvantifikovati nisu predmet revizije.

Prema Pravilniku o reviziji finansijskih izvještaja u Republici Srpskoj²⁷, revizija finansijskih izvještaja predstavlja ispitivanje finansijskih izvještaja radi davanja mišljenja o tome da li on objektivno i istinito prikazuje stanje imovine, kapitala i obaveza, kao i rezultata poslovanja pravnog lica, u skladu sa Međunarodnim

²⁵ <http://ekonomijanovisad.googlepages.com/Revizija1.kolokvijum>, od subote 04. jula 2010. godine

²⁶ <http://ekonomijanovisad.googlepages.com/Revizija1.kolokvijum>, od subote 04. jula 2010. godine

²⁷ “Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 120/2006

računovodstvenim Standardima (MRS) odnosno za finansijsko izvještavanje (MSFI) i drugim propisima Republike Srpske.

Prema Međunarodnim standardima revizije, cilj svake revizije finansijskih izvještaja je pribavljanje mišljenja revizora. Mišljenje zavisi od rezultata revizije i ukazuje da li se finansijski izvještaj prezentira u skladu sa MRS/MSFI. Znači, cilj svake revizije je saopštavanje zainteresovanim korisnicima mišljenja o saglasnosti finansijskih izvještaja sa ustanovljenim kriterijima. To saopštavanje formalizuje se kroz Izvještaj revizora.

Za reviziju je karakteristično²⁸:

- 1) naknadno ispitivanje finansijskih izvještaja ili finansijskih informacija kada je takvo ispitivanje potaknuto od strane subjekta ili predstavlja zakonsku obavezu,
- 2) reviziju obavljaju nezavisne i stručne osobe,
- 3) revidiranjem se želi utvrditi prikazuju li predloženi finansijski izvještaji realno i objektivno finansijsko stanje i rezultat posovanja subjekta,
- 4) objektivnost i realnost finansijskih izvještaja utvrđuje se prema definisanim kriterijima,
- 5) kriteriji za ocjenu objektivnosti i realnosti finansijskih izvještaja moraju biti unaprijed poznati, a njih čine: računovodstvena načela, MSFI, zakonski propisi i usvojene računovodstvene politike,
- 6) revizija se obavlja u skladu sa Međunarodnim standardima revizije, poštujući Kodeks profesionalne etike revizora,
- 7) mišljenje o realnosti i objektivnosti finansijskih izvještaja potpisuje ovlašćeni revizor,
- 8) revizorski izvještaj s mišljenjem temelji se na objektivnim dokazima i dostavlja se zainteresovanim korisnicima,
- 9) revizorski izvještaj o objektivnosti i realnosti finansijskih izvještaja dostupan je javnosti.

Revizija treba da bude planirana i da ima formulisanu strategiju. Planiranje i strategija su dva veoma bitna segmenta revizije, jer dokaze revizije treba odabrati i procijeniti u odnosu na specifične ciljeve revizije koji su međusobno povezani. Strategija svake revizije mora biti pažljivo osmišljena i fleksibilna.

²⁸ Spremić J., (1995), "Revizija", Zagreb, Hrvatsko udruženje revizora, str.11

5.1.2. Značaj revizije

U savremenim uslovima poslovanja revizija ima veliki značaj, jer ona potvrđuje da su računovodstveni iskazi realno i istinito prikazani.

U cilju razumijevanja potrebe za revizijom polazimo od procesa nastajanja i prezentacije računovodstvenih informacija krajnjim korisnicima. Primarni tok ovog komunikacijskog procesa je konvertovanje računovodstvenih podataka u korisne računovodstvene informacije o finansijskom izvještavanju, rezultatima poslovanja i novčanim tokovima i prenošenje tih informacija krajnjim korisnicima tih izvještaja. U ovom slučaju revizija se posmatra kao „veza koja stvara povjerenje“²⁹ između lica koja pripremaju finansijske izvještaje i korisnika tih informacija.

Šema br.3³⁰: Veza između finansijskih izvještaja i njihovih korisnika

Svaka pogrešna poslovna odluka ima svoju cijenu koja se na tržištu mora platiti. Upravo zbog toga, da bi se izbjegle pogrešne poslovne odluke, upravljanje mora biti utemeljeno na realnim i objektivnim informacijama. U kontekstu tih informacija potrebno je istaknuti da vrlo važno mjesto pripada računovodstvenim, tj. finansijskim informacijama sadržanim u finansijskim izvještajima, a za realnost i objektivnost tih informacija zadužena je revizija.

Da bi što bolje shvatili značenje revizije u savremenim uslovima poslovanja, neophodno je da znamo šta je njena uloga. Uloga revizije sastoji se u sljedećem³¹:

1. zaštita interesa vlasnika kapitala,
2. stvaranje realne i objektivne informacione podloge za upravljanje i
3. pomoć u pribavljanju dodatnog kapitala smanjenjem rizika ulaganja.

Najznačajniji korisnici finansijskih izvještaja i revizorskih izvještaja:

- vlasnici (zaštita interesa vlasnika kapitala);
- menadžment (realne i objektivne informacije za upravljanje, odgovornost menadžmenta za finansijske izvještaje);
- sadašnji i potencijalni kreditori i investitori (ocjena opravdanosti ulaganja u neki projekat);

²⁹ Dr. Filipović I., (2008), „Revizija“, Sveučilišni studijski centar za stručne studije, Split, str.7

³⁰ Dr. Filipović I., (2008), „Revizija“, Sveučilišni studijski centar za stručne studije, Split, str.8

³¹ Doc.Dr. Žager, K., Žager, L., (1999), „Analiza finansijskih izvještaja“, Masmedia, Zagreb, str.129

- poslovni partneri (ocjena boniteta);
- vlada i vladine institucije (alokacija kapitala, fiskalna politika...);
- javnost (zaštita interesa malih akcionara, finansijski izvještaji su javni dokumenti i sloboda raspolaganja informacijama).

Veoma je važno da znamo zašto nam je revizija uopšte potrebna. Pored mišljenja nezavisnog revizora, koje omogućava eksternim i internim korisnicima donošenje odluka koje su zasnovane na nepristrasnim informacijama, postoje još dvije grupe razloga zbog kojih je potrebna revizija i revizorsko mišljenje. To su interni i eksterni razlozi.

U grupi internih razloga ističe se da revizor treba da upozori šta nije u redu sa poslovanjem klijenta i njegovim računovodstvenim sistemom i na taj način stvori pretpostavke za kvalitetnije poslovanje u budućnosti. Potrebno je da da prijedloge koji će otkloniti postojeće nedostatke u poslovanju i stvoriti pretpostavke za kvalitetnije poslovanje u budućnosti. U grupi eksternih razloga koji uslovljavaju potrebu za revizijom ističu se: udaljenost, složenost poslovanja, pristrasnost i motivi.

Revidirani finansijski izvještaji realno i objektivno prikazuju stanje imovine, obaveza i kapitala, rezultat poslovanja i novčani tok, te iz tih razloga revizija povećava vrijednost finansijskih izvještaja. Informacije sadržane u revidiranim finansijskim izvještajima predstavljaju podlogu za poslovno odlučivanje.

Na osnovu svega navedenog, postoje četiri razloga zbog kojih korisnici informacija ne mogu samostalno da izvrše verifikaciju finansijskih izvještaja, a to su:

1. Konflikti interesa.

Između menadžera i korisnika izvještaja postoji konflikt interesa. Menadžer je odgovoran za sastavljanje finansijskih izvještaja i u takvoj situaciji postoji mogućnost manipulacije finansijskim izvještajima od strane menadžera. Pošto menadžer kontroliše cjelokupni računovodstveni proces u preduzeću, postoji mogućnost da računovodstvene procese uskladi sa svojim interesima. Vlasnici preduzeća na osnovu uvida u finansijske izvještaje donose odluke i o sudbini menadžmenta, pa se može desiti da prezentuju finansijske izvještaje koji će ih prikazati u što boljem svjetlu. Korisnici finansijskih izvještaja su svjesni mogućeg konflikta interesa koji dovodi u pitanje nepristrasnost

finansijskih izvještaja i zato angažuju ovlašćenog revizora koji će dati kredibilitet tim izvještajima i povećati vrijednost finansijskih izvještaja³².

2. Posljedice.

Odluke koje donose korisnici finansijskih izvještaja imaju značajne ekonomske posljedice. Zbog toga su korisnici izvještaja spremni da odvoje određena novčana sredstva za eksternu verifikaciju, jer će time dobiti sigurnost da su informacije oslobođene pristrasnosti i nepotpunosti.

3. Kompleksnost.

Što su procesi prevođenja poslovnih transakcija u računovodstvene informacije kompleksniji, korisnicima tih informacija je teže da sami procijene kvalitet dobijenih informacija, a postoji i vjerovatnoća nenamjernih grešaka.

4. Udaljenost.

Čak i kada korisnici imaju sposobnost da samostalno donose zaključke o kvalitetu dobijenih informacija, oni mogu biti spriječeni da izvrše direktnu verifikaciju zbog udaljenosti poslovnih transakcija i procesa njihovog obuhvatanja.

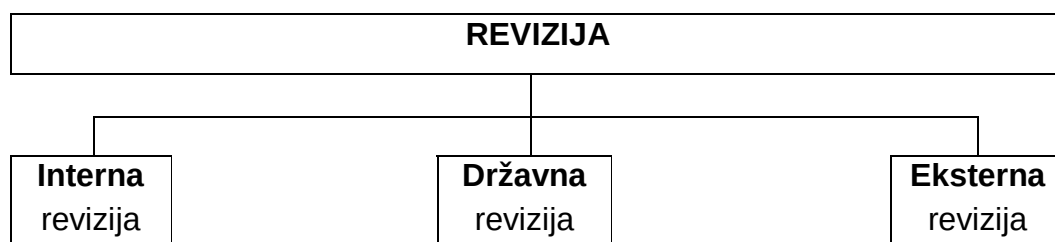
Doprinos revizije procesu finansijskog izvještavanja ima dvije dimenzije, a to su kontrola i kredibilitet informacija. Finansijski izvještaji postaju finansijski izvještaji u pravom smislu te riječi tek kada na njih svoj potpis stavi ovlašćeni revizor. Revizija štiti interes vlasnika kapitala, pomaže u pribavljanju dodatnog kapitala i osigurava realne i objektivne informacije za upravljanje. Zato je veoma važna u savremenoj ekonomiji.

5.1.3. Vrste revizije

Zavisno od toga ko vrši reviziju, u praksi imamo sljedeće vrste revizije:

- (1) interna,
- (2) državna i
- (3) eksterna revizija.

³² Tracy, J.A., (1994), *"Kako čitati i razumjeti finansijski izvještaj"*, Jakubin i sin & TEB, Zagreb, str.102

Šema br.4³³: Vrste revizije prema subjektu ispitivanja

- (1) Interna revizija je nadzorna aktivnost koja se odvija unutar poslovnog subjekta, a obavljaju je osobe zaposlene kod poslovnog subjekta. Poslove interne revizije obavlja interni revizor i on svoj izvještaj podnosi direktno predsjedniku upravnog odbora. Oni su nezavisni i na njihov rad ne mogu uticati šefovi odjeljenja i drugi rukovodioci čiji se rad ispituje. Osnovne funkcije interne revizije su³⁴:
- pregledanje računovodstvenog sistema i sa njime povezanog sistema internih kontrola,
 - ispitivanje finansijskih i poslovnih informacija,
 - pregledanje uspješnosti i učinkovitosti poslovanja uključujući nefinansijske kontrole u poslovnom subjektu, i
 - provjera usklađenosti sa zakonskim propisima i provjera usklađenosti sa politikama i odlukama menadžmenta i ostalim internim zahtjevima.
- (2) U našoj zemlji državna revizija je uređena Zakonom o reviziji finansijskog poslovanja institucija Bosne i Hercegovine³⁵ i Zakonom o reviziji javnog sektora Republike Srpske³⁶. Državna revizija se obavlja na način i prema postupcima utvrđenim revizijskim standardima Međunarodne organizacije vrhunskih revizorskih institucija (INTOSAI³⁷). Reviziju obavlja ovlašćeni državni revizor koji je u svom radu nezavisan i koji ima sertifikat ovlašćenog državnog revizora. Nakon završene revizije, ovlašćeni državni revizor sastavlja i potpisuje izvještaj koji dostavlja subjektu čije poslovanje je revidirao.
- (3) Eksterna revizija odnosi se na aktivnosti ovlašćenih revizora koje su usmjerene na izražavanje mišljenja o tome da li su finansijski izvještaji prikazani u skladu sa primjenjivim okvirom finansijskog izvještavanja. Eksternu reviziju obavljaju osobe koje nisu zaposlene kod poslovnog subjekta čiji se finansijski izvještaji revidiraju.

³³ Dr. Filipović I., (2008), "Revizija", Sveučilišni studijski centar za stručne studije, Split, str.9

³⁴ Dr. Filipović I., (2008), "Revizija", Sveučilišni studijski centar za stručne studije, Split, str.9

³⁵ "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 17/1999

³⁶ "Službeni glasnik Republike Srpske", broj 18/1999

³⁷ <http://vrih.ba>, od srijede 14. jula 2010. godine

Pored podjele na subjekte koji vrše reviziju, imamo još i podjelu na tipove revizije. Postoje tri osnovna tipa revizije, a to su³⁸:

- a) Revizija finansijskih izvještaja, određuje da li su finansijski izvještaji nekog tijela koje se revidira prikazani u skladu sa opšteprihvaćenim računovodstvenim načelima, i pridržava li se to tijelo zakona i regulative predviđenih za te transakcije i za događaje koji mogu značajno uticati na date finansijske izvještaje.
- b) Revizija poslovanja (operativna revizija), analizira organizacijsku strukturu, interne sisteme, tok radnog procesa, i rezultate menadžmenta. Ovaj tip revizije bavi se sveukupnim ostvarenjem ciljeva, efektivnošću poslovnih postupaka i interne kontrole, rezultatima pojedinih menadžera, i drugim nefinansijskim aspektima poslovanja određene organizacije.
- c) Revizija saglasnosti sa pravilima i propisima, ima za cilj da provjeri da li organizacije poštuju određene postupke, pravila i propise, definisane od strane više instance. Provjerava se da li osoblje u računovodstvu radi u skladu sa računovodstvenom i poslovnom politikom koju je odredila uprava preduzeća, da li se poštuju propisani zakoni, kao i druga pravila i propisi.

U savremenim uslovima međunarodnog poslovanja, revizor ne vrši samo reviziju finansijskih izvještaja, već direktno ili indirektno, i reviziju interne kontrole, reviziju usklađenosti sa politikama, i reviziju saglasnosti sa zakonom, pravilima i propisima. Bez obzira na cilj revizije ili na ono što revizor treba da dokaže, postupak revizije mora da se izvodi po strogo definisanoj metodologiji.

5.2. Načela i standardi revizije

5.2.1. Temeljna načela revizije

Revizijska načela nisu nešto što je zauvijek dato i što se nikad ne mijenja, već naprotiv, sa razvojem teorije i prakse revizije dolazi i do promjene revizijskih načela. Na temelju načela, kao osnovnih pravila ponašanja, utvrđuju se pretpostavke koje se uzimaju kao istinite (postulati) i koje služe kao podloga za oblikovanje revizorskih standarda.

Šema br.5³⁹: Povezanost načela i standarda revizije

³⁸ <http://vpskp.edu.rs>, od srijede 14.jula 2010. godine

³⁹ Dr. Filipović I., (2008), "Revizija", Sveučilišni studijski centar za stručne studije, Split, str.11

Načela su temelj struke koja ima teoretsku osnovanost potvrđenu praksom⁴⁰. U revizorskoj teoriji i praksi uobičajeno se navode i koriste sljedeća osnovna revizorska načela⁴¹:

- načelo zakonitosti,
- načelo profesionalne etike,
- načelo nezavisnosti,
- načelo stručnosti i kompetentnosti,
- načelo odgovornosti,
- načelo dokumentovanosti (pribavljanja dokaza), i
- načelo korektnog izvještavanja.

Načelo zakonitosti je jedno od najstarijih načela revizije i predstavlja zahtjev da se revizija u svom radu mora pridržavati postojećih zakonskih propisa. To znači da se revizijom ispituje usklađenost postojećeg poslovanja i finansijskih izvještaja sa važećim zakonskim propisima.

Načelo profesionalne etike podrazumijeva da se revizor u svom radu i ponašanju mora pridržavati određenih pravila ponašanja kako bi se zaštitila revizija kao profesija od ponašanja revizora koji bi svojim neprimjerenim postupcima mogli narušiti dignitet struke. U tu svrhu donose se Kodeksi profesionalne etike, kao obavezna pravila ponašanja za sve revizore.

Načelo nezavisnosti je jedno od najvažnijih načela revizije u savremenim uslovima. Ovim načelom zahtjeva se da revizor u obavljanju svog posla mora biti nezavisan i potpuno samostalan. Upravo iz tih razloga eksternu reviziju obavljaju revizorske kuće i njihovi revizori koji nisu ni u kakvoj vezi sa poslovanjem klijenta.

Načelo stručnosti i kompetentnosti zahtjeva da revizor, osim etičkih i moralnih normi, mora imati i određeno stručno obrazovanje i znanja koja mu omogućavaju da kvalitetno obavlja poslove revizije.

Načelo odgovornosti sastoji se u obavezi revizora da utvrdi konkretne odgovornosti za učinjene propuste u poslovanju klijenta. Ovdje je isto važno i da su revizori odgovorni za svoj rad. Ako revizor prikrije stvarno stanje poslovanja klijenta ili donese pogrešne ocjene, tada odgovornost za obavljeni posao pada na revizora.

⁴⁰ Kovačević, R., (1987), *"Kontrola i revizija poslovanja u organizacijama udruženog rada"*, Informator, Zagreb, str.12

⁴¹ Dr. Filipović I., (2008), *"Revizija"*, Sveučilišni studijski centar za stručne studije, Split, str.13

U takvim slučajevima kazne su vrlo visoke, a postoji i mogućnost da revizori ostanu bez revizorskog zvanja, što zapravo znači zabranu bavljenja revizijom.

Načelo dokumentovanosti (pribavljanja dokaza) u bliskoj je vezi sa načelima urednog knjigovodstva. To znači da svaka poslovna promjena mora biti popraćena odgovarajućom dokumentacijom. Ovo načelo podrazumijeva i to da se mišljenje revizora mora temeljiti na dokazima koji su dokumentovani u radnoj dokumentaciji revizora. Podloga za reviziju nije samo dokumentacija u smislu evidencije, već i pojedini postupci i poslovni procesi koje revizor ispituje direktnim posmatranjem.

Načelo konkretnog izvještavanja sastoji se u izražavanju revizorovog mišljenja koje mora biti konkretno i korektno. Mišljenje revizora je najznačajniji dio revizorskog izvještaja o realnosti i objektivnosti finansijskih izvještaja. Ovo načelo obavezuje revizora i da se suzdrži od davanja mišljenja kada za to ne postoji mogućnost. Za eventualno pogrešno mišljenje, do kojeg revizor nije došao u skladu sa revizorskim standardima i koje nije utemeljeno u radnoj dokumentaciji revizora, povlači pitanje odgovornosti revizora.

5.2.2. Revizorski standardi

Revizorski standardi predstavljaju osnovna pravila koja se koriste prilikom revizije finansijskih izvještaja. Njima se osigurava stručnost i nezavisnost revizora. Ovi standardi sadrže praktična uputstva za provođenje samog postupka revizije, te izražavanje mišljenja i izvještavanje o izvršenoj reviziji. Revizorski standardi nemaju snagu zakona, ali su u njima sadržana sva postojeća iskustva koja se odnose na područje revizije.

Pošto revizorski izvještaji predstavljaju završni čin u radu eksternih revizora, njihova vrijednost ne zavisi samo od toga da li su prilikom njihovog sastavljanja poštovani određeni zahtjevi, već i da li je ispitivanje na osnovu koga se sastavljaju, izvršeno u skladu sa standardima revizije.

Međunarodni standardi revizije (ISA) sadrže osnovne principe i suštinske postupke kao i relevantne smjernice u obliku obješnjenja i drugog materijala, što uključuje i dodatke. Osnovne principe i suštinske postupke treba tumačiti i primjenjivati u kontekstu objašnjenja i drugog materijala koji sadrži smjernice za primjenu.

Priroda Standarda od profesionalnih računovođa zahtjeva profesionalno prosuđivanje prilikom njihove primjene. Svako ograničenje primjenjivosti određenog Međunarodnog standarda jasno je naglašeno u samom standardu. Saopštenja o međunarodnoj praksi revizije (IAPS) se objavljuju radi pružanja smjernica o interpretaciji i praktičnoj pomoći profesionalnim računovođama u primjeni ISA, kao i u cilju unapređenja dobre prakse.

Međunarodni standardi revizije su brojčano označeni i razvrstani u sljedeće grupe⁴²:

- 1) Revizija finansijskih izvještaja (100-800)
 - Uvod (100-199)
 - Odgovornosti (200-299)
 - Planiranje (300-399)
 - Interna kontrola (400-499)
 - Revizijski dokaz (500-599)
 - Korištenje rezultata rada drugih (600-699)
 - Zaključci revizije i izvještaji (700-799)
- 2) Specijalne oblasti (800-810)
 - Specijalne svrhe
 - Pregled projektovanih finansijskih izvještaja
- 3) Usluge srodne reviziji (910-930)
 - Pregled finansijskih izvještaja
 - Ugovoreni postupci
 - Sastavljanje finansijskih informacija

Pored navedenog, Međunarodni standardi revizije sadrže još i Saopštenja o međunarodnoj praksi revizije:

- 1000 Postupci međubankarskih konfirmacija,
- 1004 Odnos između nadzornih institucija nad poslovanjem banaka i eksternih revizora,
- 1005 Posebna razmatranja u vezi sa revizijom malih pravnih lica,
- 1006 Revizija finansijskih izvještaja banaka,
- 1010 Razmatrana pitanja u vezi životne sredine pri reviziji finansijskih izvještaja,

⁴² <http://efbl.org/upload/67317-Standardi>, od ponedjeljka 02. avgusta 2010. godine

1012 Revizija derivatnih finansijskih instrumenata,

1013 Elektronska trgovina – Uticaj na reviziju finansijskih izvještaja,

1014 Izvještavanje revizora o usklađenosti sa Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja.

Revizor se u svome radu, pored Međunarodnih standarda revizije, mora pridržavati i Kodeksa profesionalne etike. Kodeks profesionalne etike revizora je skup pravila ponašanja kojih se revizor mora pridržavati kako bi se zaštitila revizija kao profesija od ponašanja pojedinih revizora koji bi svojim neprimjerenim postupcima mogli narušiti dignitet struke⁴³.

Najznačajnije odredbe ovog kodeksa su:

- revizor mora biti pažljiv i povjerljiv, i mora se pridržavati svojih profesionalnih načela,
- posao treba obavljati nezavisno i objektivno,
- revizor mora otkazati svaki posao koji ugrožava njegove profesionalne obaveze,
- mišljenje revizora mora biti utemeljeno na činjenicama,
- ako revizor za ugovoreni posao angažuje saradnike, odgovoran je za njihov rad,
- podaci do kojih revizor dolazi u postupku revizije profesionalna su tajna,
- odnos revizora prema kolegama mora biti korektan i kolegijalan,
- revizoru se zabranjuje reklamiranje i javno objavlivanje imena i kvalifikacija revizora u cilju sklapanja ugovora sa novim klijentima,
- revizor za obavljeni posao, osim ugovorenih naknada, ne smije pristati ni na kakve druge naknade i po osnovi obavljenog posla nema pravo na neke dodatne povlastice.

Međunarodni standardi revizije i Kodeks profesionalne etike su veoma važni u procesu obavljanja revizije finansijskih izvještaja poslovnih subjekata, kako bi revizor zadržao objektivnost i profesionalnost u radu, i dao adekvatno mišljenje o poslovanju kontrolisanog subjekta koje je zasnovano na utemeljenim činjenicama.

⁴³ <http://wmd.hr/rječnik-pojmovi-k/web/kodeks-profesionalne-etike-revizora>, od ponedjeljka 02. avgusta 2010. godine

5.3. Proces revizije finansijskih izvještaja

Proces revizije finansijskih izvještaja poslovnog subjekta je izuzetno kompleksan i slojevit. Proces revizije je sastavljen od više faza revizorskih aktivnosti:

- predrevizijske radnje,
- planiranje revizije,
- razmatranje sistema internih kontrola,
- provođenje revizorskih testova,
- dovršavanje revizije i
- oblikovanje i izdavanje revizorskog izvještaja.

5.3.1. Predrevizijske radnje

Revizija finansijskih izvještaja započinje nizom predrevizijskih radnji kako slijedi:

1. Prihvatanje novog i zadržavanje starog komitenta. Revizorska društva treba da utvrde politike i postupke za donošenje odluke o prihvatanju novih komitenata i zadržavanju postojećih. Prije prihvatanja novog klijenta revizor treba da prikupi što više raspoloživih informacija, kako ne bi došao u situaciju da se poveže sa nepoštenim komitentom.
2. Uspostavljanje komunikacije sa revizorskim odborom. Kod malih poslovnih subjekata revizor uslove revizije, koji se odnose na definisanje vrsta revizorskih aktivnosti, njihovog obima i vremena trajanja, dogovara sa menadžmentom. Kod velikih poslovnih subjekata uslovi revizije se utvrđuju sa revizorskim odborom, jer je on odgovoran za izvještavanje i objavljivanje finansijskih informacija.
3. Pismo o preuzimanju revizije. Koristi se kako bi se formalizovao ugovor postignut između revizora i komitenta. Pismo se koristi kao ugovor u kojem se navode obaveze obe strane.
4. Razmatranje i procjena rada internog revizora. Osnovni zadatak nezavisnog revizora je da utvrdi kompetentnost i objektivnost rada internog revizora. U toku trajanja revizije poželjna je saradnja sa internom revizijom.
5. Određivanje revizorskog osoblja i potrebnih saradnika. Najznačajniji faktori koji utiču na izbor revizorskog osoblja i potrebnih saradnika jesu, obim planirane revizije, veličina i složenost poslovanja klijenta i dr.

5.3.2. Planiranje revizije

Planiranje revizije je prisutno skoro u svim fazama revizorskog procesa. Dobro planiranje revizije omogućuje da se revizor fokusira na značajna područja revizije, kako bi utvrdio moguće probleme i posao obavio na vrijeme. Upoznavanje poslovanja klijenta važan je dio planiranja revizije. Revizorovo poznavanje poslovanja klijenta pomaže mu da odredi događaje koji mogu imati značajan uticaj na finansijske izvještaje klijenta. Planirajući revizorske aktivnosti revizor razrađuje opšti plan revizije i program revizije.

Opšti plan revizije

Pitanja koja revizor mora razmotriti prilikom oblikovanja opšteg plana revizije uključuju:

- poznavanje poslovanja klijenta,
- razumijevanja računovodstvenog sistema i sistema internih kontrola,
- rizik i značajnost,
- određivanje vrste, obima i vremenskog rasporeda revizorskih postupaka,
- koordinacija, usmjeravanje, nadgledanje i pregled, i
- ostala pitanja.

Program revizije

Revizor treba da sastavi i program revizije koji sadrži postupke za sprovođenje opšteg plana revizije. Program revizije nije ništa drugo nego skup uputstava koje koriste njegovi pomoćnici koji su uključeni u reviziju i koriste ga kako bi kontrolisali i evidentirali ispravnost obavljenog posla.

5.3.3. Razmatranje sistema internih kontrola

Sistem interne kontrole veoma je važan. Pouzdan sistem interne kontrole doprinosi realnosti i objektivnosti finansijskih izvještaja. Baš zato se u procesu revizije finansijskih izvještaja provjerava postojanje i funkcionisanje sistema interne kontrole. Na taj način revizor može utvrditi u kojoj mjeri se može osloniti na klijentov sistem interne kontrole. Ukoliko kod nekog klijenta revizor zaključi da sistem interne kontrole nije zadovoljavajući to ne znači da su finansijski izvještaji tog klijenta nerealni i neobjektivni. Ipak, ta činjenica je upozoravajući signal da finansijski izvještaji možda sadrže značajne greške.

Kroz odgovarajući sistem internih kontrola osigurava se efikasno korištenje resursa u ostvarivanju postavljenih ciljeva, te uspješnije poslovanje klijenta. Sistem internih kontrola razlikuje se od klijenta do klijenta, jer na njega utiču mnogobrojni faktori kao što su: veličina poslovnog subjekta, organizaciona struktura, stručnost zaposlenog osoblja, i dr.

Prilikom oblikovanja sistema internih kontrola veoma je važno voditi računa o tome da troškovi kontrolnih postupaka budu niži od koristi koje se mogu očekivati njihovim provođenjem, jer jedino se tako može opravdati postojanje sistema internih kontrola.

Za reviziju finansijskih izvještaja bitni su samo oni postupci interne kontrole koji se odnose na pripremanje izvještaja za eksterne korisnike. Iz tog razloga, revizora najviše zanimaju oni kontrolni postupci koji su vezani za evidentiranje poslovnih događaja, obradu, sabiranje i objavljivanje finansijskih informacija. Revizora zanima samo uticaj sistema interne kontrole na regularnost i objektivnost finansijskih izvještaja.

5.3.4. Revizorski testovi

Postoje dva osnovna tipa revizorskih testova:

1. testovi kontrole i
2. dokazni testovi.

Testovi kontrole

Testovi kontrole sadrže postupke usmjerene na procjenu efektivnosti oblika i rada interne kontrole. Kada su testovi usmjereni na oblikovanje, revizor razmatra da li je kontrola osmišljena tako da može spriječiti ili otkriti značajne greške. Testovima kontrole usmjerenim na efektivnost rada kontrole, ispituje se kako se kontrola sprovodila u stvarnosti, dosljednost u njenoj primjeni i ko je vršio kontrolu. Revizor vrši testove kontrole kako bi utvrdio da li su računovodstveni sistem i kontrolni postupci efektivni.

Dokazni testovi

Dokazni testovi se rade kako bi revizor otkrio bitne greške na nekom bilansnom računu, vrsti poslovnih događaja i komponentama finansijskih izvještaja. Postoje tri kategorije dokaznih testova:

- a) *dokazni testovi poslovnih događaja* – namijenjeni su otkrivanju grešaka ili nepravilnosti u pojedinačnim poslovnim događajima. Ispitivanje pojedinačnih

poslovnih događaja pruža revizoru dokaze o revizorskim ciljevima, valjanosti, potpunosti, procjeni i mehaničkoj tačnosti.

b) *analitički postupci* – skup procjena finansijskih informacija do kojih se došlo proučavanjem odnosa između finansijskih i nefinansijskih informacija. Pravilna upotreba analitičkih postupaka zahtjeva od revizora dobro poznavanje klijentovih poslova i djelatnosti kojom se bavi. Analitički postupci se koriste:

- kao pomoć revizoru pri planiranju osobine, vremena trajanja i obimnosti revizorskih postupaka,
- kao nezavisan test za prikupljanje dokaza o posebnim izjavama vezanim za saldo ili vrste poslovnih događaja, i
- kao sveukupni uvid u finansijske informacije u zadnjoj fazi uvida.

Analitički postupci se zahtjevaju u fazama planiranja i kompletnog uvida pri svim revizijama finansijskih izvještaja u skladu sa revizorskim načelima.

c) *testovi salda* – to su testovi koji se direktno primjenjuju na stanja računa u glavnoj knjizi. Ovi testovi su važni zato što se njima utvrđuje postojanje značajnih grešaka na računima.

5.3.5. Dovořavanje revizije

Revizija nije završena sve dok se ne potpiše izvještaj o reviziji. I tada ona ne mora da bude završena ako se otkriju činjenice koje će imati značajan uticaj na finansijske izvještaje, a koje su nastale nakon datuma bilansiranja.

Nakon provedenih dokaznih testova prikupljeni revizorski dokazi se objedinjuju i vrednuju. Prije nego što oblikuje revizorski izvještaj, revizor mora da razmotri i druga pitanja koja mogu imati uticaj na finansijske izvještaje. U završnoj fazi revizije se:

- izvode postupci radi utvrđivanja naknadnih događaja,
- vrši opšta analiza finansijskih izvještaja i drugog izvještajnog materijala,
- izvode zaključni postupci i
- priprema izvještaj o izvršenoj reviziji.

Zajedničko svim ovim postupcima je to što se oni odnose na cjelinu finansijskih izvještaja i što se sprovode nakon datuma bilansiranja što uključuje veći stepen subjektivne procjene revizora.

5.3.6. Sadržaj revizorskog izvještaja

Prema IFAC-ovom (International Federation of Accountants – Međunarodna asocijacija računovođa)⁴⁴ standardu ISA 700 pozitivni revizorski izvještaj treba da sadrži sljedeće elemente:

- naslov,
- primaoci izvještaja,
- uvodni paragraf,
- odgovornost uprave za finansijske izvještaje,
- odgovornost revizora,
- revizorsko mišljenje,
- ostale odgovornosti izvještavanja,
- revizorov potpis,
- datum revizorskog izvještaja, (i)
- revizorova adresa.

Međunarodni revizijski standardi zahtijevaju da se izvještaj naslovi i da se u naslovu nalazi riječ nezavisan, tako da korisniku bude jasno kako su finansijski izvještaji revidirani od strane revizora koji ima objektivno stajalište o revidiranim finansijskim izvještajima. Prihvatljiv naslov je "Izvještaj nezavisnog revizora".

Revizorski izvještaj upućuje se, po pravilu, akcionarima odnosno članovima društva ili onima koji su zaduženi za upravljanje poslovnim subjektom čiji su finansijski izvještaji bili revidirani. Uobičajeno je da se izvještaj šalje akcionarima odnosno članovima društva, upravi i/ili nadzornom odboru.

U uvodnom paragrafu se navodi naziv poslovnog subjekta čiji su finansijski izvještaji revidirani, kao i izjava revizora o obavljenoj reviziji tih finansijskih izvještaja. U ovom paragrafu nabrajaju se svi finansijski izvještaji koji su bili predmet revizije, kao i datum i razdoblje na koje se oni odnose, te se revizor poziva na sažetak značajnih računovodstvenih politika i zabilješki uz finansijske izvještaje.

Ovaj odjeljak mora sadržavati navod da je uprava odgovorna za sastavljanje i objektivno prikazivanje finansijskih izvještaja u skladu sa primjenjivim okvirom finansijskog izvještavanja.

⁴⁴ Važeći standardi revizije i kodeks etike za profesionalne računovođe

Odgovornost uprave podrazumijeva: a) oblikovanje i funkcionisanje internih kontrola relevantnih za sastavljanje i fer prikaz finansijskih izvještaja, b) odabiranje i primjenjivanje odgovarajućih računovodstvenih politika i c) stvaranje računovodstvenih procjena koje su razumne u datim okolnostima.

Revizorski izvještaj mora sadržavati navod da je odgovornost revizora izraziti mišljenje o finansijskim izvještajima na osnovu obavljene revizije. Isto tako, ovaj odjeljak mora sadržavati navod da je revizija sprovedena u skladu sa Međunarodnim standardima revizije, kao i to da ovi standardi zahtijevaju pridržavanje revizora etičkih principa, te da revizor planira i provodi reviziju do nivoa koji je potreban da se postigne razumno uvjeravanje o tome da u finansijskim izvještajima nema značajnih pogrešnih iskaza. U ovom odjeljku potrebno je opisati reviziju na način da ona uključuje: a) provođenje postupaka radi pribavljanja revizorskih dokaza o iznosima i objavama prikazanim u finansijskim izvještajima, b) odabir postupaka, kao i procjenu rizika značajnih pogrešnih prikaza u finansijskim izvještajima uzrokovanih prevarom ili pogreškom, koji zavise od prosuđivanja revizora, c) ocjenjivanje primijenjenih računovodstvenih politika i primjerenosti računovodstvenih procjena uprave, kao i ocjenu cjelokupne prezentacije finansijskih izvještaja. Na kraju ovog odjeljka obavezno se dodaje navod da revizor vjeruje kako su mu pribavljeni revizorski dokazi dovoljni i prikladni stvaranju osnove za izražavanje revizorskog mišljenja.

Ovaj odjeljak sadrži mišljenje revizora o realnosti i objektivnosti finansijskih izvještaja koje se temelji na revizorskim dokazima. Kad se izražava pozitivno mišljenje mora se uključiti izjava da "finansijski izvještaji daju istinit i fer prikaz finansijskog položaja subjekta na 31. decembar 200X. godine, rezultata njegovog poslovanja, te novčanog toka za godinu tada završenu, u skladu sa primjenjivim okvirom finansijskog izvještavanja". Pored pozitivnog mišljenja, revizorovo mišljenje o realnosti i objektivnosti finansijskih izvještaja može biti: uslovno, suzdržano i negativno.

U nekim zakonodavstvima revizor može imati dodatne odgovornosti izvještavanja o ostalim dopunskim pitanjima pored njegove odgovornosti koja se odnosi na izražavanje mišljenja o finansijskim izvještajima. Tako se od revizora može zatražiti izvještavanje o određenim pitanjima koja su pobudila njegovu pažnju tokom revizije finansijskih izvještaja, kao i izražavanje mišljenja o posebnim, prethodno dogovorenim, pitanjima (poput tačnosti poslovnih knjiga i ostalih računovodstvenih evidencija). Kad revizor iznosi ostale odgovornosti izvještavanja unutar revizorskog

izvještaja o finansijskim izvještajima, upravo se te druge odgovornosti izvještavanja moraju navesti u posebnom dijelu revizorskog izvještaja koji slijedi nakon odjeljka u kome se navodi mišljenje.

Revizorski izvještaj mora biti potpisan. Izvještaj sastavlja i potpisuje ovlašćeni revizor u svoje ime i ovlašćeni predstavnik u ime revizorskog društva, odnosno samostalnog revizora.

Uopšteno, revizorski izvještaj nosi onaj datum kada je revizor dovršio sve značajne revizorske postupke. Datum revizorskog izvještaja treba ukazati korisniku koji je zadnji dan odgovornosti revizora za uvid u značajne događaje koji su se dogodili nakon datuma s kojim završava godina na koju se odnose revidirani finansijski izvještaji. To znači da datum revizorskog izvještaja obavještava zainteresovanog korisnika o tome da je revizor uzeo u obzir i one nastale događaje i transakcije o kojima je imao saznanja, a koji su se dogodili do tog datuma.

Revizorski izvještaj mora sadržavati revizorovu adresu gdje obavlja svoje poslovanje.

Izvještaj revizora mora biti izražen u pisanom obliku i uz njega se prilažu i finansijski izvještaji koji su bili predmet revidiranja.

II SPECIJALNI BILANSI SA POSEBNIM OSVRTOM NA LIKVIDACIONI BILANS BANAKA

6. SPECIJALNI BILANSI

6.1. Suština, pravna priroda i vrste specijalnih bilansa

Suština specijalnih bilansa je da određenim ciljnim grupama pruže informacije o položaju entiteta koje ne mogu dobiti iz redovnih bilansa. S obzirom, da se ovi bilansi sastavljaju neredovno, u posebnim prilikama i da predstavljaju informacionu osnovu za zadovoljenje posebnih ciljeva glavni je razlog što se oni pojavljuju, u stručnoj literaturi i poslovnom komuniciranju, pod nazivom "specijalni bilansi"⁴⁵.

Sa pravnog aspekta, specijalni bilansi mogu da budu *obavezni* ili *dobrovoljni*. Prvu grupu bilansa čine: bilansi osnivanja i likvidacije, i njihova obaveznost sastavljanja je propisana zakonom. Drugu grupu specijalnih bilansa, čine svi ostali bilansi, i njihovo sastavljanje zakonski nije obavezno, već proizilazi iz internih potreba poslovnog subjekta. U oba slučaja, forma i sadržina specijalnih bilansa zavisi od ciljeva čijem ispunjenju služe.

Prema vezama koje imaju sa knjigovodstvom, svi specijalni bilansi mogu da se podijele u dvije grupe:

- 1) specijalni bilansi sa karakterom uspjeha (neredovni uspješni bilansi) i
- 2) na status bilanse.

Specijalni bilansi sa karakterom uspjeha nastali su sistemskim zaključivanjem knjiga sa očuvanjem formalnog bilansnog kontinuiteta. Njihovo sastavljanje je uslovljeno događajima finansiranja i zato ova grupa bilansa sadrži prihode i rashode. Ovu grupu bilansa čine: bilansi osnivanja, bilansi promjene pravne forme, bilansi fuzije i bilansi saniranja.

Status bilansi nisu proizvod sistemskog zaključivanja knjiga i imaju prekid formalnog bilansnog kontinuiteta. To su imovinski bilansi, jer osnov za njihovo sastavljanje je inventar i ne sadrže prihode i rashode. U stručnoj literaturi ovi bilansi se defikišu kao "na određeni dan (dan bilansa) inventarom utvrđeni pregledi stanja bilansne imovine i bilansnog kapitala"⁴⁶. Ovu grupu bilansa čine: bilansi razdvajanja, likvidacioni bilansi, bilansi likvidnosti, bilansi poravnanja i stečajni bilansi.

⁴⁵ Prof. dr Jovan Ranković, (1996), "*Specijalni bilansi*", Proinkom, Beograd, str. 15

⁴⁶ Prof. dr Jovan Ranković, (1996), "*Specijalni bilansi*", Proinkom, Beograd, str. 18

6.2. Bilansi osnivanja

Bilans osnivanja je sastavni dio akta o osnivanju preduzeća i označava događaj pravnog nastajanja preduzeća bilo koje pravne forme. Bilans osnivanja daje prikaz imovine i izvora finansiranja sa kojima preduzeće startuje u život⁴⁷. Razlozi zbog kojih se mora pristupiti izradi bilansa osnivanja, mogu se podijeliti u dvije grupe:

- (1) Formalni razlog: bilans osnivanja ima zadatak da obezbjedi osnovu za izradu knjigovodstva u skladu sa načelima urednog knjigovodstva u sastavu kojih je i zabrana knjiženja poslovnih događaja bez dokaza. Ovo je istovremeno i bilans otvaranja preduzeća;
- (2) Materijalni razlog: zadovoljenje informacionih potreba učesnika u osnivanju preduzeća za prikazivanjem strukture i vrijednosti imovine, sa jedne i strukture kapitala, sa druge strane.

Prije nego što se pristupi izradi bilansa osnivanja potrebno je rasvijetliti određena pitanja koja su vezana za događaj osnivanja preduzeća kao što su: način osnivanja, izbor pravne forme i odgovornost prema trećim licima.

Način osnivanja preduzeća

Postoje brojni načini osnivanja preduzeća koji se međusobno razlikuju prema:

- 1) vrsti ulaganja (osnivanje: gotovinom, unošenjem stvari, kombinovano i doosnivanje);
- 2) pravnom ishodištu preduzeća (osnivanje novog preduzeća ili preoblikovanje postojećeg preduzeća iz jedne u drugu pravnu formu) i
- 3) obimu preuzetih akcija (simultano ili sukcesivno osnivanje).

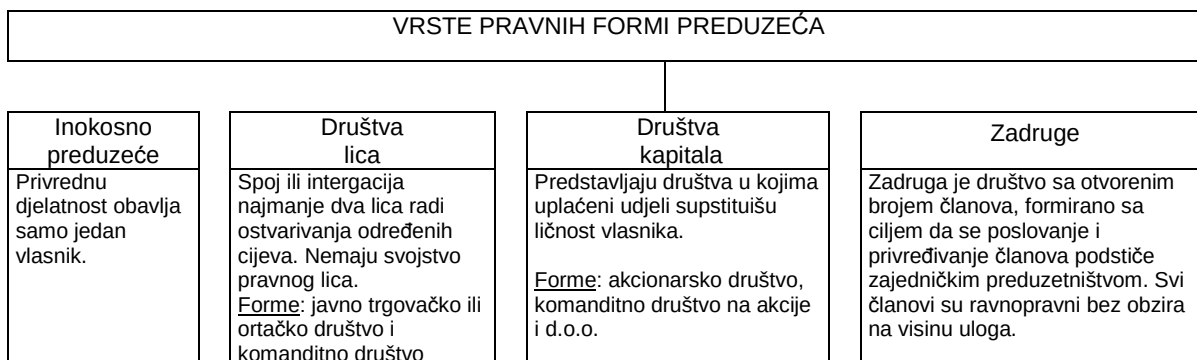
Izbor pravne forme

Odluka o izboru pravne forme pomaže preduzetniku da donese odluku da li da potreban kapital unese sam i da kao inokosni ulagač upravlja poslovima ili da potraži ortaka i udružujući se sa njegovim kapitalom zajedno upravljaju u poslovima preduzeća i podijeli odgovornosti prema trećim licima.

Najznačajniji faktori koji utiču na izbor pravne forme su⁴⁸: (1) pribavljanje kapitala, (2) odgovornost, (3) uticaj vlasnika na vođenje poslova, (4) učešće u dobitku ili gubitku, (5) poresko opterećenje, (6) saodlučivanje zaposlenih, (7) obaveza publiciteta i (8) troškovi osnivanja.

⁴⁷ <http://fpm.ba>, od petka 08. jula 2011. godine

⁴⁸ <http://ekfak.kg.ac.rs>, od petka 08. jula 2011. godine

Šema br.6⁴⁹: Vrste pravnih formi preduzeća

Odgovornost prema trećim licima

Zavisno od forme preduzeća, proizilazi i pravna odgovornost prema trećim licima (kreditorima i povjeriocima). Zato je veoma važno prilikom izbora pravne forme preduzeća obratiti pažnju i na obim odgovornosti prema trećim licima.

Odgovornost prema trećim licima, kako imovinom koja je uložena u preduzeće tako i ukupnom privatnom imovinom, odgovaraju: inokosni preduzetnik, svi ortaci javnog trgovačkog društva i komplementari u komanditnom društvu.

Akcionari i ulagači društva sa ograničenom odgovornošću jemče samo nominalnom vrijednošću svojih akcija, odnosno samo visinom svojih uloga. Odgovornost komplementara sa svojstvom pravnog lica ograničena je na visinu njihovih uloga. To se odnosi na komplementare društva sa ograničenom odgovornošću.

Kako će izgledati bilans osnivanja novog preduzeća zavisi od ciljeva kojima oni služe, načina procjenjivanja i sadržine koja je uslovljena načinom finansiranja događaja osnivanja i pravnom formom preduzeća⁵⁰.

6.3. Bilansi promjene pravne forme

Promjena pravne forme entiteta je prelazak iz jedne pravne forme u drugu, bez sprovođenja formalne likvidacije.

Postoje dva tipa promjene pravne forme:

- (1) promjena pravne forme sa prenosom prava;
- (2) promjena pravne forme bez prenosa prava.

⁴⁹ Šema napravljena na osnovu podataka i informacija preuzetih sa web stranice, <http://ekfak.kg.ac.rs>, od četvrtka 08. septembra 2011. godine

⁵⁰ Prof. dr Jovan Ranković, (1996), "Specijalni bilansi", Proinkom, Beograd, str.66

(1) *Promjena pravne forme sa prenosom prava* karakteriše⁵¹:

- prenos imovine preduzeća koje mijenja pravnu formu na preduzeće koje tu imovinu preuzima po principu ukupne pravne sukcesije bez likvidacije;
- imovina se prenosi kao cjelina;
- dosadašnje preduzeće prestaje da postoji, a njegova imovina se prenosi na već postojeće ili novo preduzeće;
- ne postoji pravni identitet između preduzeća stare i nove pravne forme.

Kada imovina dosadašnjeg nosioca prava i obaveza prelazi po principu ukupne pravne sukcesije i bez likvidacije na već postojeće preduzeće tada se radi o promjeni pravne forme sa karakterom fuzije, a kada se prenosi na novoosnovano preduzeće tada se radi o promjeni pravne forme putem osnivanja.

(2) *Promjena pravne forme bez prenosa prava* karakteriše⁵²:

- nema prenosa imovine i dugova;
- preduzeće zadržava ekonomski identitet i identitet subjekta (pravne ličnosti);
- u stručnoj literaturi označava se kao formalna transformacija ili preoblikovanje preduzeća;
- prvobitni nosilac prava i obaveza ostaje povezan sa svojom imovinom i dugovima;
- formalnu transformaciju regulišu zakonski propisi;
- pošto nema promjene nosioca prava i obaveza nepotrebno je sastavljanje specijalnog bilansa promjene pravne forme, sem u slučajevima promjene sastava ortaka ili u slučajevima pravne transformacije koja povlači za sobom promjenu načina procjenjivanja.

6.4. Bilansi fuzije

Fuzija je postupak spajanja najmanje dva, do trenutka fuzije, pravno i ekonomski samostalna preduzeća, pri čemu najmanje jedno od njih prestaje da postoji (gubi svoju pravnu i ekonomsku samostalnost). Ona predstavlja najuže moguće povezivanje preduzeća i može da se izvrši između društva kapitala i društva lica.

⁵¹ <http://ekfak.kg.ac.rs>, od četvrtka 08. septembra 2011. godine

⁵² <http://ekfak.kg.ac.rs>, od četvrtka 08. septembra 2011. godine

Postoje dvije vrste fuzije:

- (1) fuzija pripajanja – preduzeće koje prenosi cjelokupnu svoju imovinu na drugo preduzeće i utapa se u preduzeće koje tu imovinu preuzima;
- (2) fuzija spajanja – dva ili više preduzeća prenose svoju imovinu u novoosnovano preduzeće.

Zavisno od ekonomskih ciljeva spajanja ili pripajanja, razlikujemo:

- (1) horizontalne fuzije – spajanje ili pripajanje preduzeća iste grupe;
- (2) vertikalne fuzije – spajanje ili pripajanje preduzeća koja se nalaze u međusobnom odnosu;
- (3) fuzije diversifikacije – spajanje preduzeća koja nisu u međusobnom odnosu.

Fuzije su usmjerene na jačanje preduzeća, a njeni motivi mogu se svrstati u tri grupe:

- (1) proizvodno-privredni (doprinos povećanju proizvodne efikasnosti preduzeća);
- (2) tržišno-privredni (smanjenje ili eliminisanje konkurencije);
- (3) finansijsko-politički (koncentracija kapitala, olakšano finansiranje istraživačkih radova, doprinos ostvarivanju poreskih prednosti, omogućavanje uvođenja akcija na berzu, podizanje ugleda preduzeća i sanacija preduzeća)⁵³.

Bez obzira da li se radi o fuziji pripajanja ili spajanja, koja se reguliše ugovorom, postoji i obaveza sastavljanja više bilansa, i to: (a) zaključni bilans svih učesnika u procesu fuzije i (b) prvog bilansa fuzije.

6.5. Bilansi saniranja

Riječ sanacija potiče od latinske riječi “*sanatio*” koja znači liječenje. Sa stanovišta ekonomije pod sanacijom se podrazumijeva skup finansijskih i organizaciono tehničkih mjera čija primjena treba da dovede do izlaska preduzeća iz krize. Preduzeće se smatra bolesnim ako je nelikvidno i nerentabilno. Uzroci bolesti preduzeća mogu biti:

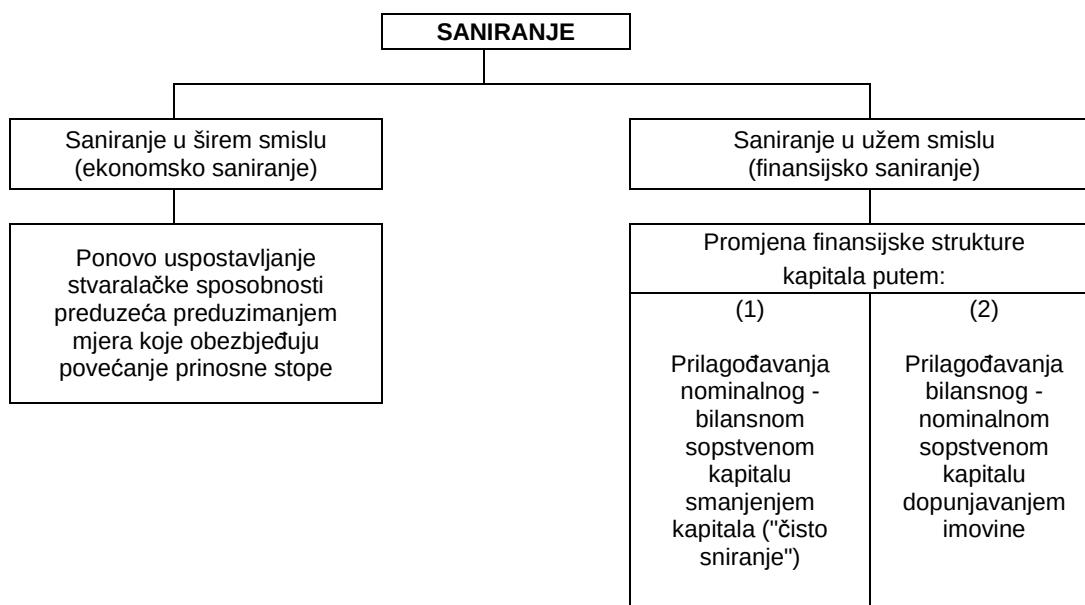
- a) eksterni: zakonski propisi (uvođenje PDV-a, zabrana uvoza određenih roba...); stanje u privredi (recesija); gubitak tržišta usljed novih ponuda; štrajkovi; političke krize;

⁵³ <http://vps.nc.ac.rs> , od ponedjeljka 06. juna 2011. godine

- b) interni: u savkom funkcionalnom području (menadžment, kadrovi, prodaja, proizvodnja, organizacija, ulaganja, istraživanje i razvoj, nabavka i logistika, finansije i kontrole).

Svrha sanacije preduzeća je da se uz preduzimanje dostupnih mjera preduzeće na trajnoj osnovi osposobi za rentabilno i likvidno poslovanje. Ovaj postupak se pokreće samo ako postoji mogućnost za trajno ozdravljenje preduzeća. Ako postupak sanacije, ne može dovesti do trajnog ozdravljenja preduzeća, tada se prednost daje likvidaciji, tj. stečaju.

U stručnoj literaturi pravi se opšta razlika između saniranja u širem i saniranja u užem smislu, što sa njihovim ciljevima prikazuje sljedeća šema⁵⁴:

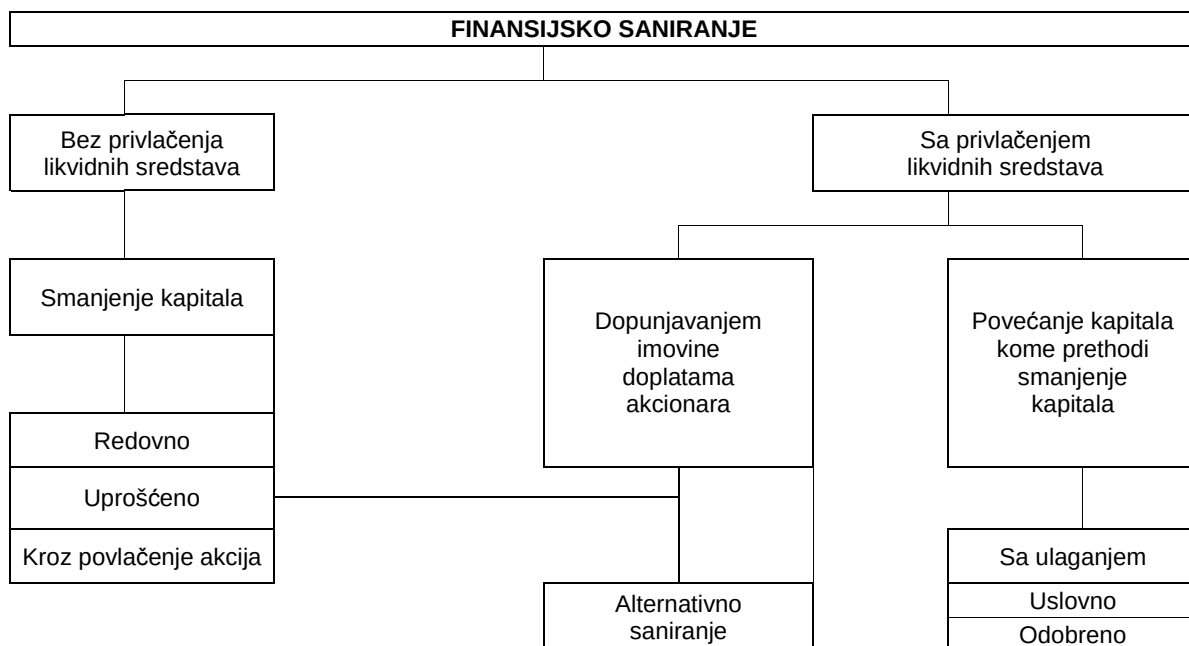
Šema br.7: Vrste i ciljevi sanacije preduzeća

Sanacione mjere zavise od uzroka i stepena krize i mogu se svrstati u dvije grupe:

- a) interne sanacione mjere (sprovode se uz pomoć vlasnika);
- b) eksterne sanacione mjere (sprovode se uz pomoć povjerilaca i u njih spadaju: moratorijum, konverzija i otpis).

⁵⁴ Prof. dr Jovan Ranković, (1996), *"Specijalni bilansi"*, Proinkom, Beograd, str.171

Interne sanacione mjere grupišu se prema različitim kriterijumima, što se najbolje vidi iz sljedećeg šematskog prikaza⁵⁵:

Šema br.8: Mogućnosti finansijske sanacije preduzeća

6.6. Bilansi razdvajanja

Bilansi razdvajanja su imovinski bilansi i njihov zadatak je da na određeni (bilansni) dan utvrde pregled stanja bilansne imovine i bilansnog kapitala kako bi se mogao provesti proces razdvajanja. Razdvajanje je događaj koji ima dva moguća ishoda: (1) razdvajanje imovine između ortaka u društvu lica koje se rastura i (2) izdvajanje jednog ili više ortaka iz društva lica koje nastavlja poslovanje sa preostalim ortacima.

Povodi za razdvajanje ortaka su različiti:

- otkaz, smrt ili stečaj ortaka;
- isključenje ortaka sudskom odlukom;
- potreba namirenja povjerilaca ortaka; itd.

Glavni problem u postupku razdvajanja proizilazi iz konfliktnih interesa između lica koja istupaju i lica koja ostaju u društvu. Lica koja istupaju zainteresovana su za što veći iznos obeštećenja, dok preostali ortaci nastoje da taj iznos bude što niži kako se ni bi ugrozilo poslovanje društva.

⁵⁵ Prof. dr Jovan Ranković, (1996), *"Specijalni bilansi"*, Proinkom, Beograd, str.179

Postoji značajna razlika u načinu regulisanja razdvajanja između preduzeća sa karakterom društva lica i društva kapitala. Način istupanja ortaka iz društva lica koje nastavlja sa radom, reguliše se ugovorom kojim se utvrđuje: iznos obeštećenja ortaka koji istupa, način isplate (jednokratno ili u ratama), povraćaj stvari datih društvu na korištenje, pravo na učešće u dobitku ili gubitku iz nezavršenih poslova, kao i sva ostala relevantna pitanja. Istupanje ortaka iz društva kapitala se sprovodi kroz istupanje ili prodaju osnovnog uloga u društvima sa ograničenom odgovornošću, odnosno kroz prodaju akcija⁵⁶.

U slučaju istupanja iz društva sa ograničenom odgovornošću vrši se samo prenos knjigovodstvene vrijednosti udjela sa analitičkog konta prodavca na analitički konto kupca, dok istupanje iz akcionarskog društva uopšte ne tangira knjigovodstvo preduzeća jer se prodaja akcija vrši na berzi ili van berze i sve se dešava izvan područja preduzeća (u ovom slučaju se prodaju samo vlasnička prava).

Problem razortačenja jednog ili više ortaka sa preduzećem koje nastavlja sa poslovanjem javlja se kod utvrđivanja iznosa poravnjenja za ortake koji istupaju iz društva i uključivanje odnosnih iznosa u bilans otvaranja sljedeće poslovne godine. Problem utvrđivanja iznosa poravnjenja pretpostavlja sljedeći postupak: (1) sporazumijevanje o načinu i uslovima poravnjenja, (2) procjenjivanje imovine koja je predmet razdvajanja, (3) sastavljanje bilansa razdvajanja i (4) uključivanje iznosa poravnjenja u bilans otvaranja.

Razdvajanje može da ima različite poreske posljedice za primaoca obeštećenja što zavisi od knjigovodstvene vrijednosti udjela koje može biti:

- (1) jednako – nema dobitka iz prodaje što znači da nema osnove za oporezivanje;
- (2) veća – pojavljuje se dobitak iz prodaje koji je oporeziv po osnovu zakona o porezu na dohodak i plaća ga primalac obeštećenja;
- (3) ispod – pojavljuje se gubitak i nema plaćanja poreza na dohodak.

6.7. Likvidacioni bilansi

Pod likvidacijom preduzeća podrazumijeva se postupak dobrovoljnog gašenja preduzeća. U toku likvidacije moraju biti riješeni svi međusobno lični i imovinski odnosi vlasnika kako bi preduzeće prestalo da postoji. O vrstama likvidacionih

⁵⁶ Prof. dr Jovan Ranković, (1996), *"Specijalni bilansi"*, Proinkom, Beograd, str.225

bilansa, postupku likvidacije i načinu sprovođenja likvidacije govorićemo detaljnije u narednim poglavljima.

6.8. Bilansi likvidnosti

Bilansi likvidnosti imaju interni karakter i njihova forma i sadržina nije propisana propisima o bilansiranju, već formu i sadržinu kreira preduzeće na način koji će upravi pružiti što jasniju i objektivniju sliku o platežnoj sposobnosti preduzeća.

Funkcija bilansa likvidnosti je kontrola likvidnosti koja podrazumijeva sposobnost preduzeća da u svakom trenutku izmiri svoje dospelje obaveze. Ovo pretpostavlja visok stepen usklađenosti između potencijala za plaćanje i obaveza plaćanja i ostvaruje se kroz stalnu kontrolu praćenja ročnosti. To znači da se pozicije aktive raščlanjuju prema stepenu ročnosti (rokovi vezivanja), a pozicije pasive prema rokovima dospelosti (rokovi raspoloživog kapitala za pokriće potreba).

Bilans likvidnosti se dobija na osnovu redovnog godišnjeg bilansa ili međubilansa, ali zahtjeva odgovarajuće pregrupisavanje sredstava.

Pregrupisavanje bilansnih pozicija prema stepenu vezivanja pojedinih dijelova imovine i kapitala najbolje ćemo prikazati sljedećim pregledom:

PREGRUPISAVANJE BILANSNIH POZICIJA	
AKTIVA	PASIVA
1) <i>Vezana imovina</i> – čine je svi dijelovi imovine koji su, sa aspekta ročnosti, relativno daleko od stanja gotovine u koju treba da se pretvore. Tu spadaju: – dijelovi postrojenjske imovine (materijalne i nematerijalne); – finansijski plasmani, izuzev onih koji su namijenjeni unovčavanju; – dugoročno vezana obrtna imovina	1) <i>Dugoročni kapital</i> 2) <i>Kratkoročni kapital</i> Na strani pasive vrši se podvajanje svih pozicija sopstvenog i pozajmljenog kapitala na grupu dugoročnog i grupu kratkoročnog kapitala, što znači da se pozicije razdvajaju sa aspekta ročnosti, a ne sa aspekta vlasništva. Prilikom odlučivanja da li jedna obaveza spada u grupu dugoročnog ili kratkoročnog kapitala ne zavisi od ukupne ročnosti obaveze, već od ostatka roka dospeljeća. To praktično znači, da će se dugoročna obaveza ili jedan njen dio sa preostalim rokom dospeljeća kraćim od jedne godine izdvojiti iz grupe dugoročnog i uključiti u grupu kratkoročnog kapitala.
2) <i>Slobodna imovina</i> – čine je svi dijelovi imovine koji nisu trajno vezani za preduzeće i koji se mogu unovčiti u roku od jedne poslovne godine. Tu spadaju: – kratkoročna potraživanja, kratkoročni plasmani i gotovina; – tzv. finansijske rezerve, unovčivi dijelovi finansijskih sredstava (višak ili rezervna imovina); – zalihe koje prelaze tzv. gvozdeno stanje ili vezane zalihe.	

Šema br.9⁵⁷:Pregrupisavanje bilansnih pozicija

⁵⁷ Šema napravljena na osnovu podataka i informacija preuzetih sa web stranice, <http://ekfak.kg.ac.rs>, od srijede 25. maja 2011. godine

6.9. Bilansi poravnanja

Cilj poravnanja je otklanjanje opasnosti od stečaja preduzeća u slučajevima kada finansijske teškoće nije prouzrokovalo samo preduzeće nego su one posljedica gubitka potraživanja usljed stečaja klijenata ili su prolaznog karaktera.

Postupak poravnanja pokreće dužnik, a predstavlja saniranje preduzeća na teret tuđeg kapitala. Za povjerioce je poravnanje prihvatljivo samo ako im obezbjeđuje naplatu potraživanja u većem iznosu nego u slučaju likvidacije. Povod za pokretanje postupka poravnanja su insolventnost i prezaduženost preduzeća.

U poslovnoj praksi pojavljuju se sljedeće forme poravnanja⁵⁸:

Šema br.9: Forme poravnanja

Zakonski propisi nameću obavezu dužniku da uz zahtjev o poravnanju priloži pregled imovine i spisak potraživanja i obaveza, što jasno ukazuje na činjenicu da pregled mora biti sačinjen u formi bilansa i taj prvi bilans se zove bilans otvaranja poravnanja. Prilikom sastavljanja bilansa otvaranja mora se voditi računa o njegovoj (1) sadržini (procjenjivanje), (2) formi i (3) knjigovodstveno-tehničkim procedurama bilansiranja.

(1) Procjenjivanje u bilansu otvaranja poravnanja je veoma važno, jer ovaj bilans treba da služi kao dokazno sredstvo da je dužnik u stanju da povjeriocima isplati zakonom propisanu minimalnu kvotu u vremenskom periodu koji je utvrđen odlukom o poravnanju. Pogrešna procjena može dovesti do neopravdanog nastavljanja poslovanja preduzeća i veće štete za povjerioce nego u slučaju stečaja.

(2) Forma bilansa poravnanja – za utvrđivanje dijela obaveza preduzeća koje mogu biti pokrivenne prodajom imovine ili za postavljanje zahtjeva o odlaganju ili opraštanju dugova, nije dovoljno izvršiti samo procjenjivanje, već se mora izvršiti i odgovarajuće raščlanjivanje u bilansu poravnanja, čemu služi forma bilansa poravnanja. AKTIVA je raščlanjena na: (a) knjigovodstvene vrijednosti fiksne i obrtne imovine, (b) dnevne (tržišne)

⁵⁸ Prof. dr Jovan Ranković, (1996), "Specijalni bilansi", Proinkom, Beograd, str.295

vrijednosti, (c) imovinu sa pravom izuzimanja i izdvajanja koja ne služi za izmirenje obaveza povjeriocima i (d) slobodnu imovinu koja služi za izmirenje obaveza povjeriocima. PASIVA je raščlanjena na: (a) knjigovodstvene vrijednosti dugoročne i kratkoročne pasive, (b) dnevne vrijednosti pasive, (c) povlašćene povjeriove (ne učestvuju u poravnanju) i (d) povjerioce koji učestvuju u poravnanju.

- (3) Knjigovodstveno-tehnička procedura poravnanja započinje izradom bilansa otvaranja poravnanja i obuhvata sljedeće operacije: (a) zaključivanje konta glavne knjige i sastavljanje međubilansa kao podloge za bilans poravnanja, (b) razvijanje glavne knjige na osnovu međubilansa, (c) ponovno procjenjivanje svih imovinskih predmeta i obaveza i knjiženje efekata nove ponovne procjene preko konta ponovne procjene, (d) zaključivanje konta ponovne procjene prenosom njegovog salda na konto sopstvenog kapitala, (e) pregrupisavanje dijelova imovine na kontima: imovine koja se izuzima iz poravnanja i imovine koja je slobodna na poravnanje, (f) pregrupisavanje obaveza na kontima: obaveza prema povjeriocima koji ne učestvuju i obaveza prema povjeriocima koji učestvuju u poravnanju, (g) zaključivanje svih konta glavne knjige i (h) satavljanje bilansa otvaranja poravnanja.

6.10. Stečajni bilansi

Naziv stečaj potiče od latinske riječi "*concursum*"⁵⁹ što u prevodu znači skupljanje ili spajanje, sticanje ili slijeganje u gomilu. Samo značenje riječi ne daje suštinu značenja stečaja.

Stečajni postupak se sprovodi radi grupnog namirenja povjerilaca stečajnog dužnika, unovčavanjem njegove imovine i podjelom prikupljenih sredstava povjeriocima. Razlozi za otvaranje stečajnog postupka su nelikvidnost i prezaduženost stečajnog dužnika. Karakteristike stečaja⁶⁰:

- on nije jednokratni akt, nego postupak, sa dužim ili kraćim trajanjem;
- nije dobrovoljan, nego prinudni (sudski) izvršni postupak na imovini zajedničkog dužnika;

⁵⁹ <http://ekfak.kg.ac.rs>, od srijede 25. maja 2011. godine

⁶⁰ Prof. dr Jovan Ranković, (1996), "*Specijalni bilansi*", Proinkom, Beograd, str.324

- podrazumijeva ukupno, a ne pojedinačno izvršenje, kojim se unovčava ukupna imovina zajedničkog dužnika koja mu pripada u momentu otvaranja postupka (stečajna masa);
- unovčena stečajna masa raspodjeljuje se ravnomjerno svim stečajnim povjeriocima prema osnovanim (dokazanim) potraživanjima od zajedničkog dužnika u momentu otvaranja postupka;
- da postupak stečaja vodi do prinudnog okončanja (rasturanja) preduzeća.

Stečajni postupak može pokrenuti dužnik, jedan ili više njegovih povjerilaca i sud po službenoj dužnosti. Stečaj se preduzima kako bi se smanjila šteta za povjerioce i privredu u cjelini, koja može da nastane zbog gubitka sopstvenog kapitala i insolventnosti dužnika. Rezultat ove operacije može da bude negativan, što za posljedicu ima: gubitak radnih mjesta, značajnih gubitaka povjerilaca i ugrožavanje osnovne egzistencije preduzetnika, što može dovesti do ozbiljnih poremećaja u privredi. Zbog svega pomenutog, u slučaju stečaja presudna je ispravna ocjena o postojanju uslova za stečaj. Ona je pretpostavka donošenja odluke o otvaranju postupka stečaja, dok sprovođenje postupka podrazumijeva poznavanje sadržine stečajne mase, različitih grupa stečajnih povjerilaca i redosljed operacija u sprovođenju postupka stečaja.

U stečajnom postupku, stečajni upravnik je obavezan da sastavi bilans otvaranja stečaja i zaključni bilans stečaja. Sastavljanju bilansa otvaranja stečaja prethodi inventarisanje svih imovinskih predmeta i svih potraživanja i obaveza. Imovinski predmeti u bilansu otvaranja stečaja procjenjuju se po prodajnim vrijednostima.

Bilans otvaranja stečaja predstavlja dvostrani pregled imovine i obaveza u koji su unešene samo vrijednosti bez količina, i predstavlja pregled stečajne mase i vjerovatnog izmirenja potraživanja stečajnih povjerioca, ali i osnovu za kontrolu razvoja stečaja.

Zaključni bilans stečaja sastavlja stečajni upravnik i sastavljanje ovog bilansa zakonom je propisana obaveza. Ovaj bilans je račun novca i daje sliku svih unovčavanja imovine, sa jedne strane, i isplata povjeriocima i troškova stečaja sa druge strane, u periodu službene dužnosti stečajnog upravnika. Zaključni bilans stečaja prati izvještaj stečajnog upravnika, koji sadrži sve informacije o nastalim događajima u postupku stečaja.

7. LIKVIDACIONI BILANSI

7.1. Pojam likvidacije

Likvidacija podrazumijeva postupak okončavanja poslovne djelatnosti preduzeća, sa ciljem njegovog rasturanja. To je proces koji podrazumijeva:

- okončavanje tekućih poslova;
- likvidiranje visećih poslova;
- prodaju realne imovine i HoV;
- naplatu potraživanja i
- isplatu dugova.

U toku procesa likvidacije preduzeće i dalje postoji kao pravno lice, samo se uz naziv preduzeća dodaje da je u likvidaciji radi zaštite povjerilaca. Okončanje poslovne aktivnosti preduzeća može biti prinudno (stečaj) i dobrovoljno (likvidacija). Prinudno okončanje poslovne aktivnosti preduzeća regulisano je Zakonom o stečajnom postupku, a dobrovoljno okončanje poslovne aktivnosti preduzeća regulisano je Zakonom o likvidacionom postupku.

Prema obimu sprovođenja, razlikujemo dva oblika likvidacije:

- 1) djelimična – podrazumijeva gašenje dijela preduzeća, jednog pogona, jednog prodajnog mjesta, jedne fabrike i sl. (ova vrsta likvidacije je uvijek materijalna);
- 2) totalna (potpuna) – podrazumijeva gašenje preduzeća kao cjeline (ova vrsta likvidacije može biti formalna ili materijalna).

Zavisno od toga da li se likvidacijom mijenja pravna forma ili se samo prekida poslovna aktivnost preduzeća, razlikuje se:

- a) formalna likvidacija (preduzeće mijenja pravnu formu uz nastavak poslovne aktivnosti i obično se radi o procesu pripajanja) i
- b) materijalna likvidacija (gašenje preduzeća kao cjeline koje se završava njegovim brisanjem iz sudskog registra).

7.1.1. Vrste likvidacionih bilansa

Kada više ne postoje ekonomski uslovi za uspješno poslovanje preduzeća, tada započinje proces njegove likvidacije. Pošto je likvidacija proces koji može duže da traje (i po nekoliko godina), likvidator ima obavezu sastavljanja:

- (1) bilansa otvaranja likvidacije,
- (2) bilansa zatvaranja likvidacije i

(3) međubilansa likvidacije (kad proces likvidacije traje više godina).

(1) Bilans otvaranja likvidacije

Ovaj bilans se sastavlja prije otvaranja postupka likvidacije i u njemu se daje prikaz imovine, potraživanja i obaveza preduzeća. On je dokazno sredstvo da je likvidacija izvjesna i da prava povjerilaca i vlasnika nisu ugrožena. Njegovom sastavljanju prethodi inventarisanje i procjenjivanje pozicija aktive i pasive po likvidacionim cijenama koje su niže od tržišnih cijena. Uz bilans otvaranja likvidacije sastavlja se i izvještaj sa obješnjenjima, među kojima su i objašnjenja korištenih principa procjenjivanja. U toku trajanja procesa likvidacije vrši se prodaja imovine i naplata potraživanja i na taj način formira se masa za isplatu potraživanja.

(2) Bilans zatvaranja likvidacije

Nakon prodaje imovine i naplate potraživanja preduzeća u likvidaciji sastavlja se završni bilans likvidacije u kojem se daje prikaz, u aktivu novčanih sredstava i nenaplaćenih obaveza (koje se otpisuju), a u pasivi obaveza i sopstvenih izvora preduzeća u likvidaciji. Iz raspoložive novčane mase vrši se isplata obaveza prema povjeriocima po isplatnom redu koji je zakonom propisan. Međutim, u stručnoj literaturi nema jedinstvenog stava šta zapravo predstavlja zaključni bilans likvidacije. Po jednom shvatanju, zaključni račun likvidacije ne može da bude bilans, jer poslije raspodjele nema ni imovine ni zahtjeva za učešćem u njoj. Prema drugom shvatanju, koje danas dominira, zaključni račun likvidacije se sastavlja poslije izmirenja dugova, tj. prije raspodjele imovine vlasnicima. U njemu se pojavljuju postojeća sredstva, sa jedne strane, i još neizmirene obaveze po osnovu troškova likvidacije i neispunjeni zahtjevi vlasnika, sa druge strane. On predstavlja plan konačne raspodjele ostatka neto imovine.

(3) Likvidacioni međubilans

Kada postupak likvidacije traje nekoliko godina obaveza likvidatora je da na kraju svake godine sastavlja međubilans likvidacije. Međubilansi likvidacije otkrivaju u kojoj mjeri su bili tačni bilansi otvaranja likvidacije. Ovaj bilans zajedno sa izvještajnim objašnjenjima, likvidator dostavlja skupštini akcionara kako bi ih obavijestio o odvijanju postupka likvidacije.

7.1.2. Postupak likvidacije

Likvidacija je proces koji može da traje i nekoliko godina i zato se odvija u fazama, s tim što inicijativa za pokretanje ovog postupka zavisi od pravne forme preduzeća koje je objekat likvidacije. Međutim, nezavisno od pravne forme, postoje faze likvidacije koje su zajedničke, a to su⁶¹:

- 1) otvaranje postupka likvidacije;
- 2) prijava odluke sudu radi unošenja u sudski registar;
- 3) okončanje poslova i gašenje preduzeća;
- 4) zaključak likvidacije.

(1) Otvaranje postupka likvidacije

Nakon sticanja uslova, postupak se otvara donošenjem odluke od strane vlasnika, rješenjem suda ili ispunjenjem uslova navedenih u ugovoru ili statutu društva. Ovim odlukama preduzeće prestaje sa radom što i jeste stvarni događaj početka likvidacije.

(2) Pijava odluke sudu radi unošenja u sudski registar

Uprava preduzeća (društva kapitala ili društva lica), ima obavezu da prijavi nadležnom sudu postupak otvaranja likvidacije radi upisa u sudski registar.

(3) Okončavanje poslova i gašenje preduzeća

Okončavanje poslova i gašenje preduzeća službeno počinje imenovanjem likvidacionog upravnika i njegovim upisivanjem u sudski registar. Funkciju likvidacionog upravnika obično vrše, po prijedlogu uprave, članovi upravnog odbora, ali skupština vlasnika može odlučiti da to bude i neko treće lice. Likvidator ima zadatak da: uputi poziv povjeriocima da prijave svoja potraživanja; sastavi bilans otvaranja likvidacije; okonča tekuće, ranije započete poslove; naplati potraživanja; proda materijalna, nematerijalna i finansijska sredstva preduzeća; ugovori i realizuje poslove koji su u funkciji likvidacije preduzeća; sastavi godišnje međubilanse likvidacije; isplati obaveze; sastavi zaključni bilans likvidacije i izvještaj nadležnom sudu i izvrši raspodjelu preostale imovine vlasnicima. Ako preostala imovina nije dovoljna za isplatu nominalne vrijednosti uloga ili posjedovnih akcija, nedostajući

⁶¹ <http://ekof.bg.ac.rs>, od utorka 07. juna 2011. godine

iznos predstavlja likvidacioni gubitak koji snose vlasnici srazmjerno nominalnoj vrijednosti akcija, odnosno udjela.

(4) Zaključak likvidacije

Likvidacioni upravnik sudu podnosi izvještaj o okončanju likvidacije na osnovu koga se vrši brisanje preduzeća iz sudskog registra.

7.2. Važnost načela urednog knjigovodstva i njihov značaj za specijalne bilanse

Sastavljanje redovnih bilansa ima za cilj da vlasnicima preduzeća pruži informaciju o tome koliko su u prethodnom obračunskom periodu zaradili i koliko mogu da potroše, dok specijalni bilansi vlasnicima preduzeća pružaju informacije druge vrste (pod kojim uslovima mogu da izvrše fuziju sa drugim preduzećem, da promijene pravnu formu, da isplate ortaka koji želi da se izdvoji i sl.). Upravo iz tih različitih ciljeva izvještavanja nisu primjenjljiva sva načela urednog knjigovodstva pri sastavljanju specijalnih bilansa, ali kao zajednička možemo izdvojiti:

- a) načelo jasnosti – jasno i pregledno prikazivanje preko raščlanjivanja, obilježavanja, razgraničavanja, bruto principa i objašnjavanja (tumačenja);
- b) načelo potpunosti – uzimanje u obzir svih relevantnih činjenica;
- c) načelo istinosti i odsustva samovolje – usaglašavanje sa činjenicama i pridržavanje važećih principa procjenjivanja.

Pored gore navedenih zajedničkih načela možemo izdvojiti još dva koja se primjenjuju samo u pojedinim slučajevima, a to su:

- d) načelo opreznosti (veoma važno kod bilansa osnivanja);
- e) načelo stalnosti (primjenjuje se u slučaju sanacije ili stečaja).

7.3. Procjenjivanje likvidacionog bilansa

Načelo procjenjivanja ima veoma važnu ulogu prilikom sastavljanja likvidacionog bilansa. Ponovno procjenjivanje je obavezno ukoliko se utvrdi da su knjigovodstvene vrijednosti aktive precijenjene, a obaveze potcijenjene. U tom slučaju procjenjivanje se vrši na osnovu pretpostavljenih prodajnih vrijednosti koje bi trebale eliminisati knjigovodstvenu neusklađenost.

Jedino ponovna procjena omogućava ortacima, povjeriocima i akcionarima da na osnovu bilansa otvaranja likvidacije realno sagledaju i ocijene mogućnost pokrića

njihovih potraživanja i uloga, što nikako ne bi mogli kada bi u likvidacionom bilansu otvaranja bile prikazane nerealne knjigovodstvene vrijednosti.

Veoma važnu ulogu u procjenjivanju kod sastavljanja likvidacionih bilansa ima i način prodaje imovine, tj. da li se prodaju dijelovi pojedinačne imovine ili se prodaje preduzeće kao cjelina. U slučaju pojedinačne prodaje, mjerodavna je tržišna vrijednost pojedinih imovinskih predmeta, pri čemu je donja granica vrijednost materijala, a gornja granica cijena ponovne nabavke.

Kod prodaje preduzeća kao cjeline mjerodavan je iznos prihoda koji se ostvari po osnovu prodaje koji se umanjuje za troškove prodaje. Ovaj iznos može da odgovara zbiru očekivanih prodajnih vrijednosti svih pojedinačnih imovinskih predmeta, ali može da bude iznad ili ispod ovog iznosa⁶².

Ako je procjenjivanje pozicija u bilansu otvaranja likvidacije bilo tačno tada se u međubilansima neće pojaviti dodatni dobici ili gubici, tj. oni će samo pokazati u kojoj mjeri su bili tačni bilansi otvaranja. Likvidacioni bilans otvaranja u tom slučaju će pokazati samo stepen unovčavanja imovinskih predmeta i visinu troškova likvidacije.

8. POSTUPAK LIKVIDACIJE BANAKA U REPUBLICI SRPSKOJ

8.1. Zakonska regulativa

Regulativa koju mora da sprovede likvidacioni upravnik u postupku likvidacije propisana je Zakonom o likvidacionom postupku⁶³. Sva pitanja koja nisu regulisana ovim zakonom na njih se primjenjuju odredbe Zakona o stečajnom postupku.

Prema zakonskoj regulativi, likvidacioni postupak se sprovodi nad pravnim licima i služi potpunom namirenju svih povjerilaca pravnog lica unovčavanjem njegove imovine, dok se preostala imovina pravnog lica dijeli članovima srazmjerno njihovom učešću u vlasništvu. Likvidacioni postupak se sprovodi u sljedećim slučajevima:

- ako je pravnom licu izrečena mjera zabrane obavljanja djelatnosti;
- ako su prestali postojati prirodni i drugi uslovi za obavljanje djelatnosti;
- ako je istekao rok za koji je pravno lice osnovano;
- ako se pravosnažnom odlukom suda utvrdi ništavost upisa u sudski registar;
- odlukom skupštine, odnosno članova;

⁶² Prof. dr Jovan Ranković, (1996), *"Specijalni bilansi"*, Proinkom, Beograd, str.269

⁶³ "Službeni glasnik Republike Srpske", broj 64/2002

- ako pravno lice nije organizovano u skladu sa zakonom;
- i u drugim slučajevima utvrđenim zakonom.

Prijedlog za pokretanje postupka likvidacije mogu podnijeti: organ ovlašten za zastupanje, osnivač, sud i drugi subjekti određeni zakonom, i uz prijedlog su dužni dostaviti i svu potrebnu dokumentaciju.

Likvidacionog upravnika imenuje likvidacioni sudija suda koji je nadležan za sprovođenje ovog postupka. Nakon donošenja rješenja o otvaranju likvidacionog postupka i imenovanja likvidacionog upravnika, rješenje se mora objaviti u “Službenom glasniku Republike Srpske”.

Dužnost likvidacionog upravnika je da odmah nakon stupanja na dužnost izvrši popis imovine i povjerilaca i sačini bilans stanja. Iz likvidacione mase likvidacioni upravnik je dužan da prvo izmiri troškove postupka, a zatim da izmiruje potraživanja povjerilaca.

Zadatak likvidacionog upravnika je da imovinu unovči što je najbolje moguće i da prikupljeni iznos ravnomjerno raspodijeli. Nakon završenog postupka diobe obavezan je sudu dostaviti izvještaj o svim radnjama koje su sprovedene tokom postupka.

Nakon što izvrši potpunu diobu imovine, sud zaključuje likvidacioni postupak, likvidacionog upravnika razrješava dužnosi i rješenje o zaključenju postupka objavljuje u “Službenom glasniku Republike Srpske”. Po pravosnažnosti rješenja vrši se brisanje pravnog lica iz sudskog registra.

8.2. Uloga regulatora u toku provođenja postupka likvidacije banke

Način osnivanja, poslovanja i prestanak rada banke regulisan je Zakonom o bankama Republike Srpske⁶⁴. Osnovna uloga regulatora je da vrši kontrolu rada i zakonitosti poslovanja banaka, te da preduzima i određene mjere za otklanjanje utvrđenih nezakonitosti i nepravilnosti u radu.

Ukoliko banka prekrši zakone, propise ili odluke regulatora i postane nesolventna, čime ozbiljno ugrožava interese deponenata, obaveza regulatora je da prije pokretanja postupka likvidacije uvede privremenu upravu u problematičnu banku. Privremenog upravnika rješenjem imenuje regulator.

Ukoliko privremeni upravnik ne uspije problematičnu banku sanirati, prodati ili pripojiti drugoj banci, tada je obaveza regulatora da banci oduzme dozvolu za rad i u

⁶⁴ „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 44/2003

roku od 30 dana od dana prijema izvještaja privremenog upravnika pokrene postupak likvidacije banke.

Pokretanjem postupka likvidacije banke prestaju svi parnični postupci protiv nje. Likvidacionog upravnika banke regulator imenuje rješenjem i njegovo imenovanje se objavljuje u "Službenom glasniku Republike Srpske", upisuje u registar banaka i sudski registar kod nadležnog suda. Likvidacioni upravnik ima obavezu da u roku od sedam dana u najmanje tri dnevna lista koja su dostupna na teritoriji Republike Srpske i najmanje jednom u FBiH i Distriktu Brčko izda obavještenje da su svi povjerioci dužni da likvidacionom upravniku prijave sva svoja potraživanja prema banci u roku od 60 dana od dana izdavanja prve obavijesti.

Likvidacioni upravnik ima ovlaštenje da:

- proda imovinu i otkupljuje obaveze banke, djelimično ili u cjelini;
- proda banku ili je pripoji drugoj banci, uz saglasnost regulatora;
- likvidira banku i u tom postupku odlučuje o osnovanosti i isplati obaveza banke.

Postupak utvrđivanja potraživanja i raspodjele aktive i pasive prilikom likvidacije banke uređuje se odlukom regulatora.

U smislu gore navedene odluke pod potraživanjima, odnosno aktivom banke, podrazumijevaju se:

- (1) stavke aktive bilansa stanja banke i
- (2) stavke vanbilansnih evidencija (potencijalna potraživanja banke, ranije otpisani krediti i drugi gubici i kolaterali).

Pod pasivom, podrazumijeva se:

- (1) stavke obaveza iz bilansa stanja banke i
- (2) stavke vanbilansnih evidencija (potencijalne obaveze prema drugim licima kao što su: izdate garancije, izdati akreditivi i drugi slični instrumenti).

Isplata obaveza banke u postupku likvidacije vrši se u skladu sa planom likvidacije koji je sastavni dio izvještaja o finansijskom stanju banke sačinjenog od likvidacionog upravnika i odobrenog od regulatora.

U postupku likvidacije banke isplata obaveza vrši se po sljedećem prioritetnom redu:

- dugovi banke po osnovu zajmova datih banci ili drugih obaveza banke stvorenih tokom privremene uprave ili postupka likvidacije;
- potraživanja osiguranih kreditora do vrijednosti njihovog osiguranja;

- potraživanja Agencije za osiguranje depozita BiH za naknadu isplaćenih depozita fizičkim i pravnim licima najviše do iznosa definisanog Zakonom o osiguranju depozita u bankama BiH;
- depoziti fizičkih i pravnih lica najviše do iznosa definisanog Zakonom o osiguranju depozita u bankama BiH deponentu, a koji nisu na drugi način isplaćeni od Agencije za osiguranje depozita;
- ostali depoziti, uključujući depozite fizičkih lica iznad iznosa definisanog Zakonom o osiguranju depozita u bankama BiH po deponentu;
- neaktivni računi prebačeni na Ministarstvo;
- potraživanja ostalih kreditora;
- potraživanja vlasnika prioritetnih akcija;
- potraživanja vlasnika običnih akcija.

Likvidacioni upravnik može svojom odlukom suspendovati isplate obaveza banke: prema radniku protiv kojeg je pokrenut postupak za utvrđivanje odgovornosti koji je svojim (ne)činjenjem doprinio lošem finansijskom stanju banke, prema članovima nadzornog odbora, uprave, odbora za reviziju, akcionarima banke sa najmanje 5% udjela, povezanim licima i povezanim bankama, dok u potpunosti ne budu isplaćene obaveze prema drugim licima povjeriocima banke.

Po okončanju postupka likvidacije, regulator rješenjem razrješuje likvidacionog upravnika i likvidiranu banku briše iz registra banaka.

8.3. Propisane procedure u postupku likvidacije banke

Ovo poglavlje sadrži niz stavki koje se odnose na finansijsko upravljanje što je jednako primjenjivo na aktivnosti tokom postupka privremene uprave i likvidacije. Veoma je važno pridržavati se dole navedenih postupaka tokom trajanja procesa likvidacije.

8.3.1. Sistem informisanja rukovodstva i računovodstva

Računovodstveni tim i tim zadužen za računsku obradu podataka čine sistem informisanja rukovodstva (SIR). Računovodstveni tim je odgovoran u vrijeme zatvaranja banke za usklađivanje stanja na svim računima u problematičnoj banci i pripremu konačnog probnog pregleda stanja banke. Računovodstveni podaci svake

propale banke trebaju se voditi odvojeno. Ostali važni aspekti standardizovanog računovodstvenog sistema obuhvataju:

- a) glavnu knjigu i praćenje analitike;
- b) dnevno usklađivanje i spravljanje stanja na svim računima;
- c) uspostavljanje sistema za praćenje (uključujući i plaćanja po platnim nalogima ili čekovima);
- d) uspostavljanje procedura za obradu naloga plaćanja (uključujući kontrolu pošte, mjesto gdje će se vršiti plaćanje, itd.);
- e) izrada procedura za podnošenje troškova;
- f) obračun troškova;
- g) procjena aktive.

Ovi elementi predstavljaju podršku za finansijsko izvještavanje, upavljanje aktivom i praćenje upavljanja aktivom. Pouzdan sistem informisanja bi trebao zadovoljiti sljedeće minimalne zahtjeve: (a) mogućnost da obrađuje unaprijed određeni obim podataka, (b) da se može lako iskoristiti za sortiranje i ažuriranje i (c) mogućnost integrisanja potreba sistema finansijskog upravljanja sa opštim strategijama SIR-a.

Postoji pet ključnih elemenata koji se trebaju uzeti u obzir u području računovodstva i obrade podataka, a to su:

- (1) Rokovi – informacije moraju biti ažurne i na raspolaganju svim adekvatnim korisnicima kako bi se olakšao proces donošenja blagovremenih odluka;
- (2) Tačnost – mora postojati sistem interne kontrole kako bi se osigurala tačnost podataka. Analitika uvijek mora biti usklađena sa kontrolnim stanjima u Glavnoj knjizi;
- (3) Dosljednost – strategije i odluke se ne mogu adekvatno pratiti ili mjeriti ako dostavljeni podaci nisu dosljedni. Promjene u načinu prikupljanja podataka ili načinu izvještavanja mogu poremetiti analizu. Treba napraviti "Računovodstveni priručnik" da bi se obezbjedila dosljednost u operativnim procedurama;
- (4) Kompletnost – informacije koje se pripremaju uz pomoć mehanizma SIR-a moraju biti kompletne. Efikasan SIR se sastoji od informacija iz niza izvora, koje su korisne nizu korisnika sa različitim zahtjevima. SIR mora selektivno ažurirati podatke i sklapati ih u logične i jasne formate. Kvalitet, kvantitet i rokovi su faktori koji određuju efikasnost sistema informisanja rukovodstva;

(5) Relevantnost – donosioci odluka ne mogu izvršiti svoje obaveze ako im nisu dostavljene bitne i sveobuhvatne informacije u konciznom formatu. Zato je veoma važno višem rukovodstvu dostavljati relevantne informacije kako bi se mogli uočiti i izmjeriti potencijalni rizici.

Odluke i strategije rukovodstva mogu na kraju biti pogrešne ili čak pogubne ako bi se bilo koji od ovih elemenata zanemario.

8.3.2. Revizija

Revizorski tim je direktno odgovoran najvišem rukovodstvu tokom sprovođenja postupka likvidacije. Oni su odgovorni za periodično potvrđivanje svih poslova koje vrši Sektor za likvidaciju.

Likvidaciona uprava treba ustanoviti politiku kojom se regulišu ciljevi vezani za reviziju. Ovom politikom se ustanovljavaju ovlaštenja internog revizora, djelokrug i vrijeme revizije, te određuje i reguliše primjena korektivnih mjera. Uloga revizora je da pomogne očuvanju aktive banke putem primjene raznih testova i procedura kojima se ustanovljava valjanost i pouzdanost operativnih sistema, proceduralnih kontrola i rezultirajućih podataka. Revizori moraju biti potpuno nezavisni u izvršavanju programa revizije i svoje nalaze trebaju podnositi direktno izvršnom rukovodstvu ili imenovanoj revizorskoj komisiji.

Sveobuhvatni program interne revizije treba da sadrži sljedeće elemente:

- procjenu da li je evidencija kompletna i adekvatna i da li su transakcije izvršene pravovremeno i da li su ispravno uknjižene na računima;
- pregled kontrole obrade podataka (provjera zaključnih stanja, podstanja, broja dokumenata, broja računa i svih ranije numerisanih dokumenata koji su u upotrebi);
- određivanje da li se aktiva ispravno čuva i prezentuje u finansijskim izvještajima, te da li je pasiva u potpunosti iskazana i obračunata;
- provjera da li su kolaterali i druge stavke koje se ne vode u glavnoj knjizi ispravno evidentirane i zaštićene efikasnim načinima kontrole;
- pregled usklađenosti sa rasporedom dužnosti kako bi se provjerilo ima li odstupanja od ustanovljenih politika;
- pregled usklađenosti sa drugim politikama koje je uspostavilo rukovodstvo (pregled procedura i sistema za elektronsku obradu podataka i kontrolnih

mjera za iste, pregled izvorne dokumentacije kako bi se provjerilo da li su osjetljive promjene u glavnom fajlu odobrene od strane odgovarajućeg rukovodioca);

- provjera prispjeća prihoda i pregled rashoda kako bi se odredilo da li su tačni iznosi i da li je sve u skladu sa politikama;
- procjena rada zaposlenih tokom izvršavanja dužnosti koje su im dodijeljene u okviru funkcije i dužnosti interne kontrole;
- priprema odgovarajuće i kompletne radne dokumentacije koja se odnosi na svaku reviziju;
- primjena odobrenih tehnika verifikacije i potvrde;
- ustanovljavanje i održavanje operativnog priručnika koji opisuje specifične procedure i tehnike koje trebaju primjenjivati revizori tokom izvršavanja revizorskih dužnosti.

Na kraju, revizor mora pripremiti izvještaj u kome će biti sadržane preporuke i pratiti da li se primjenjuju korektivne mjere. Izvještaj o nalazima revizije revizor je obavezan sačiniti u roku od 30 dana po završetku revizije i dostaviti odgovornim izvršnim rukovodiocima.

8.3.3. Pravna pitanja

Niz dužnosti i odgovornosti u okviru procesa likvidacije zahtjeva usluge profesionalnih pravnika. Likvidaciona uprava ne može izvršiti ni jedan zadatak bez pravnog savjeta, počevši od prvog nacrtu ugovora o prodaji, praćenja izvršenja kupovine banke do obezbjeđenja pravne procjene tokom naplate aktive. Podizanje i vođenje sporova podrazumijeva i pravne i poslovne odluke, jer odluke koje se odnose na pravne sporove obuhvataju zajedničko djelovanje pravnog sektora i likvidacione uprave. Pravni sporovi trebaju biti pokrenuti ili rješavani samo uz zajedničko odlučivanje sa regulatorom.

8.3.4. Raspodjela ovlaštenja

Dužnost regulatora je da obezbjedi sveobuhvatnu i osnovanu dodjelu ovlaštenja likvidacionom upravniku. Ova politika može dati dobre poslovne odluke zajedno sa pravovremenim odlukama o likvidaciji aktive, kao i donošenjem operativnih i administrativnih odluka. Regulator daje ovlaštenja likvidacionom upravniku za

rješavanje operativnih pitanja za upravljanje aktivom, te vršenjem dužnosti u ime regulatora. Likvidacioni upravnik može dobijeno ovlaštenje prenijeti na razne rukovodioce ili komisije kako bi se obezbjedila odgovarajuća organizacija dužnosti. Rukovodioci koji su pokazali dobre sposobnosti u likvidaciji aktive trebaju dobiti dužnosti na kojima će moći djelovati u najboljem interesu procesa likvidacije kroz donošenje odluka o prebijanjima, kompromisima, otpisima itd. Takođe, iskusni rukovodioci bi trebali imati ovlaštenja da izdaju kancelarijski prostor, potpisuju ugovore itd. Dodijeljena ovlaštenja treba periodično pregledati i odrediti da li su potrebna određena prilagođavanja.

8.3.5. Sistem memoranduma za pojedinačne slučajeve

Sistem memoranduma obezbjeđuje dosljednost u metodi dokumentovanja činjenica i okolnosti koje su prethodile donošenju odluka i izvršenju mjera tokom procesa likvidacije. Memorandum se može redovno koristiti za operativne zadatke i poslove rješavanja statusa aktive. U memorandumu bi trebalo biti jasno i koncizno navedeno:

- a) ko je odgovorno lice kome se podnosi memorandum;
- b) osnovne činjenice, uključujući i puni opis aktive, ako je primjenjivo;
- c) istorijski podaci koji se odnose na ranije alternative i opcije (uključujući sve ponude, date i odbijene tokom procesa);
- d) objašnjenje prednosti predložene mjere u memorandumu u poređenju sa drugim alternativama;
- e) opravdanje;
- f) podrška.

Sistem memoranduma je trajno svjedočenje o odlukama koje su donešene i mjerama koje su poduzete u toku likvidacije banke.

8.3.6. Izvještavanje

Regulator mora obezbjeđiti da likvidacioni upravnik sprovede efikasan sistem izvještavanja rukovodstva. Likvidaciona uprava mora imati podatke o svoj aktivu koja je likvidirana, o isplaćenim povjeriocima i progresu likvidacije.

Važan kriterij koji se treba uključiti u standardne izvještaje je naplata aktive prema vrsti i priznanice za isplatu/naplatu bruto gotovine, zbog toga što prikazi glavnice i/ili kamate mogu ponekad biti arbitrarni. Drugi važan faktor na koji treba

obratiti pažnju tokom izvještavanja su potrebne informacije za izračunavanje koeficijenta troškova u odnosu na stopu naplate, jer sve dok stopa naplate ne prekorači predviđene troškove isplati se nastaviti sa naplatom.

Posebno bi trebali postojati posebni izvještaji o jako velikoj ili osjetljivoj aktivi, jer ponekad jedna aktiva može imati veću knjigovodstvenu vrijednost i troškove nego sva ostala aktiva zajedno. Ova aktiva zahtjeva da joj se posveti više vremena i pažnje, osim u slučaju ako se radi o aktivi koja je sigurno nenaplativa.

Kako bi se procijenio povrat sredstava uz primjenu različitih metoda rješavanja statusa aktive, i kako bi se pratila uspješnost likvidacionog postupka, likvidacioni upravnik mora koristiti kombinaciju šematskih instrumenata praćenja naplate. Automatizovani šematski prikazi u kojima je upisana svaka stavka aktive, njena procijenjena likvidaciona vrijednost, procijenjeno vrijeme potrebno za pretvaranje te aktive u gotovinu i trenutna vrijednost zasnovana na procijenjenoj vrijednosti i procijenjenom vremenu mogu se koristiti za izvještavanje o likvidacionom postupku u banci.

Mjesečno izvještavanje o naplati i troškovima treba biti adekvatno kako bi se ti podaci mogli efikasno pratiti, jer dobar sistem izvještavanja treba obezbijediti kvalitetne i tačne informacije rukovodstvu.

8.3.7. Sistem dokumentovanja (fajliranja)

Fajliranje je sistemsko prikupljanje i klasifikovanje informacija koje su sadržane u aktivnim evidencijama, a koje mogu kasnije biti potrebne. Dobar sistem fajliranja mora: (a) pojednostaviti fajliranje i obezbijediti brzo i lako pronalaženje traženih informacija, (b) obezbijediti cjelovitost i neprekidnost u procesu čuvanja podataka i (c) imati sistem prema kome je lako identifikovati neaktivnu evidenciju.

Likvidacioni upravnik je odgovoran za organizaciju i održavanje fajla i dokumenata likvidacione uprave. Ovi fajlovi treba da sadrže svu dokumentaciju koja je pripremljena prije i tokom intervencije, kao i sve ostale dokumente, uključujući memorandume za pojedinačne slučajeve koji odražavaju donešene odluke ili preduzete mjere tokom likvidacije.

Fajliranje prema vrsti predmeta je najprikladniji način za efikasno rukovanje papirologijom, gdje predmeti trebaju biti hronološki složeni. Početni koraci ovakvog načina organizacije dokumentacije su:

- priprema spiska kategorija koje će se koristiti;
- osnivanje registratora za svaku kategoriju;
- slaganje spiska po abecedi u kompjuteru i obilježavanje svakog po slovima abecede;
- provjera da li se dokumenti redovno fajliraju;
- priprema glavnog spiska o svim registratorima/fajlovima.

Evidencija se treba stavljati u registrator u vrijeme kada i nastane, a sadržaj registratora se upisuje po principu od najstarijeg dokumenta na dnu do najnovijeg na vrhu (hronološki red). Ovakvom vrstom standarizacije obezbjeđuje se efikasnije pronalaženje starijih dokumenata.

Pored već opisanih procedura fajliranja “aktivnih” stavki, postoje i propisane procedure za fajliranje “neaktivnih” stavki i one su nešto jednostavnije, a podrazumijevaju: (a) prebacivanje takvih fajlove u kutije za čuvanje dokumentacije, (b) obilježiti sadržaj kutija i (c) pohraniti kutije u nekoj suvoj prostoriji. Na ovaj način će pregled “neaktivnih” dokumenata biti brži i jednostavniji.

III STUDIJA SLUČAJA BANKE “XY”

1. STUDIJA SLUČAJA BR. 1 – Analiza poslovanja banke “XY”

Primjer analize poslovanja banke “XY” u peiodu od 01.01. do 31.12.2009. godine, u skaldu za zahtjevima regulatora.

UVOD

Po karakteru vlasništva kapitala Banka je privatna. Banka ima 4 filijale i 27 ostalih organizacionih dijelova i pruža usluge građanima preko 3 bankomata i 34 POS uređaja. Po veličini aktive Banka se ubraja u male banke bankarskog sektora Republike Srpske.

1. Kadrovi

Redni broj	Kvalifikacija	Stanje 31.12.2008.	Učešće	Stanje 31.12.2009.	Učešće	Indeks
1	2	3	4	5	6	7=5:3
1.	NS	7	3	6	3	86
2.	KV	0	0	0	0	0
3.	VKV	1	0	1	0	100
4.	SSS	131	60	132	60	101
5.	VŠS	13	6	12	6	92
6.	VSS	67	30	66	30	99
7.	MR	3	1	3	1	100
UKUPNO		222	100	220	100	99

Izvor: Banka XY

Banka ima 220 zaposlenih radnika. U odnosu na kraj prošle godine broj zaposlenih se smanjio za 2 radnika. Aktiva po zaposlenom sa 31.12.2009. godine iznosi 681 hiljadu KM i najniža je u Republici Srpskoj (prosjeak za bankarski sektor RS je 1.897 hiljada KM po zaposlenom). U odnosu na kraj 2008. godine (aktiva po zaposlenom iznosila je 622 hiljade KM), aktiva po zaposlenom ima tendenciju rasta, ali to je još uvijek nedovoljno za efikasnije poslovanje Banke.

2. Bilans stanja

Bilans stanja (skraćena verzija):

(u 000 KM)

Red. br.	O P I S	31.12.2008.		31.12.2009.		Indeks
		Stanje	Učešće	Stanje	Učešće	
1	2	3	4	5	6	7=5:3
AKTIVA (IMOVINA):						
1.	Novčana sredstva	48.403	35	60.764	41	126
2.	Vrijednosni papiri za trgovanje		0		0	0
3.	Plasmani drugim bankama	1.080	1	231	0	21
4.	Kredit	73.778	53	73.068	49	99
5.	Vrijed. papiri koji se drže do dospelosti		0		0	0
6.	Poslovni prostor i ostala fiksna aktiva	12.805	9	12.700	8	99
7.	Ostala aktiva	2.125	2	3.044	2	143
8.	SVEGA AKTIVA:	138.191	100	149.807	100	108
9.	Aktivni vanbilans	20.117		15.506		77
10.	UKUPNO AKTIVA (8+9)	158.308		165.313		104
PASIVA (OBAVEZE):						
11.	Depoziti	107.040	77	115.751	77	108
12.	Uzete pozajmice		0		0	0
13.	Obaveze po uzetim kreditima		0	2.394	2	0
14.	Ostale obaveze	2.512	2	2.569	2	102
15.	Subordinisani dug		0		0	0
16.	Rezerve za potencijalne gubitke	3.137	2	3.861	2	123
17.	Kapital	25.502	19	25.232	17	99
18.	SVEGA PASIVA (OBAVEZE I KAPITAL)	138.191	100	149.807	100	108
19.	Aktivni vanbilans	20.117		15.506		77
20.	UKUPNA PASIVA (18+19)	158.308		165.313		104

Izvor: Banka XY

Na osnovu izvještaja dostavljenih sa stanjem na dan 31.12.2009. godine aktiva Banke iznosi 149,8 miliona KM i veća je za 8% ili za 11,7 miliona KM u odnosu na kraj 2008. godine. Na povećanje bilansne aktive najvećim dijelom je uticao porast novčanih sredstava.

Ukupna novčana sredstva čine 41% aktive Banke i iznosila su 60,7 miliona KM i veća su za 26% ili za 12,3 miliona KM u odnosu na kraj prošle godine. Na rast novčanih sredstava, u odnosu na kraj 2008. godine, uticao je rast depozita i obaveza po uzetim kreditima, uz istovremeno zadržavanje kreditne aktivnosti na istom nivou. U strukturi novčanih sredstava najveći dio se odnosi na devizne račune kod stranih banaka, koji sa 31.12.2009. godine iznose 24% ukupnih novčanih sredstava ili 14,8 miliona KM i sredstva na računu rezervi kod Centralne banke BiH, koja sa krajem 2009. godine iznose 68% ukupnih novčanih sredstava ili 8,1 milion KM. Sa 31.12.2009. godine Banka nije imala kratkoročno oročenih sredstava u stranoj valuti kod stranih banaka, već je sva sredstva držala na računu rezervi i deviznom tekućem računu uz relativno niske kamate i naknade, tako da je po tom osnovu ostvaren manji prihod.

Od ukupnih novčanih sredstava na gotovinu i nekamatonosne račune depozita se odnosi 8% ukupnih novčanih sredstava ili 4,7 miliona KM, a na kamatonosne račune

depozita se odnosi 92% ukupnih novčanih sredstava ili 56,0 miliona KM. Visok nivo nekamatonosnih novčanih sredstava je nepovoljan sa aspekta profitabilnosti Banke. Plasmani drugim bankama su manji za 79% i iznose 231 hiljadu KM, od čega je BY banci plasiran iznos od 223 hiljade KM, a ostatak u iznosu od 8 hiljada KM je plasiran Centralnom registru HoV.

Poslovni prostor i ostala fiksna aktiva sa 31.12.2009. godine iznosi 12,7 miliona KM i manja je za 1% ili za 105 hiljada KM u odnosu na kraj prošle godine. Smanjenje poslovnog prostora i ostale fiksne akteve nastalo je po osnovu amortizacije. Plasmani u osnovna sredstva, umanjani za iznos nematerijalnih ulaganja, su i dalje problem za Banku i sa 31.12.2009. godine iznose 50,0% mjereno u odnosu na osnovni kapital ili 12,3 miliona KM i na granici je zakonom propisanog ograničenja. Banka bi trebalo da izvrši dokapitalizaciju, kako bi se poboljšao odnos osnovnih sredstava u odnosu na osnovni kapital.

Ostala aktiva Banke iznosi 3,0 miliona KM i veća je za 43% ili za 919 hiljada KM u odnosu na kraj 2008. godine. U strukturi ostale aktive nalaze se investicije u nekonsolidovana preduzeća u iznosu 178 hiljada KM i manje su u odnosu na kraj 2008. godine za 75% ili za 544 hiljade KM.

Najveću stavku u strukturi ostale aktive čine ostala potraživanja iz poslovnih odnosa u iznosu 1,5 miliona KM i veća su za 475% ili za 1,3 miliona KM u odnosu na 31.12.2008. godine.

2.1. Krediti

Kreditni portfolio iznosi 73,0 miliona KM i manji je za 1% ili za 710 hiljada KM u odnosu na 31.12.2008. godine, a čine ga kratkoročni i dugoročni krediti i dospjela potraživanja. Banka u odnosu na kraj prošle godine ima smanjenu kreditnu aktivnost, i veliki rast depozita, što se u narednom periodu može nepovoljno odraziti na profitabilnost.

Kratkoročni krediti iznose 31% ili 22,8 miliona KM ukupnih kredita. U odnosu na kraj 2008. godine, uočava se pad plasmana kratkoročnih kredita za 26% ili za 8,2 miliona KM. Do najvećeg smanjenja, u odnosu na kraj prošle godine, došlo je na pozicijama kratkoročnih kredita plasiranih privatnim preduzećima i društvima za 29% ili za 5,9 miliona KM i građanima za 21% ili za 2,2 miliona KM.

Dugoročni krediti iznose 63% ili 45,8 miliona KM ukupnih kredita. U odnosu na kraj prošle godine, uočava se porast plasmana dugoročnih kredita za 14% ili za 5,7 miliona KM. Do povećanja plasmana dugoročnih kredita, u odnosu na kraj prošle godine, došlo je na poziciji dugoročnih kredita plasiranih privatnim preduzećima i društvima za 37% ili za 6,5 miliona KM, dok na poziciji građana imamo pad za 3% ili za 704 hiljade KM.

Strukturu kredita stanovništva čine krediti za opštu potrošnju, za stambene potrebe i za obavljanje djelatnosti. Ukupni krediti stanovništva sa 31.12.2009. godine iznose 44% ili 32,5 miliona KM ukupnih kredita i u odnosu na kraj 2008. godine su manji za 5% ili za 1,8 miliona KM. U strukturi kredita stanovništva najveće učešće imaju krediti za opštu potrošnju, koji sa 31.12.2009. godine iznose 49% ili 16,0 miliona KM ukupnih kredita stanovništva.

Dospjela potraživanja iznose 6% ili 4,4 miliona KM ukupnih kredita i imaju tendenciju povećanja u odnosu na 31.12.2008. godine (sa 31.12.2008. godine dospjela potraživanja iznosila su 4% ili 2,7 miliona KM ukupnih kredita) i veći su za 65% ili za 1,7 miliona KM. Dospjela potraživanja po kreditima stanovništva iznose 2,5 miliona ili 8% ukupnih kredita stanovništva (u 2008. godini iznosila su 1,3 miliona KM ili 4% ukupnih kredita stanovništva). Dospjela potraživanja privatnih preduzeća i društava čine 5% ukupnih kredita tog sektora (u 2008. godini iznosila su 3% ukupnih kredita sektora privatnih preduzeća i društava).

Rast dospjelih potraživanja, posebno u sektoru stanovništva, ukazuje na probleme u otplati kreditnih obaveza, što je posljedica uticaja globalne finansijske krize. Ukoliko se nastavi ovakav trend rasta dospjelih potraživanja, to se u narednom periodu može negativno odraziti na poslovanje Banke.

Sektorska struktura kredita:

(u 000 KM)

Red. br	O P I S	31.12.2008.	Učešće	31.12.2009.	Učešće	Indeks
1	2	3	4	5	6	7=5:3
1.	Vlada i vladine institucije	0	0	0	0	0
2.	Javna i državna preduzeća	460	1	151	0	33
3.	Privatna preduzeća i društva	39.095	53	40.298	55	103
4.	Neprofitne organizacije	0	0	149	0	0
5.	Banke i bankarske institucije	0	0	0	0	0
6.	Nebank.finansijske nstitucije	0	0	0	0	0
7.	Građani	34.223	46	32.470	45	95
8.	Ostalo	0	0	0	0	0
9.	UKUPNO	73.778	100	73.068	100	99

Izvor: Banka XY

U strukturi ukupnih kredita najveće učešće imaju krediti plasirani privatnim preduzećima i društvima. Ovi krediti čine 55% ili 40,3 miliona KM ukupnih kredita. Dugoročni krediti iznose 45,8 miliona KM i 71% su finansirani iz dugoročnih izvora. Prelijevanje kratkoročnih izvora u dugoročne plasmane može negativno uticati na likvidnost Banke u budućem periodu.

Banka je sa 31.12.2009. godine imala upućen 81 zahtjev za reprogram kredita, u iznosu od 0,6 miliona KM i to samo fizičkih lica. Svi zahtjevi su odobreni u ukupnom iznosu. Ovo ukazuje da klijenti imaju probleme u servisiranju kreditnih obaveza.

2.1.1. Klasifikacija kredita i rezerve, koncentracija i povezana lica

(u 000 KM)

Kategorija klasifikacije	31.12.2008.	Učešće	31.12.2009.	Učešće	Indeks
1	2	3	4	5	6=4:2
A	80.641	51	67.862	41	84
B	6.593	4	13.276	8	201
C	1.756	1	1.913	1	109
D	554	0	1.175	1	212
E	0	0	0	0	0
Ukupno aktiva na koju se obrač. rezerve	89.544		84.226		94
Aktiva na koju se ne obrač. rez. (klas. u A)	68.764	44	81.087	49	118
UKUPNO AKTIVA:	158.308	100	165.313	100	104
Pot.opš.rez.za pot.kred.gub.(A)	1.613		1.357		84
Već form.opš.rezerve (A)	1.630		1.406		86
Razlika za A:	17		49		288
Pot.poseb.rez.za pot.kred.gub.(B-E)	1.375		2.287		166
Već form.posebne rezerve (B-E)	1.507		2.455		163
Razlika za (B-E):	132		168		127

Izvor: Banka XY

Ukupno klasifikovana aktiva iznosi 84,2 miliona KM. Aktiva klasifikovana u kategoriju rizika "A" iznosi 67,9 miliona KM ili 81% ukupno klasifikovane aktive za koju je Banka obavezna izdvajati rezerve i manja je za 16%, dok aktiva klasifikovana u kategoriju rizika "B" iznosi 13,3 miliona KM ili 8% i veća je za 101% u odnosu na kraj 2008. godine. Povećanje kategorije "B" rizika, jedan je od signala da u narednom periodu može doći do povećanja nekvalitetne aktive, odnosno klasifikovanja dijela ovih potraživanja u kategoriju rizika "C", jer se uticaj globalne krize očekuje i u 2010. godini.

U strukturi klasifikovane aktive nekvalitetna aktiva, odnosno aktiva klasifikovana u kategorije rizika "C" i "D" čini 3,7% ili 3,1 milion KM ukupno klasifikovane aktive za koju je Banka obavezna izdvajati rezerve i veća je za 34% ili za 778 hiljada KM u odnosu na kraj prošle godine.

Ukupno nekvalitetni krediti iznose 3% ukupnih kredita. Nekvalitetni krediti po kategorijama "C" i "D" za pravna lica iznose 1,4 miliona KM i čine 2% ukupnih kredita, a za fizička lica iznose 793 hiljade KM i čine 1% ukupnih kredita. Na ove kategorije izdvojene su rezerve u iznosu od 865 hiljada KM, od čega 581 hiljada KM su rezerve za pravna lica, a 284 hiljade KM su rezerve za fizička lica. U kategoriji nekvalitetnih kredita pravnih lica najviše kredita je plasirano u proizvodnju 423 hiljade KM i trgovinu 398 hiljada KM, dok u kategoriji stanovništva najviše je plasirano u kredite za obavljanje djelatnosti u iznosu 464 hiljade KM.

Aktiva na koju se ne obračunavaju rezerve iznosi 81,1 milion KM ili 49% ukupno klasifikovane aktive. U odnosu na kraj 2008. godine ova aktiva je veća za 18% ili za 12,3 miliona KM. Porasla su novčana sredstva na računu kod CB BiH za 24% ili za 7,9 miliona KM i novčana sredstva koja se nalaze na računima stranih banaka sa investicionim rangom za 52% ili za 5,0 miliona KM.

Prosječna stopa izdvajanja rezervi je 4,6% u odnosu na klasifikovanu aktivu na koju Banka ima obavezu izdvajanja rezervi. Izdvojene rezerve za potencijalne kreditne i druge gubitke sa 31.12.2009. godine iznose 3,9 miliona KM i veće su za 23% ili za 724 hiljade KM u odnosu na kraj 2008. godine, radi strožije klasifikacije. Banka ima više izdvojene bilansne rezerve za kategorije rizika "B", "C" i "D", dok su vanbilansne rezerve izdvojene samo za kategoriju rizika "B".

Banka ima velika izlaganja kreditnom riziku koja prelaze 15% osnovnog kapitala. Najveće izlaganje je prema grupi povezanih korisnika i iznosi 5,5 miliona KM ili 22% mjereno u odnosu na osnovni kapital (zakonsko ograničenje je 40%).

Sa 31.12.2009. godine nekvalitetna aktiva Banke u odnosu na neto kapital je 12% i u odnosu na kraj prošle godine (9%) taj odnos je pogoršan. Rast nekvalitetne aktive zajedno sa rastom dospelih potraživanja može u narednom periodu imati negativan uticaj na kreditnu sposobnost i kapital Banke.

2.1.2. Vanbilansna evidencija

Aktivni vanbilans Banke iznosi 15,5 miliona KM i manji je za 23% ili za 4,6 miliona KM u odnosu na kraj 2008. godine. Neopozive obaveze za davanje kredita manje su za 25% ili za 1,5 miliona KM, a izdate platve garancije manje su za 51% ili za 4,6 miliona KM u odnosu na kraj prošle godine. Na komisionim poslovima nije bilo promjena u odnosu na kraj 2008. godine.

Struktura vanbilansne aktive:

(u 000 KM)			
O P I S	31.12.2008.	31.12.2009.	Indeks
1	2	3	4=3/2
1. Ukupno vanbilans (2+3+4)	29.306	24.668	84
2. Aktivni vanbilans	20.117	15.506	77
3. Klasifikovana aktiva - gubitak "E" kateg.	7.550	7.523	100
4. Komisioni i "kastodi" poslovi	1.639	1.639	100

Izvor: Banka XY

Ukupno u kategoriji rizika "E" ima 110 komitenata u iznosu 7,5 miliona KM.

Banka je ozbiljno pristupila rješavanju problema kreditnih gubitaka, ali i dalje je naplata otpisanih potraživanja vrlo niska i sa velikim brojem sudskih sporova koji su još u toku, a traju već nekoliko godina.

2.2 Depoziti

Sa 31.12.2009. godine ukupni depoziti Banke iznose 115,7 miliona KM i veći su za 8% ili za 8,7 miliona u odnosu na kraj 2008. godine. Povećanje depozita je uticalo na povećanje novčanih sredstava Banke.

U strukturi depozita kamatonosni depoziti iznose 113,8 miliona KM ili 98% ukupnih depozita i u odnosu na kraj 2008. godine veći su za 16% ili za 15,4 miliona KM. Nekamatonosni depoziti Banke iznose 1,9 miliona KM ili 2% ukupnih depozita i u odnosu na 31.12.2008. godine bilježe značajan pad od 78% ili 6,7 miliona KM.

U sektorskoj strukturi depozita najveće učešće u ukupnim depozitima imaju, depoziti građana sa 45%, depoziti Vlade i vladinih institucija sa 23% i depoziti privatnih preduzeća i društava sa 15%. Do povećanja depozita, u odnosu na kraj 2008.

godine, došlo je na poziciji građana za 17%, dok su depoziti privatnih preduzeća i društava zabilježili pad od 20%.

Ročna struktura depozita je poboljšana. Sa 31.12.2009. godine, depoziti po viđenju iznose 52,8 miliona KM ili 46% ukupnih depozita, i u odnosu na kraj 2008. godine, veći su za 8% ili za 4,0 miliona KM, dok oročeni depoziti do 3 godine iznose 31,0 milion KM i veći su za 125% ili za 17,2 miliona KM.

Sektorska struktura depozita:

(u 000 KM)						
Red. br	OPIS	31.12.2008.	Učešće	31.12.2009.	Učešće	Indeks
1	2	3	4	5	6	7=5:3
1.	Vlada i vladine institucije	30.096	28	26.624	23	88
2.	Javna i državna preduzeća	2.680	3	5.298	5	198
3.	Privatna preduzeća i društva	22.191	21	17.790	15	80
4.	Neprofitne organizacije	1.769	2	2.843	2	161
5.	Banke i bankarske institucije	5.607	5	1	0	0
6.	Nebankarske finansijske institucije	0	0	8.795	8	0
7.	Građani	44.182	41	51.820	45	117
8.	Ostalo	515	0	2.580	2	501
9.	UKUPNO:	107.040	100	115.751	100	108

Izvor: Banka XY

Odnos neto kredita prema depozitima je dobar i iznosi 60%.

2.3. Kapital

U sljedećoj tabeli prikazana je struktura kapitala sa 31.12.2008. godine i 31.12.2009. godine.

(u 000 KM)

O P I S	Stanje 31.12.2008.	Stanje 31.12.2009.	Indeks
1	2	3	4=3:2
1. OSNOVNI KAPITAL BANKE			
1.1. Akcionarski kapital	16.094	18.375	114
1.2. Emisiona ažia	0	0	0
1.3. Zakonske rezerve	1.608	1.608	100
1.4. Ostale rezerve	5.519	5.050	92
1.5. Neraspoređena dobit	0	0	0
1.a Ukupno (od 1.1. do 1.5.):	23.221	25.033	108
1.6. Nepokriveni gubici prethodnih godina	0	0	0
1.7. Gubitak iz tekuće godine	0	0	0
1.8. Iznos nematerijalne imovine	238	367	154
1.b Ukupno (od 1.6. do 1.8.):	238	367	154
1. IZNOS OSNOVNOG KAPITALA (1.a - 1.b):	22.983	24.666	107
2. DOPUNSKI KAPITAL BANKE			
2.1. Akcionarski kapital po osnovu traj.kumul.akcija	0	0	0
2.2. Iznos opštih rezervi za kateg. "A"	1.630	1.406	86
2.3. Tekuća dobit (revidirana)	2.281	199	9
2.4. Iznos dobiti - privremena obustava raspodjele	0	0	0
2.5. Iznos subordinisanih dugova najviše 50% iznosa os. kap.	0	0	0
2.6. Iznos stavki-ob.trajnog karaktera bez obaveze za vraćanje	0	0	0
2. IZNOS DOPUNSKOG KAPITALA (od 2.1. do 2.5.):	3.911	1.605	41
3. ODBITNE STAVKE OD KAPITALA BANKE			
3.1. Ulozi ban. u kapit. drugih prav.lica preko 5% osn. kap.	0	0	0
3. IZNOS ODBITNIH STAVKI OD KAPITALA BANKE:	0	0	0
4. IZNOS NETO-KAPITALA BANKE (1. + 2. - 3.):	26.894	26.271	98

Izvor: Banka XY

Sa 31.12.2009. godine ukupni neto kapital banke iznosi 26,3 miliona KM. Osnovni kapital iznosi 24,7 miliona KM, a čini ga akcionarski kapital u iznosu 18,4 miliona KM, opšte zakonske rezerve u iznosu 1,6 miliona KM i ostale rezerve koje se odnose na procjenu kvaliteta aktive u iznosu 5,0 miliona KM. Akcionarski kapital veći je za 14% ili za 2,3 miliona KM u odnosu na 31.12.2008. godine. Banka je novom emisijom redovnih akcija klase "A" povećala akcionarski kapital, a emisija je izvršena na osnovu neraspoređene dobiti u iznosu od 2,3 miliona KM. U strukturi akcionarskog kapitala 3,6 miliona KM je vlasništvo domaćih akcionara, a 14,8 miliona KM je vlasništvo stranih akcionara.

Osnovni kapital veći je za 7% ili za 1,7 miliona KM u odnosu na kraj 2008. godine. Stopa adekvatnosti kapitala je iznad propisanog minimuma (12%) i iznosi 34%. Visoka stopa adekvatnosti kapitala je rezultat malog obima rizične aktive u ukupnom poslovanju banke. Ako se uzme u obzir rast dospjelih potraživanja i nivo ulaganja u fiksnu aktivu u odnosu na osnovni kapital, prikazani nivo kapitala nije dovoljan da

Banka poveća obim svog poslovanja. Pokazatelji kapitala ukazuju na neophodnost dokapitalizacije Banke.

3. Likvidnost

Ukupna novčana sredstva čine 41% aktive Banke i iznosila su 60,7 miliona KM i veća su za 26% ili 12,3 miliona KM u odnosu na kraj 2008. godine. Novčana sredstva u domaćoj valuti čine 71% ili 43,3 miliona KM ukupnih novčanih sredstava, a novčana sredstva u stranoj valuti čine 29% ili 17,4 miliona KM ukupnih novčanih sredstava.

Banka kontinuirano ispunjava zadane uslove održavanja obavezne rezerve, uslove po Odluci o minimalnim standardima za upravljanje rizikom likvidnosti kojom je propisana obaveza dnevnog i dekadnog držanja novčanih sredstava u odnosu na kratkoročne izvore, te zadane uslove shodno Odluci o minimalnim standardima za upravljanje deviznim rizikom, kojom je propisano dnevno ograničenje po pojedinim valutama i ukupna devizna pozicija u odnosu na osnovni kapital.

Banka ima ročnu usklađenost finansijske aktive i finansijske pasive.

Depoziti su osnovni izvor finansiranja Banke. Depoziti po viđenju čine 46% ukupnih depozita i oročeni depoziti do 3 godine čine 27% ukupnih depozita. Sadašnja struktura depozita je mnogo povoljnija, u odnosu na kraj 2008. godine, jer oročeni depoziti do 3 godine veći su za 125% ili za 17,2 miliona KM. U ukupnoj strukturi depozita najveće učešće imaju depoziti stanovništva koji čine 45% ukupnih depozita ili 51,8 miliona KM i depoziti vlade i vladinih institucija koji čine 23% ili 26,6 miliona KM ukupnih depozita.

Banka ima visoku koncentraciju depozita, što može negativno uticati na likvidnost u budućem periodu. Negativan uticaj na poziciju likvidnosti u budućem periodu može imati i prelijevanje kratkoročnih izvora u dugoročne plasmane, jer Banka dio dugoročnih kredita plasira iz kratkoročnih izvora.

Ukupna štednja stanovništva sa 31.12.2009. godine iznosi 46,7 miliona KM, od čega štednja po viđenju iznosi 25,2 miliona KM, a oročena štednja iznosi 21,5 miliona KM. U odnosu na kraj 2008. godine ukupna štednja stanovništva imala je rast za 16% ili za 6,4 miliona KM. Značajni rast štednje bilježimo kod oročene štednje koja je u odnosu na 31.12.2008. godine porasla za 14% ili za 2,6 miliona KM. Štednja stanovništva i dalje ima trend rasta što je povoljno za Banku.

Banka ima visok nivo noćanih sredstava (41% od ukupne aktive) u čijoj strukturi se nalazi značajan dio slobodnih novčanih sredstava, odnosno novčana sredstva koja

nisu potrebna za održavanje tekuće pozicije likvidnosti, i koja sa aspekta profitabilnosti ostvaruju niske prihode.

4. Ponderisane nominalne i efektivne kamatne stope

Prosječne ponderisane efektivne kamatne stope u 2009. godini za kratkoročne kredite iznose 10,97%, a za dugoročne kredite 10,93%.

(u %)

O P I S	Prosječne ponderisane kamatne stope			
	I - XII 2008.		I - XII 2009.	
	NKS	EKS	NKS	EKS
Ponderisane kamatne stope za kratkoročne kredite	8,54	9,69	9,11	10,97
Ponderisane kamatne stope za dugoročne kredite	9,53	10,76	9,78	10,93
Ukupno za kredite	8,84	10,02	9,33	10,96

NKS = nominalna kamatna stopa; EKS = efektivna kamatna stopa

Izvor: Banka XY

U strukturi kratkoročnih kredita najviše prosječne ponderisane efektivne kamatne stope su imali kratkoročni krediti bankama i drugim finansijskim organizacijama i iznosile su 31,20%, kratkoročni krediti stanovništvu namijenjeni za opštu potrošnju i iznosile su 18,29%, kratkoročni krediti za obavljanje djelatnosti i iznosile su 14,02% (radi se o reprogramiranim kreditima stanovništvu, Odluka o privremenim mjerama za reprogram kreditnih obaveza fizičkih i pravnih lica u bankama).

U strukturi dugoročnih kredita najviše prosječne ponderisane efektivne kamatne stope su imali krediti stanovništvu za stambene potrebe i iznosile su 13,16%.

Prosječne efektivne kamatne stope za kratkoročne i dugoročne depozite bilježe blagi rast u odnosu na kraj 2008. godine. Efektivne kamatne stope za kratkoročne depozite veće su za 0,13 procentnih poena i iznose 2,96%, a za dugoročne depozite veće su za 0,05 procentnih poena i iznose 4,96%

(u %)

O P I S	Prosječne ponderisane kamatne stope			
	I - XII 2008.		I - XII 2009.	
	NKS	EKS	NKS	EKS
Ponderisane kamatne stope za kratkoročne depozite	2,83	2,83	2,96	2,96
Ponderisane kamatne stope za dugoročne depozite	4,91	4,91	4,96	4,96
Ukupno za depozite	3,02	3,02	4,14	4,14

NKS = nominalna kamatna stopa; EKS = efektivna kamatna stopa

Izvor: Banka XY

5. Bilans uspjeha

(u 000 KM)

O P I S	31.12.2008.	Učešće	31.12.2009.	Učešće	Indeks
1. PRIHODI PO KAMATAMA I SL.PRIHODI					
a) Prihodi od kamata	9.085	50	8.987	53	99
b) Operativni prihodi	9.174	50	7.952	47	87
2. UKUPNI PRIHODI (1.a + 1.b)	18.259	100	16.939	100	93
3. RASHODI					
a) Rashodi po kamatama	2.119	13	2.253	13	106
b) Poslovni i direktni rashodi	3.270	20	4.460	27	136
v) Operativni rashodi	10.950	67	9.983	60	91
4. UKUPNI RASHODI (3.a+3.b+3.v)	16.339	100	16.696	100	102
5. UKUPNI PRIHODI – RASHODI (2.-4.)	1.920		243		
6. DOBIT PRIJE OPOREZIVANJA	1.920		243		13
7. GUBITAK	0		0		0
8. POREZI	302		95		31
9. NETO - DOBIT	1.618		148		9

Izvor: Banka XY

Ukupni prihodi iznose 16,9 miliona KM i manji su za 7% ili za 1,3 miliona KM u odnosu na kraj prošle godine. Prihodi od kamata iznose 9,0 miliona KM ili 53% ukupnih prihoda i manji su za 1% u odnosu na isti period prošle godine. Operativni prihodi iznose 7,9 miliona KM ili 47% ukupnih prihoda i manji su za 13% u odnosu na kraj 2008. godine. U strukturi operativnih prihoda, najveće smanjenje imamo na ostalim operativnim prihodima za 67% ili 2,5 miliona KM (sa 31.12.2008. godine ovi prihodi iznosili su 3,7 miliona KM).

Ukupni rashodi iznose 16,7 miliona KM i veći su za 2% ili za 357 hiljada KM u odnosu na isti period prošle godine. U strukturi ukupnih rashoda najveće učešće 60% ili 10,0 miliona KM imaju operativni rashodi i manji su za 9% ili 967 hiljada KM u odnosu na 31.12.2008. godine. U strukturi operativnih rashoda, imamo smanjenje nematerijalnih troškova za 18% i troškova poreza za 78%.

Banka je sa 31.12.2009. godine ostvarila neto dobit u iznosu 148 hiljada KM i u odnosu na bilans stanja manja je za 51 hiljadu KM. Razlika u dobiti kroz bilans stanja i bilans uspjeha u iznosu od 51 hiljadu KM odnosi se na prenos revalorizacionih rezervi direktno u neraspoređenu dobit za osnovna sredstva koja su u 2009. godini stavljena van upotrebe i time se ukidaju njihove rezerve.

Pokazatelji profitabilnosti Banke pogoršani su u odnosu na isti period prošle godine. Prinos na aktivu sa 31.12.2009. godine iznosi 0,1% (i daleko je ispod prosjeka od 1%) i u odnosu na kraj prošle godine (1,4%) manji je za 1,3 procentna poena. Povrat

na kapital iznosi 0,6% i u odnosu na kraj 2008. godine (7,2%) manji je za 6,6 procentnih poena. I ovaj pokazatelj je daleko ispod prosjeka od 10%.

Profitabilnost je osnovni pokazatelj sposobnosti Banke da snosi rizike i da poveća svoj kapital, odnosno da Banka uspješno upravlja svojom aktivom i pasivom. Zarade ne mogu biti izvor kapitalnog jačanja Banke.

6. Zaključak

- Novčana sredstva imaju visoko učešće u ukupnoj aktivi (41%), uz istovremeni pad kreditne aktivnosti, što se može nepovoljno odraziti na profitabilnost Banke u narednom periodu.
- Dospjela potraživanja i nekvalitetna aktiva još uvijek nisu na zabrinjavajućem nivou, ali je prisutan trend rasta.
- Depoziti stanovništva čine 45% ukupnih depozita Banke.
- Ulaganja u poslovni prostor i ostalu fiksnu aktivu su na gornjoj granici i iznose sa 31.12.2009. godine 50% od osnovnog kapitala.
- Neto dobit sa 31.12.2009. godine iznosi 148 hiljada KM.

2. STUDIJA SLUČAJA BR. 2 – Likvidacija banke “XY”

Kada banka zapadne u teškoće osnovna uloga regulatora nije da odmah pokrene postupak likvidacije. U problematičnu banku se prvo uvodi privremena uprava, pa ako se u tom postupku ne otklone nastali problemi započinje se sa procesom likvidacije banke. Kako se to primjenjuje u praksi prikazaćemo kroz studiju slučaja banke “XY”.

BANKA "XY"

PRIVREMENI UPRAVNIK

Dana, 22.10.20XX.

IZVJEŠTAJ O RADU PRIVREMENOG UPRAVNIKA

U skladu sa članom 57. Zakona o bankama Republike Srpske i članom 12. Zakona o regulatoru, regulator rješenjem od 21.08.20XX. godine imenovanjem privremenog upravnika uveo je privremenu upravu u banci "XY".

Preuzimanje banke, od strane Interventnog tima i privremenog upravnika, završeno je sa 27.08.20XX. godine.

U momentu uvođenja privremene uprave u banci je bilo zaposleno 89 radnika i jedan radnik je suspendovan sa radnog mjesta (direktor banke). Blokirana su sva sredstva sa 20.08.20XX. godine i obustavljene sve isplate po depozitima.

Banka je nastavila poslovanje sa 03.09.20XX. godine. Poslovanje banke je ograničeno. Usmjereno je na naplatu kredita, obezbjeđenje i prikupljanje depozita i obavljanje platnog prometa. Platni promet u zemlji i inostranstvu iz tekućeg priliva odvija se normalno i bez zastoja, kako za privredu, tako i za građane. Za građane, iz osnova novih priliva, se redovno vrše isplate inostranih penzija i doznaka, kao i isplate u domaćoj valuti sa tekućih, žiro računa i štednih knjižica.

Realizujući zadatke utvrđene u Planu provođenja privremene uprave urađeno je sljedeće:

Depoziti

U cilju zaštite depozitara, a provodeći plan privremene uprave, saglasno pozitivnim propisima, odlučeno je da se za isplatu blokiranih depozita primijene prioriteti isplate utvrđeni članom 67. Zakona o bankama Republike Srpske. Na dan uvođenja privremene uprave obaveze prema građanima iznosile su:

Vrsta depozita	Broj partije	Iznos u hilj. KM
1. Žiro računi	225	15,1
2. Tekući računi	8.234	77,4
3. Štednja u domaćoj valuti	3.032	167,2
4. Devizna štednja	1.212	262,2
UKUPNO:	12.703	522,0

Izvor: Izvještaj privremenog upravnika banke XY

Isplata ovih depozita vršiće se zavisno od priliva sredstava na žiro račun iz osnova naplate kredita (jedini izvor).

Do početka rada banke (03.09.20XX. godine) naplatom kredita stvoreni su uslovi za isplate depozita najugroženijih kategorija građana – invalidnine i primanja familija poginulih boraca – sa saldima do 100 KM. Obaveze po ovim depozitima iznose 33 hiljade KM, a odnose se na 2.334 partije.

Priliv sredstava po osnovu naplate kredita omogućio je isplate obaveza sa većim saldima, tako da su 20.09.20XX. godine počele isplate salda do 200 KM, a 28.09.20XX. godine i obaveze po deviznoj štednji sa saldima do 200 DEM.

Obaveze po depozitima na bazi ovih kriterija iznose 126,6 hiljada KM i sredstva su u cjelini obezbijeđena.

Sa 30.09.20XX. godine od ovih depozita isplaćeno je samo 46 hiljada KM, a sa 19.10.20XX. godine 62 hiljade KM.

Potraživanja banke

Preuzimanjem kontrole nad bankom urađeni su pregledi svih potraživanja (po kreditima: otplata i kamata, naknada, zakupnine i utužena potraživanja). Do kraja avgusta kontaktirani su svi bančini dužnici. Dogovori za izmirenje obaveza postignuti su sa nekoliko većih bančinih dužnika u tranšama. Do kraja septembra ovi dogovori su poštovani. Izanalizirani su dugoročni krediti i otkazani su u svim slučajevima gdje se zajmoprimac ne pridržava ugovora. Za utužena potraživanja kontaktiran je nadležni sud i traženo ubrzanje sudskih procesa. Za sve ostale povećan je angažman zaposlenih radnika, sa ciljem što efikasnije i brže naplate.

Svim dužnicima sa kojima se nije uspjela dogovoriti dinamika plaćanja obaveza, posredstvom regulatora izvršena je blokada žiro računa kod svih banaka 05.09.20XX. godine.

U periodu 20.08.-30.09.20XX. godine naplaćeno je:

- glavnice	135,8 hilj. KM
- kamate	24,2 hilj. KM
- naknade	19,4 hilj. KM
- zakupnine	8,0 hilj. KM
Ukupno:	184,0 hilj. KM

Izvor: Izvještaj privremenog upravnika banke XY

Sa 19.10.20XX. godine naplaćeno je 255 hiljada KM.

Ova sredstva prevashodno se mogu koristiti za isplate po blokiranim depozitima invalida i porodica poginulih boraca, a zatim obaveza privremene uprave.

Računovodstvo

U cilju praćenje troškova, obaveza i rezultata privremene uprave, na projektu glavne knjige koja se vodi na host računaru analitička konta prevedena su sa devetocifrenih na desetocifrene oznake. Postojeća konta, odnosno knjigovodstveni računi (sa 20.08.20XX. godine) za desetu cifru dobili su oznaku nule. Za sve transakcije u periodu privremene uprave, a odnose se na poslove do 20.08.20XX. godine deseta cifra je jedan. Sve transakcije koje se odnose na period privremene uprave deseta cifra ima oznaku pet.

Ovakvo rješenje glavne knjige omogućava odvojeno praćenje i sagledavanje novih i starih tokova, novih i starih obaveza i na ovaj način su vođene knjigovodstvene evidencije u banci "XY".

Knjigovodstvene evidencije su ažurne i uredne.

Cijene usluga i zakupa

Po uvođenju privremene uprave izvršena je analiza Tarife bankarskih kamata i naknada. Analizom je utvrđeno da su neki bankarski poslovi vođeni bez naknade ili sa niskim stopama. Izvršena je korekcija stopa i utvrđena nova Tarifa sa primjenom od 03.09.20XX. godine.

Od ukupnog poslovnog prostora, oko 20% je izdato pod zakup. Analizirana je cijena zakupa i konstatovano da je cijena niža od cijene zakupnina u gradu, pa je izvršena korekcija na 10 KM po 1 m² sa primjenom od 01.10.20XX. godine. Istovremeno su promijenjeni uslovi obračuna i plaćanja na plaćanje tri mjeseca unaprijed. Zaoštreno je pitanje naplate potraživanja po zakupu i neuredni zakupoprimalci se utužuju.

Zaposleni i plate

U momentu uvođenja privremene uprave u banci je bilo zaposleno 89 radnika. Oko 40% godišnjih odmora bilo je iskorišteno. S obzirom da za poslove u banci ne treba ovaj broj radnika, a u skladu sa Planom provođenja privremene uprave, radnicima koji nisu koristili godišnji odmor data su rješenja za korištenje godišnjeg odmora. Pored toga, u periodu privremene uprave smanjena je osnovica za obračun plata sa 100 na 68 KM. Zbog mogućnosti korištenja zdravstvenog osiguranja uplaćen je doprinos po obračunu plata za prvih dvadeset dana avgusta, a za juli je napravljen protokol sa Fondom zdravstvenog osiguranja, gdje je usaglašeno plaćanje u tranšama u novembru i decembru.

Prodaja banke

Koristeći bilansne podatke sa 20.08.20XX. godine, urađena je informacija o banci "XY" u cilju ponude i prezentacije banke za potencijalne kupce u skladu sa zakonskim mogućnostima i ovlaštenjima privremenog upravnika.

Ponuda je poslana u pet banaka za koje je ocijenjeno da bi mogle imati interesa. Na ponudu su reagovala "A", "B" i "C" banka.

Cilj ove informacije su zadnji pokušaji prodaje banke ili dijela banke u kojem bi bilo koncentrisano jezgro bankarskih poslova iz ove banke prije njene likvidacije, s obzirom da banka nema zakonske uslove za opstajanje.

Finansijski rezultat**Bilans stanja**

(u hilj. KM)

	20.08.20XX.	%	30.09.20XX.	%	Index
1) Novčana sredstva	51	0,7	290	3,9	568
2) Krediti	940	12,8	831	11,2	88
3) Fiksna aktiva	6.260	85,4	6.239	84,1	99
4) Ostala aktiva	172	2,3	191	2,5	111
5) Minus: rezerve za potencijalne kredite	95	1,2	139	1,7	146
Ukupna aktiva:	7.328	100,0	7.412	100,0	101
6) Depoziti	2.488	33,9	2.580	34,8	104
7) Obaveze po kreditima	80	1,1	80	1,1	100
8) Ostale obaveze	1.958	26,7	2.050	27,6	105
9) Posebne rezerve	695	9,5	637	8,6	92
10) Kapital	2.107	28,8	2.065	27,9	98
Ukupna pasiva:	7.328	100,0	7.412	100,0	101

Izvor: Izvještaj privremenog upravnika banke XY

U periodu privremene uprave, bilans staja povećan je za 1%. Porast je rezultirao povećanim aktivnostima oko prikupljanja depozita, naplate kredita i dospjelih potraživanja, obračuna kamata i naknada, brige za likvidnost banke i osiguranja novih depozita. U aktivi, povećano je učešće novčanih sredstava sa 0,7% na 3,9%. Povećanje novčanih sredstava rezultat je naplate kredita, kamata, naknada, zakupnina i novih depozita. Zbog ograničenih aktivnosti banke nije bilo novih kreditnih aktivnosti, te po tom osnovu nije bilo trošenja novčanih sredstava. Odliv sredstava bio je samo po osnovu novih obaveza, novih depozita i starih depozita.

Fiksna aktiva smanjena zbog otpisa, odnosno amortizacije. U ukupnoj aktivi fiksna aktiva učestvuje sa 84,1%. Cijeli poslovni prostor banka nije ni ranije koristila. Trenutno je pod zakupom oko 20%. Cijene zakupa su i nakon korekcije nedovoljne da pokriju troškove amortizacije, održavanja, osiguranja, čuvanja i ostalih troškova. Stoga treba pod hitno prodati višak prostora ukoliko ne bi išla prodaja banke u cjelini. Ostala aktiva povećana je za 11% zbog obračuna kamata i naknada.

Povećane su rezerve za potencijalne gubitke za 44 hiljade KM, odnosno 46% zbog prenosa kredita sa nedospjelih na dospjele i povećanih kamata. Uvođenjem privremene uprave, svim zajmoprimcima koji nisu bili uredni u otplati glavnice i kamate otkazani su dugoročni krediti. Zbog toga je na dospjele kredite preknjiženo 511 hiljada KM.

U strukturi pasive, povećano je učešće depozita i ostalih obaveza. Na povećanje ostalih obaveza uticale su neisplaćene, a ukalkulisane bruto plate, neplaćene obaveze po osnovu osiguranja imovine, naknade regulatoru, troškovi telefona i ostali troškovi režije.

U cjelini je ispunjena obaveza u pogledu propisanog nivoa obavezne rezerve kod Centralne banke.

Bilans uspjeha

- Prihodi i rashodi ostvareni u periodu 20.08.-30.09.20XX. godine –

(u hilj. KM)

1) Prihodi od kamata	43	43
2) Rashodi od kamata	5	5
3) Operativni prihodi		91
- prihodi od poslov. u deviz.	2	
- naknade za vanbil.	12	
- naknadeza izvršene usluge	8	
- ostale naknade	69	
4) Operativni rashodi		170
- troškovi režija	48	
- direktni troškovi	7	
- trošak plate	53	
- trošak fiksne aktive	44	
- ostali operativni troškovi	18	
5) Prihodi umanjeni za rashod - Gubitak		41

Izvor: Izvještaj privremenog upravnika banke XY

Iz tabele prihoda i rashoda vidi se finansijski rezultat privremene uprave za mjesec i 10 dana. Ovaj period završen je sa negativnim rezultatom i pored svih restriktivnih mjera preduzetih oko naplate kamata i smanjenja troškova. Naime, od ukupno naplaćene kamate za devet mjeseci 21% je naplaćeno za ovih 40 dana i 12% operativnih prihoda.

U rashodima za devet mjeseci rashodi za ovih 40 dana čine samo 6,6%. Za troškove plata smanjena je osnovica za obračun sa 100 na 68 KM, koja nije imala potpun efekat zbog godišnjih odmora. Međutim, ukupni troškovi i troškovi rezervisanja za gubitke su visoki i rezultat je gubitak u iznosu od 41 hiljadu KM.

Kasniji podaci su nešto bolji zbog veće naplate otpisanih potraživanja.

REZIME – OCJENA STANJA I PRIJEDLOZI

- U analiziranom periodu banka je povećala svoju likvidnost, ali ispod nivoa potrebnih sredstava za izvršenje obaveze prema stanju na dan 20.08.20XX. godine.
- Smanjeni su troškovi po svim segmentima.
- Održane su aktivnosti banke kroz platni promet u zemlji i inostranstvu, isplate građanima tekućih priliva, naplata potraživanja.
- Odmrzavanje depozita sa stanjem 20.08.20XX. godine prema Planu privremenog upravnika i u skladu sa realizacijom plana.
- Banka je solventna jer su obaveze manje od aktive, ali joj je struktura aktive neodgovarajuća.

- Banka nema dovoljno kapitala i mora se transformisati kroz prodaju u cjelini ili likvidirati.
- Ima previše radnika. Otpuštanje radnika riješiti sa otpremninom ili neki drugi vid. Za ovaj nivo posla potrebno je oko 20 zaposlenih.
- Ubrzati razgovore sa potencijalnim kupcem "A" bankom, s obzirom na izraženi interes za cjelinu banke.
- Bržom transformacijom troškovi će biti manji.
- Nastaviti sa naplatom potraživanja.

U slučaju da ne ide prodaja banke, predlaže se oduzimanje dozvole za rad banke i likvidacija banke.

Za likvidaciju banke za početak bi trebalo oko 18 zaposlenih i zavisno od toka likvidacije broj radnika bi se smanjivao.

Period likvidacije ne mogu procijeniti, s obzirom na veliku fiksnu aktivu koja bi se trebala prodati. Osim toga, najveća potraživanja su od državnih preduzeća i naplata istih na bilo koji način (dogovorno, tužba, hipotekarna tužba) zbog nedovršenog procesa privatizacije neće ići brzo. Takođe, za utužena potraživanja zbog sporosti sudova likvidacija će duže trajati.

BANKA "XY"

PRIVREMENI UPRAVNIK

Dana, 20.11.20XX.

DOPUNA IZVJEŠTAJA O RADU PRIVREMENOG UPRAVNIKA OD 22.10.20XX. godine

U vremenu od 21.10.20XX-21.11.20XX. godine došlo je do promjena:

- Finansijsko stanje promijenjeno je u nekim segmentima na bolje, u nekim na gore:
 - novčana sredstva se smanjuju
 - smanjuju se potraživanja po kreditima
 - ostala aktiva raste
 - blagi pad depozita
 - smanjuju se ostale obaveze
 - povećava se kapital zbog smanjenja gubitka na poslovanju.

Ove promjene ne mogu bitno mijenjati stanje u banci sa stanovišta potrebnog kapitala.

- Povučena su rješenja za blokade žiro računa dužnika kod svih banaka, što se negativno odrazilo na naplatu potraživanja i uopšte na finansijsku disciplinu, te je intenzitet naplate potraživanja sasvim pao.
- Za rješavanje viška radnika tražen je stav Ministarstva finansija – Vlade i nije dobijen. Naime, rješavanje viška zaposlenih u vrijeme privremene uprave nosi sa sobom troškove otpremnina i otkaznog roka. Ovi izdaci pokrivaju se preko gubitka na teret kapitala.

Rješavanje viška zaposlenih u likvidaciji banke nema ove izdatke.
- Ministarstvu finansija predloženo je poravnanje po kome bi Budžet za namirenje svojih potraživanja od banke preuzeo kredite (dugove) državnih preduzeća i dio poslovnog prostora.

Ni po ovom prijedlogu Ministarstvo finansija se nije oglasilo.

- Održane su aktivnosti banke kroz platni promet u zemlji i inostranstvu, isplate građanima iz tekućih priliva, a za stare depozite iz naplate potraživanja.

Stanje novčanih sredstava 19.11.20XX. godine:

- žiro račun i blagajna u KM	399.708 KM
<u>- devizni računi i blagajna</u>	<u>81.156 KM</u>
Ukupno:	480.936 KM

Obaveze stvorene u vrijeme privremene uprave koje imaju prioritet su:

- obaveze prema trećim licima	24.118 KM
- obaveze za nove depozite u KM	291.374 KM
- obaveze za nove depozite u devizama	62.514 KM
- procjena obaveza za plate za X mjesec	40.000 KM
Ukupno:	418.006 KM

Razlika sredstava na obavezama 62.930 KM

Izvor: Izvještaj privremenog upravnika banke XY

Ova sredstva se trebaju koristiti za isplate stanovništvu, jer su kroz program Privremenog upravnika za to obezbijedena. Naime, isplate ovih sredstava do sada iznose 87.000 KM, a kroz naplatu i utvrđene prioritete planirana su cca 150.000 KM.

- Potencijalni kupac "A" banka je odustao od kupovine banke.

S obzirom da ne ide prodaja banke, ostaje raniji prijedlog kao jedino rješenje, a to je oduzimanje dozvole banci za rad i likvidacija.

- Za ovakvo rješenje urađen je prijedlog sistematizacije radnih mjesta.

U prilogu izvještaja dostavlja se:

- Bilans stanja i uspjeha
- pregled kretanja novčanih sredstava
- pregled obaveza
- sistematizacija.

S poštovanjem,

Privremeni upravnik

BANKA "XY"
U LIKVIDACIJI

IZVJEŠTAJ O RADU
LIKVIDACIONOG UPRAVNIKA
sa 31.05.20XX. godine

_____, juni 20XX.

U izvještajima o radu likvidacionog upravnika za period od 01.04.20XX. do 19.03.20XX. godine dati su podaci po stanju na dan 19.03.20XX. godine, o sredstvima i obavezama "XY" banke u likvidaciji, odnosno podaci o likvidiranoj aktivi, stanju gotovine, izvršenim isplatama po prioritetima utvrđenim članom 67. Zakona o bankama, evidentirane u poslovnim knjigama, kao i stanju obaveza prema povjeriocima koji su prijavili svoja potraživanja od Banke u likvidacionom postupku.

U ovom Izvještaju obuhvaćene su aktivnosti koje su se dešavale u periodu od 19.03.20XX. do 22.05.20XX. godine, kada je otvoren stečajni postupak nad Bankom, odnosno podaci su dati sa 31.05.20XX. godine, s obzirom da nema bitnih promjena u odnosu na utvrđeni datum.

OPERATIVNE AKTIVNOSTI

Izvršeno je otkazivanje usluga korištenja vode, odvoza smeća i elektrodistribucije sa 01.04.20XX. godine, s obzirom da ne postoji potreba daljeg korištenja. Za potrebe Banke u likvidaciji zadržane su dvije telefonske linije.

Dana 30.05.20XX. godine zaprimljeno je rješenje nadležnog suda da je sa 22.05.20XX. godine otvoren stečajni postupak nad "XY" bankom.

POSTUPCI KOJI SE VODE PRED SUDOVIMA U RS U KORIST I NA TERET BANKE

U odnosu na stanje dato sa 19.03.20XX. godine, promjena u izvještajnom periodu je bilo, u postupcima koji se vode pred sudovima u Republici Srpskoj.

Novih sporova u korist Banke nije bilo.

Kada je riječ o sporovima koji se vode na teret Banke, uz postojeće po stanju na dan 19.03.20XX. godine, podnijete su tužbe:

- radni spor, od strane bivše radnice Banke za materijalno obeštećenje u isplati razlike plata i otpremnina po cijeni rada utvrđenoj Kolektivnim ugovorom;
- privredni spor radi raskida ugovora o hipoteci po kreditu koji je prenešen na drugu banku. Postupak se vodi kod nadležnog suda po žalbi banke "XY".

AKTIVNOSTI NA RJEŠAVANJU POTRAŽIVANJA DEPOZITARA I POVJERILACA

U izvještaju za period od 01.04.20XX. do 19.03.20XX. godine dati su podaci o izvršenim isplatama obaveza Banke u skladu sa odredbama člana 67. Zakona o bankama po utvrđenom redoslijedu prioriteta isplata obaveza u procesu likvidacije i stečaja Banke.

Podatke o obavezama prema povjeriocima, u izvještajnom periodu, dajemo u nastavku.

Stanje obaveza Banke prema povjeriocima na dan 31.05.20XX. godine iznosi

O P I S	(u KM/000)			
	Stanje 31.03.20XX	Stanje 31.12.20XX	Stanje 19.03.20XX	Stanje 31.05.20XX
1. Depoziti ukupno:	85.395			
u tome u stranoj valuti	874			
rn. 450-453 od banaka u domaćoj valuti	874			
rn. 500-504 – transakcioni računi	55.774			
rn. 505-509 – ostali depoziti	50.326			
rn. 525-529 – dospjela kta. i naknada	230			
u stranoj valuti	5.218			
rn. 54-544 – transakcioni računi	28.747			
rn. 579 – ostale finan. obaveze	27.598			
negativan saldo din. žiro računa	1.149			
2. Druge obaveze	792.365			
Obaveze za neto zarade	186.084			
Obaveze za poreze i doprinose	177.762			
Ostale obaveze	455.455			
u tome: dobavljači razlika	133.153	50.289	4.151	1.265
otpremnine, regres i obaveze				
prema zaposlenima				
Rezerve	3.172.476	3.166.485	3.166.485	378.013

Izvor: Izvještaj likvidacionog upravnika banke XY

U izvještajnom periodu ukalkulisane obaveze iznose 1.265 KM, a odnose se na obaveze po ugovoru o djelu i troškovi telefona.

GUBITAK BANKE

Visina i struktura gubitka Banke do 19.03.20XX. godine data je u izvještaju o radu i isti je bio utvrđen u visini od 6.340.086 KM.

Sa 31.05.20XX. godine gubitak Banke iznosi 3.545.372 KM.

Gubitak je smanjen u odnosu na izvještajni period od 19.03.20XX. godine za 2.698.867 KM, a proističe najvećim dijelom od ukidanja rezervisanja po garanciji koja je isknjižena, po nalogu naručioca posla regulatora.

Iskazani gubitak sa 31.05.20XX. godine sastoji se iz gubitka Banke:

- gubitak iz ranijih godina u iznosu od 1.758.736 KM,
- gubitak od 01.01.20XX. do 31.05.20XX. godine 1.786.636 KM.

U nastavku dajemo strukturu prihoda i rashoda u izvještajnom periodu:

1. Bruto gubitak:	
- troškovi likvidacione uprave	16.663
- troškovi poreza (prepis nekretnina, porez na imovinu)	11.414
- sudske administrativne takse, kazne i penali	1.050
- gubici po osnovu rashodovanih i otpisani osnovnih sredstava isknjiženi na osnovu memoranduma saglasnosti	61.910
- gubici po osnovu prodane opreme ispod knjigovodstvene vrijednosti na osnovu memoranduma saglasnosti	21.253
- troškovi rezervisanja po garanciji preduzeća "Z"	261.915
Ukupno:	374.105
2. Prihodi	
- prihodi od smanjenja obaveza po memorandumu saglasnost (SWIFT)	19.809
- smanjenje rezervisanja za plaćenu kiriju – Finansijska policija	1.005
- ostali finansijski prihodi -berza	2.777
- prihodi od ukidanja rezervisanja	3.049.382
Ukupno:	3.072.973
3. Neto dobitak (2-1)	2.698.867

Izvor: Izvještaj likvidacionog upravnika banke XY

AKTIVNOSTI NA RJEŠAVANJU STATUSA AKTIVE BANKE

Aktiva Banke u likvidacionom postupku

U izvještajima do 19.03.20XX. godine dati su podaci o likvidiranoj aktivi i načinu rješavanja aktive Banke.

Sredstva Banke u izvještajnom periodu iznose:

OPIS	Stanje 31.03.20XX.	Stanje 31.12.20XX.	Stanje 19.03.20XX.	Stanje 31.05.20XX.
1. Gotovina i žiralna sredstva	144.178	510.999	463.441	457.995
2. Krediti i plasmani	12.011	-	-	-
2.1. Krediti	5.000	-	-	-
2.2. Dospjele kamate i naknade	6.497	-	-	-
2.3. Ček u str.val.poslani na naplatu	514	-	-	-
3. Građevinski objekti	2.865.211	-	-	-
4. Oprema	125.142	88.163	-	-
5. Druga sredstva	293.342	-	-	-
- od toga za prodane objekte	215.560	-	-	-
- sitan inv. kan.mat.zakupnine i dr.	77.782	-	-	-
u tome:				
proc. opreme za naplatu zakupnine, potraž. po zakupninama i berza		4.009	8.769	6.547
Vanbilansna aktiva utužena	86.776,92	110.048	110.048	112.846

Izvor: Izvještaj likvidacionog upravnika banke XY

Iz pregleda je vidljivo da se bilansna aktiva Banke sastoji iz novčanih sredstava u iznosu od 458/ha KM i potraživanja u visini od 6,5/ha KM, od čega su potraživanja od Berze po osnovu osnivačkog uloga 2,8/ha KM, a potraživanja po zakupninama 3,7/ha KM.

Ukupni dugovi za neplaćene zakupnine iznose 3,8/ha KM.

Vanbilansna evidencija

Vanbilansna pozicija Banke u izvještajnom periodu se mijenjala za isknjiženu garanciju preduzeća "XXXX".

Vanbilansna pozicija sa 31.05.20XX. godine iznosi ukupno 1.780.983,80 KM, od čega se odnosi na:

- neutralni i pasivni vanbilans iznos od 1.333.285,00 KM
- na aktivnu vanbilansnu evidenciju Banke 447.698,99 KM
- od čega su:
 - potraživanja po osnovu kredita, kamata, naknada i zakupnina 112.845,88 KM, koja su 99% utužena i
 - po osnovu garantovanih obaveza 335.845,11 KM.

Po stanju na dan 31.05.20XX. godine i dalje postoje nedefinisane obaveze Banke po:

1. Garanciji Banke date inodobavljaču "YYY" za kupljena dva autobusa za potrebe "BBB" sa rokom važnosti 10.10.20XX. godine u iznosu od 267.260,44 KM. Preduzeće "BBB" u međuvremenu se privatizovalo i nije izmirivalo obaveze od 01.04.20XX. godine za kupljene autobuse. Prema informacijama, u toku je reprogramiranje obaveza po kreditu od strane "YYY". Po ovoj garanciji bile su formirane rezerve za dobru aktivu u visini od 2%, a u izvještajnom periodu ova garancija je klasifikovana u kategoriju "E" rizika i formirane su rezerve u visini od 100%.

2. Izdata super garancija od 21.07.20XX. godine "CCC" za garantovanje plaćanja obaveza "KKK", na iznos od 143.000,00 KM, a čije je stanje neizmirenih obaveza na izvještajni dan 67.592,67 KM. Iskup garancije od strane "CCC" zatražen je 23.01.20XX. godine.

RASPOLOŽIVA SREDSTVA

Imajući u vidu raspoloživa sredstva Banke, te visinu utuženih potraživanja koja se ne mogu likvidirati u razumnom roku, s jedne strane i visinu obaveza Banke po garancijskom potencijalu i prema akcionarima Banke s druge strane, zatraženo je sprovođenje stečajnog postupka.

AKTIVNOSTI U TOKU

Dana 22.05.20XX. godine nad "XY" bankom uveden je stečajni postupak, rješenjem nadležnog suda.

U narednom periodu predstoje aktivnosti podmirenja povjerioca iz stečajne mase.

Prilog:

Sporovi koji se vode pred sudovima,

Likvidacioni upravnik

Pregled vanbilansne pozicije

BILANS USPJEHA
- u likvidaciji -
u periodu od 31.12.20XX. do 31.05.20XX. godine

(u KM)

Grupa računa račun	POZICIJA	Oznaka za AOP			Iznos preth. god.(poč.st.) 31.12.20XX	Iznos tekuće godine		
						Bruto	Ispr. vrijedn.	Neto (5-6)
1	2	3			4	5	6	7
	AKTIVA							
	A. PLASMANI (002+006+010+025+038)	0	0	1	510.999	457.995	-	457.995
00	I Gotovina i gotovinski ekvivaletni (003 do 005)	0	0	2	510.999	457.995	-	457.995
000 do 002	1. Gotovina i gotov. ekvivalenti u domaćoj valuti	0	0	3	510.999	457.995	-	457.995
003 do 007	2. Gotovina i gotov. ekvivalenti u stranoj valuti	0	0	4	-	-	-	-
008	3. Zlato i ostali plemeniti metali	0	0	5	-	-	-	-
01	II Depoziti kod Centralne banke i kratkoročne HOV koje se mogu refinansirati kod Centralne banke (007 do 009)	0	0	6	-	-	-	-
010	1. Obavezna rezerva kod Centralne banke	0	0	7	-	-	-	-
011	2. HOV Centralne banke	0	0	8	-	-	-	-
012	3. Ostali kratkoročni depoziti i HOV	0	0	9	-	-	-	-
	III Krediti i plasmani bankama i drugim finansijskim organizacijama (011+017)	0	1	0	-	-	-	-
	1. Krediti i plasmani u domaćoj valuti bankama i drugim fin. organizacijama (012 do 016)	0	1	1	-	-	-	-
100 do 101	a) Opozivi krediti i plasmani u domaćoj valuti bankama i drugim fin. organizacijama	0	1	2	-	-	-	-
102 do 105	b) Kratkoročni krediti i plasmani u domaćoj valuti bankama i drugim fin.organizacijama	0	1	3	-	-	-	-
11	v) Dospjela kamata i naknada u domaćoj valuti bankama i drugim fin. organizacijama	0	1	4	-	-	-	-
12	g) Dugoročni krediti i plasmani u domaćoj valuti bankama i drugim fin.organizacijama	0	1	5	-	-	-	-
13	d) Ostali finansijski plasmani u domaćoj valuti bankama i drugim fin. organizacijama	0	1	6	-	-	-	-
	2) Krediti i plasmani u stranoj valuti bankama i drugim fin.organizacijama (018 do 024)	0	1	7	-	-	-	-
150 do 151	a) Opozivi krediti i plasmani u stranoj valuti bankama i drugim fin.organizacijama	0	1	8	-	-	-	-
152 do 155	b) Kratkoročni krediti i plasmani u stranoj valuti bankama i drugim fin.organizacijama	0	1	9	-	-	-	-
16	v) Dospjela kamata i naknada u stranoj valuti od banaka i drugih fin. organizacija	0	2	0	-	-	-	-
17	g) Dugoročni krediti i plasmani u stranoj valuti bankama i drugim fin. organizacijama	0	2	1	-	-	-	-
180 do 184	d) Ostali finansijski plasmani u stranoj valuti bankama i drugim fin.organizacijama	0	2	2	-	-	-	-
185	d) Obavezni devizni depoziti kod Centralne banke	0	2	3	-	-	-	-
186	e) Ostali devizni plasmani	0	2	4	-	-	-	-
	IV Krediti i plasmani komitenata (026+032)	0	2	5	-	-	-	-
	1. Krediti i plasmani u domaćoj valuti komitenata (027 do 0319)	0	2	6	-	-	-	-
20	a) Opozivi krediti i plasmani u domaćoj valuti komitenata	0	2	7	-	-	-	-
21	b) Kratkoročni krediti i plasmani u domaćoj valuti komitenata	0	2	8	-	-	-	-
22	v) Dospjela kamata i naknada u domaćoj valuti od komitenata	0	2	9	-	-	-	-
23	g) Dugoročni krediti i plasmani u domaćoj valuti komitenata	0	3	0	-	-	-	-

24	d) Ostali finansijski plasmani u domaćoj valuti komitenata	0	3	1	-	-	-	-
	2. Krediti i plasmani u stranoj valuti komitenata (033 do 037)	0	3	2	-	-	-	-
25	a) Opozivi krediti i plasmani u stranoj valuti komitenata	0	3	3	-	-	-	-
26	b) Kratkoročni krediti i plasmani u stranoj valuti komitenata	0	3	4	-	-	-	-
27	v) Dospjela kamata i naknada u stranoj valuti od komitenata	0	3	5	-	-	-	-
28	g) Dugoročni krediti i plasmani u stranoj valuti komitenata	0	3	6	-	-	-	-
29	d) Ostali finansijski plasmani u stranoj valuti komitenata	0	3	7	-	-	-	-
30	V Hartije od vrijednosti javnog sektora namijenjene prodaji (039 do 041)	0	3	8	-	-	-	-
300 do 301	1. HOV javnog sektora namijenjene prodaji	0	3	9	-	-	-	-
302 do 307	2. Ostale HOV namijenjene prodaji	0	4	0	-	-	-	-
308 do 309	3. Drugi plasmani namijenjeni prodaji	0	4	1	-	-	-	-
	B. STALNA SREDSTVA (043+044+045+046+047)	0	4	2	88.163	-	-	-
31	I Dugoročna ulaganja u HOV	0	4	3	-	-	-	-
320 do 323	II Učešće u kapitalu povezanih pravnih lica	0	4	4	-	-	-	-
324 do 327	III Učešće u kapitalu drugih pravnih lica	0	4	5	-	-	-	-
33	IV Nematerijalna ulaganja	0	4	6	-	-	-	-
34	V Osnovna sredstva (048 do 052)	0	4	7	88.163	-	-	-
340	1. Zemljište	0	4	8	-	-	-	-
341	2. Građevinski objekti	0	4	9	0	-	-	-
342	3. Oprema	0	5	0	88.163	-	-	-
343	4. Ostala stalna sredstva	0	5	1	-	-	-	-
344	5. Avansi i osnovna sredstva u pripremi	0	5	2	-	-	-	-
350	V. UPISANI NEUPLAĆENI KAPITAL	0	5	3	-	-	-	-
355	G. SOPSTVENE AKCIJE	0	5	4	-	-	-	-
37	D. DRUGA SREDSTVA	0	5	5	4.009	6.547	-	6.547
38	Đ. AKTIVNA VREMENSKA RAZGRANIČENJA (057+058+059)	0	5	6	-	-	-	-
380 do 383	I Razgraničenja potraživanja za obračunate prihode	0	5	7	-	-	-	-
384 do 387	II Razgraničeni rashodi	0	5	8	-	-	-	-
388 do 387	III Ostala aktivna vremenska razgraničenja	0	5	9	-	-	-	-
39	E. GUBITAK (061)	0	6	0	6.255.263	3.545.372	-	3.545.372
390	1. Gubitak iznad sopstvenog kapitala	0	6	1	-	-	-	-
	Ž. POSLOVNA AKTIVA (001+042+053+054+055+056+060)	0	6	2	6.858.434	4.009.914	-	4.009.914
82	Z. VANPOSLOVNA AKTIVA	0	6	3	-	-	-	-
	I. UKUPNA AKTIVA	0	6	4	-	-	-	-

Grupa konta	POZICIJA	Oznaka za AOP			Iznos preth. god. (početno stanje)	Iznos tekuće godine
1	2	3			4	5
	PASIVA					
	1. DEPOZITI I UZETI KREDITI(102+121+140)	1	0	1	-	-
	I Depoziti i krediti od banaka i drugih fin. organizacija (103+112)	1	0	2	-	-
40 i 41	1. Depoziti i krediti u domaćoj valuti od banaka i drugih fin. organizacija (104 do 111)	1	0	3	-	-
400 do 403	a) Transakcioni računi i ostali depoziti po viđenju u domaćoj valuti banaka i dr.fin.organiz.	1	0	4	-	-

404 do 408	b) Opozivi krediti i krediti za dnevnu likvidnost u domaćoj valuti od banaka po osnovu specifičnih poslova	1	0	5	-	-
410 do 413	v) Kratkoročni depoziti u domaćoj valuti banaka i drugih fin. organizacija	1	0	6	-	-
414 do 419	g) Kratkoročni krediti u domaćoj valuti banaka i drugih fin. organizacija	1	0	7	-	-
42	d) Dospjela kamata i naknada u domaćoj valuti prema bankama i dr.fin. organizacijama	1	0	8	-	-
430 do 432	d) Dugoročni depoziti u domaćoj valuti bankama i drugim fin. organizacijama	1	0	9	-	-
433 do 436	e) Dugoročni krediti u domaćoj valuti bankama i drugim fin. organizacijama	1	1	0	-	-
437 do 439	ž) Ostale finansijske obaveze u domaćoj valuti prema bankama i dr. fin. organizacijama	1	1	1	-	-
45 i 46	2. Depoziti i krediti u stranoj valuti od banaka i drugih fin. organizacija (113 do 120)	1	1	2	-	-
450 do 453	a) Depoziti po viđenju u stranoj valuti banaka i drugih fin. organizacija	1	1	3	-	-
454 do 455	b) Opozivi krediti u stranoj valuti od banaka i drugih fin. organizacija	1	1	4	-	-
460 do 463	v) Kratkoročni depoziti u stranoj valuti banaka i drugih fin. organizacija	1	1	5	-	-
464 do 467	d) Kratkoročni krediti u stranoj valuti od banaka i drugih fin. organizacija	1	1	6	-	-
47	d) Dospjela kamata i naknada u stranoj valuti prema bankama i drugim fin. organizacijama	1	1	7	-	-
480 do 482	e) Dugoročni depoziti u stranoj valuti od banaka i drugih fin. organizacija	1	1	8	-	-
483 do 486	ž) Dugoročni krediti u stranoj valuti od banaka i drugih fin. organizacija	1	1	9	-	-
487 do 488	i) Ostale finansijske obaveze u stranoj valuti od banaka i drugih fin. organizacija	1	2	0	-	-
	II Depoziti i krediti od komitenata (122+131)	1	2	1	-	-
50 do 53	1. Depoziti i krediti u domaćoj valuti od komitenata (123 do 130)	1	2	2	-	-
500 do 504	a) Transakcioni računi u domaćoj valuti komitenata	1	2	3	-	-
505 do 509	b) Ostali depoziti po viđenju u domaćoj valuti komitenata	1	2	4	-	-
51	v) Kratkoročni depoziti u domaćoj valuti komitenata	1	2	5	-	-
521 do 524	g) Kratkoročni krediti u domaćoj valuti od komitenata	1	2	6	-	-
525 do 529	d) Dospjela kamata i naknada u domaćoj valuti prema komitentima	1	2	7	-	-
530 do 534	d) Dugoročni depoziti u domaćoj valuti komitenata	1	2	8	-	-
535 do 538	c) Dugoročni krediti u domaćoj valuti od komitenata	1	2	9	-	-
575 do 578	e) Dugoročni krediti u stranoj valuti od komitenata	1	3	8	-	-
579	ž) Ostale finansijske obaveze u stranoj valuti prema komitentima	1	3	9	-	-
580 i 581	III Obaveze za HOV	1	4	0	-	-
	B. DRUGE OBAVEZE (142+143+144+145)	1	4	1	50.289	1.265
582	I Obaveze iz dobiti	1	4	2	-	-
583 do 584	II Obaveze za neto zarade i neto naknade zarada	1	4	3	-	-
585	III Obaveze za poreze doprinose i druge dažbine	1	4	4	-	-
587 do 589	IV Ostale obaveze	1	4	5	50.289	1.265
59	V PASIVNA VREMENSKA RAZGRANIČENJA (147+148+149)	1	4	6	-	-
590 do 593	I Razgraničenja obaveze za obračunate rashode	1	4	7	-	-

594 do 597	II Razgraničeni prihodi	1	4	8	-	-
598 i 599	III Ostala pasivna vremenska razgraničenja	1	4	9	-	-
	G. DUGOROČNA REZERVISANJA (151+152+153+154+155+156)	1	5	0	3.165.480	378.013
800	I Pojedinačna rezervisanja	1	5	1	-	-
801 do 802	II Opšta i posebna rezervisanja	1	5	2	3.165.480	378.013
803	III Rezervisanja za penzije	1	5	3	-	-
		1	5	4	-	-
		1	5	5	-	-
806	VI Ostala dugoročna rezervisanja	1	5	6	-	-
809	D. SUBORDINIRANE OBAVEZE	1	5	7	-	-
81	Đ. KAPITAL I REZERVE (159+162+163+164+168)	1	5	8	3.641.660	3.630.636
	I Ostali kapital (160+161)	1	5	9	3.630.636	3.630.636
810	1. Akcionarski kapital – obične akcije	1	6	0	3.630.636	3.630.636
811	2. Akcionarski kapital – prioritetne akcije	1	6	1	-	-
812	II Emisiona premija	1	6	2	-	-
813	III Revalorizacija rezerve kapitala	1	6	3	-	-
	IV Rezerve iz dobitka (165 do 167)	1	6	4	11.024	-
814	1. Zakonske rezerve	1	6	5	11.024	-
815	2. Posebne rezerve	1	6	6	-	-
816	3. Kursne razlike inostranih operacija	1	6	7	-	-
	V Neraspoređeni dobitak (169+170)	1	6	8	-	-
817	1. Neraspoređeni dobitak ranijih godina	1	6	9	-	-
818	2. Neraspoređeni dobitak tekuće godine	1	7	0	-	-
	VI Gubitak do iznosa sopstvenog kapitala				-	-
	1. Gubitak iz ranijih godina				-	-
	2. Gubitak tekuće godine				-	-
	E. POSLOVNA PASIVA (101+141+146+150+157+158)	1	7	1	6.858.434	4.009.914
83	Ž. VANPOSLOVNA PASIVA	1	7	2	-	-
	Z. UKUPNA PASIVA (171+172)	1	7	3	6.858.434	4.009.914

Izvor: Izvještaj likvidacionog upravnika banke XY

VANBILANSNE POZICIJE

1. VANBILANSNA AKTIVA I PASIVA

Grupa konta	POZICIJA	Oznaka za AOP			Iznos preth. god. (počet.stanje) 30.03.20XX	Iznos na dan bilansa tekuće godine
1	2	3			4	5
90	A. POSLOVI U IME I ZA RAČUN TREĆIH LICA	1	8	1	-	-
	B. USLOVNE OBAVEZE (183 do 188)	1	8	2	-	-
910	I Izdate platne garancije	1	8	3	334.853	334.853
911	II Izdate činidbene garancije	1	8	4	3.049.382	-
912	III Dati avali i akcepti mjenica	1	8	5	-	-
920	IV Jamstva za obaveze	1	8	6	-	-
921	V Imovina za obezbjeđenje obaveza	1	8	7	-	-
93	VI Preuzete neopozive obaveze	1	8	8	-	-
94	V DRUGE VANBILANSNE POZICIJE	1	8	9	1.444.600	1.446.131
	G. UKUPNA VANBILANSNA AKTIVA/PASIVA (181+182+189)	1	9	0	4.828.835	1.780.984

Izvor: Izvještaj likvidacionog upravnika banke XY

1. DEVIZNA POZICIJA

Grupa konta	POZICIJA	Oznaka za AOP			Iznos preth. god. (počet.stanje) 30.03.20XX	Iznos na dan bilansa tekuće godine
1	2	3			4	5
	A. BILANSNE POZICIJE					
	I Poslovna aktiva u stranoj valuti (192-193)	1	9	1	-	-
882	1. Bruto vrijednost poslovne aktive u stranoj valuti	1	9	2	-	-
883	2. Ispravka vrijednosti poslovne aktive u stranoj valuti	1	9	3	-	-
885	II Poslovna pasiva u stranoj valuti	1	9	4	-	-
	B. NETO IZLOŽENOST DEVIZNOM RIZIKU PO BILANSNIM POZICIJAMA					
	1. Neto devizna aktiva (191-194)	1	9	5	-	-
	2. Neto devizna pasiva (194-191)	1	9	6	-	-
887	B. VANBILANSNE POZICIJE Uslovne obaveze u stranoj valuti	1	9	7	-	-
	G. UKUPNA IZLOŽENOST DEVIZNOM RIZIKU (195+196+197)	1	9	8	-	-

Izvor: Izvještaj likvidacionog upravnika banke XY

Lice odgovorno za sastavljanje bilansa

Likvidacioni upravnik

BILANS USPJEHA
- u likvidaciji -
u periodu od 31.12.20XX. do 31.05.20XX. godine

(u KM)

Grupa računa, račun	POZICIJA	Oznaka za AOP			IZNOS	
					31.12.20XX.	31.05.20XX.
1	2	3			4	5
	A. POSLOVNI RASHODI I PRIHODI					
	I Finansijski prihodi i rashodi					
70	1. Prihodi od kamata (202 do 204)	2	0	1	-	-
700 do 702	a) Prihodi od kamata banaka i dr. fin. organiz.	2	0	2	-	-
703 do 707	b) Prihodi od kamata komitenata	2	0	3	-	-
708 do 709	v) Prihodi od kamata na hartije od vrijednosti	2	0	4	-	-
	2. Rashodi kamata (206 do 208)	2	0	5	2.909	-
600 do 602	a) Rashodi kamata banaka i dr. fin. organizacija	2	0	6	521	-
603 do 607	b) Rashodi kamata komitenata	2	0	7	2.388	-
608 do 609	v) Rashodi kamata na hartije od vrijednosti	2	0	8	-	-
	II Neto prihodi od kamata (201-205)	2	0	9	-	-
	III Neto rashodi kamata (205-201)	2	1	0	2.909	-
71	3. Prihodi od naknada (212-214)	2	1	1	224	-
710	a) Prihodi od naknada za bankarske usluge	2	1	2	224	-
711	b) Provizije po izdatim garancijama i drugim jamstvima	2	1	3	-	-
712	v) Ostale naknade i provizije	2	1	4	-	-
72	4. Drugi prihodi (216 do 218)	2	1	5	8	2.777
720	a) Dividende i ostali prihodi od učešća	2	1	6	-	-
721	b) Pozitivne kursne razlike	2	1	7	5	-
722	v) Ostali finansijski prihodi	2	1	8	3	2.777
	5. Drugi rashodi (220 do 223)	2	1	9	1.107	122
610 do 613	a) Rashodi naknada i provizija	2	2	0	1.027	122
620	b) Gubici po osnovu smanjenja vrijednosti dugoročnih ulaganja u hartije od vrijednosti	2	2	1	-	-
621	v) Negativne kursne razlike	2	2	2	75	-
622	g) Ostali finansijski rashodi	2	2	3	5	-
	IV Dobitak iz poslova finansiranja (201-205+211+215-219)	2	2	4	-	2.655
	V Gubitak iz poslova finansiranja (205+219-201-211-215)	2	2	5	3.784	-
73	VI Prihodi operativnog poslovanja (227+228)	2	2	6	12.514	3.050.387
730 do 733	1. Prihodi od ukidanja neiskorištenih rezervisanja	2	2	7	7.886	3.050.387
734 do 735	2. Ostali operativni prihodi	2	2	8	4.628	-
63 do 65	VII Rashodi operativnog poslovanja (230+235+243)	2	2	9	171.235	289.770
63	1. Troškovi zarada, naknada zarada i ostali lični rashodi (231 do 234)	2	3	10	520	-
630 do 631	a) Neto zarade i neto naknade zarada	2	3	1	-	-
632	b) Porezi na zarade i naknade zarada	2	3	2	520	-
633	v) Doprinosi na zarade i naknade zarada	2	3	3	-	-
634	g) Ostali lični rashodi	2	3	4	-	-
64	2. Drugi troškovi poslovanja (236 do 242)	2	3	5	145.548	27.855
640	a) Troškovi materijala	2	3	6	23.996	1.961
641	b) Troškovi proizvodnih usluga	2	3	7	6.243	545
642	v) Troškovi amortizacije	2	3	8	-	-
643	g) Nematerijalni troškovi	2	3	9	89.650	14.035

	(bez poreza i doprinosa)					
644	d) Troškovi poreza	2	4	0	8.972	11.314
645	d) Troškovi doprinosa	2	4	1	15.237	-
646	e) Ostali troškovi	2	4	2	1.450	-
65	3. Rashodi indirektnih otpisa plasmana i rezervisanja za dugoročne rizike (244 do 247)	2	4	3	25.167	261.915
650	a) Rashodi indirektnih otpisa plasmana	2	4	4	23.272	-
651	b) Rashodi pojedinačnih rezervisanja za dugoročne rizike	2	4	5	-	-
652	v) Rashodi opštih rezervisanja za dugoročne rizike	2	4	6	-	261.915
653	g) Rashodi ostalih rezervisanja	2	4	7	1.895	-
76	VIII Ostali prihodi (249+250)	2	4	8	114.294	19.808
760	1. Naplaćena otpisana potraživanja	2	4	9	-	-
761 do 766	2. Drugi ostali prihodi	2	5	0	114.294	19.808
66	IX Ostali rashodi (252+253)	2	5	1	1.915.353	84.213
660	1. Otpis nenaplativih potraživanja	2	5	2	554	-
661 do 666	2. Drugi ostali rashodi	2	5	3	1.914.799	84.213
	VIII Poslovna dobit (224-225+226-229+248-251)	2	5	4	-	2.698.867
	IX Poslovni gubitak (225-224+229-226+251-248)	2	5	5	1.963.564	-
769	X Prihodi na osnovu vanrednih događaja	2	5	6	-	-
669	XI Rashodi na osnovu vanrednih događaja	2	5	7	-	-
	B. REVALORIZACIONI PRIHODI RASHODI					
77	I Revalorizacioni prihodi (259 do 261)	2	5	8	-	-
770	1. Prihodi od revalorizacije osnovnih sredstava i nematerijalnih ulaganja	2	5	9	-	-
771	2. Obračunate pozitivne kursne razlike	2	6	0	-	-
772	3. Drugi revalorizacioni prihodi tekuće godine	2	6	1	-	-
67	II Revalorizacioni rashodi (263 do 265)	2	6	2	-	-
670	1. Rashodi po osnovu revalorizacije kapitala	2	6	3	-	-
671	2 Obračunate negativne kursne razlike	2	6	4	-	-
672	3. Drugi revalorizacioni rashodi	2	6	5	-	-
	III Revalorizacioni dobitak (258-262)	2	6	6	-	-
	IV Revalorizacioni gubitak (262-258)	2	6	7	-	-
	G. BRUTO REZULTAT BANKE					
	I Bruto dobitak (254+256-257+266)	2	6	8	-	2.698.867
	II Bruto gubitak (255+257-256+267)	2	6	9	1.963.564	-
	D. DOBITAK I GUBITAK					
	I Dobitak (268-269)	2	7	0		
	II Gubitak (269-268)	2	7	1	1.963.564	-
847	Đ. POREZ I DOPRINOSI IZ DOBITKA	2	7	2	-	-
	E. NETO REZULTAT BANKE					
	I Neto dobitak (270-272)	2	7	3	-	-
	II Neto gubitak poslije pokrića obračunatog poreza i doprinosa iz dobitka (272-270)	2	7	4	1.963.564	-
	III Neto gubitak (271+272)	2	7	5	1.963.564	-

Izvor: Izvještaj likvidacionog upravnika banke XY

Lice odgovoro za sastavljanje bilansa

Likvidacioni upravnik

ZAKLJUČAK

Cilj svakog poslovnog subjekta je razvoj i opstanak na tržištu. Zbog toga je poslovanjem i razvojem poslovnog subjekta potrebno upravljati, a nikako se razvoj ne smije prepustiti stihiji. Za dobro upravljanje su potrebne informacije. Znatian dio tih informacija obrađuje se u računovodstvu, a zapisuje se u finansijskim izvještajima. Revizija ima zadatak da osigura pouzdanost finansijskih izvještaja.

Analizom finansijskih izvještaja informacije se pretvaraju u sažetu i prihvatljivu formu za donosioca odluka. Prema tome, računovodstvo procesira finansijske izvještaje, dok su revizija i analiza međusobno povezane i uslovljene. Revizija ispituje finansijske izvještaje i ostale aspekte poslovanja i utvrđuje njihovu ispravnost i vjerodostojnost. Iako su revizija i računovodstvo usko povezani, ipak je važno shatiti da je revizija odvojeno i nezavisno naučno područje.

Osnovni zadatak računovodstva je unificirati finansijske izvještaje, dok je cilj revizije da zaštiti interese vlasnika kapitala na način da svojom nepristrasnošću daje mišljenje o realnosti i objektivnosti finansijskih izvještaja koji ujedno služe i kao pouzdana informacijska podloga za optimalno odlučivanje i upravljanje. Zato se s pravom može reći da je revizija vrlo važna pretpostavka razvoja poslovnih subjekata.

Promjene u poslovnom okruženju, prije svega, globalizacija, deregulacija, usavršavanje informacione tehnologije, te njima prouzrokovano povećanje konkurencije, utiču na povećanje i usložnjavanje rizika kojima su banke izložene. U takvim uslovima za poslovne banke je od ključnog značaja da se u dovoljnoj mjeri osposobe za valorizaciju i upravljanje rizicima.

Banke posluju u promjenljivom ekonomskom i političkom okruženju. Dešavaju se stalne promjene, i upravo iz tih razloga nastaju situacije kada nije moguće donijeti ispravne poslovne odluke na osnovu redovnih bilansa. Kada dođe do promjena ili kriza u poslovanju banke, tada se za potrebe rukovodstva izrađuju specijalni bilanci. Njihov zadatak je da pruže sve one informacije koje se ne mogu dobiti iz redovnih bilansa kako bi se pronašlo rješenje za prevazilaženje nastale situacije. Pošto se sastavljaju samo u posebnim prilikama, sa ciljem pružanja specifičnih informacija, njihova forma nije zakonom propisana. Većina ovih bilansa se sastavlja na dobrovoljnoj osnovi, osim bilansa stečaja i likvidacije čija je obaveznost sastavljanja zakonom propisana.

Banke su nosioci finansijske i ekonomske stabilnosti zemlje. Njihovo poslovanje nosi velike rizike i zato su pod stalnim nadzorom regulatora. Zadatak regulatora je

da donošenjem zakonskih propisa, odluka, procedura i mjera, rizik poslovanja banaka svede na minimum.

Sa aspekta banaka, posebno je značajno kontinuirano pratiti i upravljati kreditnim rizicima, rizikom likvidnosti, tržišnim rizicima (rizicima promjene kamatnih stopa i deviznih kurseva), rizikom ulaganja u HoV, kao i rizicima vanbilansnih aktivnosti. Savremeni pristup upravljanju bankarskim rizicima je koncentrisan na definisanje ekonomski optimalnog kapitala banke koji bi morao da bude u skladu sa visinom rizika koje banka ima u svom bilansnom i vanbilansnom poslovanju.

Na kraju možemo zaključiti da su postavljene hipoteze potvrđene. Praćenje finansijskih izvještaja banaka od strane regulatora bankarskog sistema je veoma važna, jer na čitav ovaj segment bitno utiču ekonomski uslovi u kojima posluju banke Republike Srpske i prilagođenost zakonske regulative međunarodnim standardima, kako računovodstva tako i revizije. Isto tako regulator ima veoma važnu ulogu kada dođe do procesa likvidacije banke. Zadatak regulatora je da imenuje likvidacionog upravnika koji će sprovesti sve propisane procedure u cilju što bržeg rješavanja nastalih problema u problematičnoj banci. Likvidacioni upravnik dostavlja izvještaje regulaturu sa prijedlogom mjera. Koje od mjera će biti preduzete zavisi od odluke regulatora.

LITERATURA I OSTALI IZVORI

LITERATURA:

- [1] Ćirović M., (2001), *"Bankarstvo"*, Bridge Company, Beograd
- [2] Doc. dr. Žager, K., Žager, L., (1999), *"Analiza finansijskih izvještaja"*, Masmedia, Zagreb
- [3] Doc. dr Knežević G., (2008), *"Analiza finansijskih izvještaja"*, Univerzitet Singidunum, Beograd
- [4] Dr. Filipović I., (2008), *"Revizija"*, Sveučilišni studijski centar za stručne studije, Split
- [5] Dušanić B. Jovan, (2003), *"Poslovno bankarstvo"*, CONSSECO INSTITUT, S. Sarajevo–Beograd
- [6] Erić D. Dejan, (2003), *"Finansijska tržišta i instrumenti"*, Čigoja štampa, Beograd
- [7] Greuning H., Brajovic Bratanovic S., (2006), *"Analiza i upravljanje bankovnim rizicima"*, Mate, Zagreb
- [8] Klasens R., (2007), *"Marketing u finansijskim uslugama"*, Udruženje banaka Srbije, Beograd
- [9] Klasens R., (2009), *"Banka u savremenom svetu"*, Udruženje banaka Srbije, Beograd
- [10] Kovačević, R., (1987), *"Kontrola i revizija poslovanja u organizacijama udruženog rada"*, Informator, Zagreb
- [11] Philip Kotler i Kevin Lane Keller, (2006), *"Marketing menadžment"*, Data status, Beograd
- [12] Prof. dr Cvetinović M., (2008), *"Upravljanje rizicima u finansijskom poslovanju"*, Univerzitet Singidunum, Beograd
- [13] Prof. dr Ranković J., (1996), *"Specijalni bilansi"*, Proinkom, Beograd
- [14] Prof. dr Miljević M., (2007), *"Metodologija istraživačkog rada"*, Univerzitet u Istočnom Sarajevu – Filozofski fakultet, Pale
- [15] Prof. dr Petrović Z., (2009), *"Računovodstvena regulativa"*, Univerzitet Singidunum, Beograd
- [16] Prof. dr Stanišić M., (2009), *"Metodologija revizije"*, Univerzitet Singidunum, Beograd
- [17] Prof. dr Stanišić M., (2009), *"Revizija"*, Univerzitet Singidunum, Beograd
- [18] Prof. dr Stanišić M., Prof. dr Stanojević Lj., (2009), *"Metodologija revizije banaka"*, Univerzitet Singidunum, Beograd
- [19] Prof. dr Žager L., (2003), *"Računovodstvo za neračunovođe:osnove računovodstva"*, Hrvatska zajednica računovođa i finansijskih djelatnika, Zagreb
- [20] Robert F. Meigs & Walter B. Meigs, (1999), *"Računovodstvo:Temelj poslovnog odlučivanja"*, Mate, Zagreb
- [21] Soltani B., (2009), *"Revizija: međunarodni pristup"*, Mate, Zagreb
- [22] Spremić J., (1995), *"Revizija"*, Zagreb, Hrvatsko udruženje revizora
- [23] Tracy, J.A., (1994), *"Kako čitati i razumjeti finansijski izvještaj"*, Jakubin i sin &TEB, Zagreb
- [24] Vunjak M. Nenad i Kovačević D. Ljubomir, (2006), *"Bankarstvo: bankarski menadžment"*, Proleter i Ekonomski fakultet, Bečej, Subotica

NEAUTORIZOVANI IZVORI:

- [1] Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja, (2004)
- [2] Zakon o reviziji finansijskog poslovanja institucija Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", br:17/99)
- [3] Zakon o reviziji javnog sektora Republike Srpske ("Službeni glasnik Republike Srpske", br:18/99)
- [4] Zakon o likvidacionom postupku Republike Srpske("Službeni glasnik Republike Srpske", br:64/02)
- [5] Odluka o obliku i sadržaju izvještaja koje banke dostavljaju ABRS Republike Srpske ("Službeni glasnik Republike Srpske", br:12/03)
- [6] Zakon o bankama Republike Srpske ("Službeni Glasnik Republike Srpske", br:44/03)
- [7] Pravilnik o reviziji finansijskih izvještaja u Republici Srpskoj ("Službeni glasnik Republike Srpske", br:120/06)
- [8] Zakon o Agenciji za bankarstvo Republike Srpske-prečišćeni tekst ("Službeni Glasnik Republike Srpske", br:67/07) (Prečišćeni tekst)
- [9] Dopuna odluke o obliku i sadržaju izvještaja koje banke dostavljaju ABRS Republike Srpske ("Službeni Glasnik Republike Srpske", br:61/08)
- [10] Zakon o računovodstvu i reviziji Republike Srpske ("Službeni Glasnik Republike Srpske", br:36/09)
- [11] Važeći standardi revizije i kodeks etike za profesionalne računovođe

INTERNET ADRESE I IZVORI:

- [1] [http:// abrs.ba](http://abrs.ba), od petka 01.aprila 2011. godine
- [2] [http:// blberza.com](http://blberza.com), od subote 15. januara 2011. godine
- [3] [http:// efbl.org/upload/67317-Standardi](http://efbl.org/upload/67317-Standardi), od ponedjeljka 02. avgusta 2010. godine
- [4] [http:// ekfak.kg.ac.rs](http://ekfak.kg.ac.rs), od srijede 25. maja, od petka 08. jula, od četvrtka 08. septembra 2011. godine
- [5] [http:// ekof.bg.ac.rs](http://ekof.bg.ac.rs), od utorka 07. juna 2011. godine
- [6] [http:// ekonomijanovisad.googlepages.com/Revizija1.kolokvijum](http://ekonomijanovisad.googlepages.com/Revizija1.kolokvijum), od subote 04. jula 2010. godine
- [7] [http:// ets-becej.edu.rs](http://ets-becej.edu.rs), od petka 01.aprila 2011. godine
- [8] [http:// fpm.ba](http://fpm.ba), od petka 08. jula 2011. godine
- [9] [http:// vps.nc.ac.rs](http://vps.nc.ac.rs), od ponedjeljka 06. juna 2011. godine
- [10] [http:// vpskp.edu.rs](http://vpskp.edu.rs), od srijede 14. jula 2010. godine
- [11] [http:// vrifbih.ba](http://vrifbih.ba), od srijede 14. jula 2010. godine
- [12] [http:// wmd.hr/rječnik-pojmovi-k/web/kodeks-profesionalne-etike-revizora](http://wmd.hr/rječnik-pojmovi-k/web/kodeks-profesionalne-etike-revizora), od ponedjeljka 02. avgusta 2010. godine